

ستاد مبارزه با مواد مخدر

دفتر تحقیقات و آموزش

عنوان طرح پژوهشی

بررسی تاثیر مجازات مجرمین مواد مخدر بر کیفیت زندگی خانواده زندانیان استان گلستان

مجری

علی اصغر اصغری

همکاران

دکتر حسینی

علی وطنی

اشرف بای

ناظر

دکتر شریعت نیا

سال انتشار - ۱۳۹۶

نام کارفرما

دفتر تحقیقات و آموزش ستاد مبارزه با مواد مخدر ریاست جمهوری

تاریخ شروع: ۹۴/۱۱/۳

تاریخ اتمام: ۹۵/۱۱/۳

اعتبار مصوب طرح: ۵۵۰۰۰۰۰۰۰ ریال

شماره قرارداد طرح پژوهشی: ۱۵/۱۸۴۰۸۱۵

تاریخ قرارداد طرح پژوهشی: ۹۴/۱۰/۲۷

مدت زمان انجام طرح: ۱۲ ماه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	چکیده
	فصل اول: کلیات تحقیق
۳.....	۱-۱- مقدمه
۳.....	۲-۲- بیان مسئله
۴.....	۳-۱- اهداف تحقیق
۵.....	۴-۱- فرضیات تحقیق
۵.....	۵-۱- سئوالات تحقیق
۶.....	۶-۱- تعریف مفاهیم
	فصل دوم: چارچوب نظری
۸.....	۱-۲- مقدمه
۸.....	۲-۲- مبانی و اطلاعات نظری
۹.....	۱-۲-۲- تعاریفی از جرم
۹.....	۲-۲-۲- عوامل موثر بر ارتکاب جرم
۱۱.....	۳-۲-۲- مجازات
۱۳.....	۴-۲-۲- زندان و تاریخچه زندان
۱۴.....	۵-۲-۲- تحول در مفاهیم زندان
۱۴.....	۶-۲-۲- زندانها در اسلام
۱۵.....	۷-۲-۲- زندان و زندانی
۱۵.....	۲-۲-۲-۱- زندان:
۱۶.....	۲-۲-۲-۲- زندانی
۱۷.....	۸-۲-۲- تعاریف خانواده
۱۸.....	۹-۲-۲- کارکردهای خانواده از دیدگاه اسلام
۱۸.....	۱-۹-۲-۲- کارکرد تربیتی خانواده
۱۹.....	۲-۹-۲-۲- کارکرد اجتماعی خانواده
۱۹.....	۳-۹-۲-۲- کارکرد اقتصادی خانواده
۱۹.....	۱۰-۲-۲- نقش خانواده در پیشرفت تحصیلی فرزندان:
۲۰.....	۱۱-۲-۲- رویکرد اسلامی به خانواده
۲۱.....	۱۲-۲-۲- کارکردهای خانواده از دیدگاه بعضی مکاتب
۲۱.....	۱۳-۲-۲- کارکردهای منفی مجازات (زندان) بر فرد، جامعه، خانواده
۲۱.....	۱-۱۳-۲-۲- فرد
۲۱.....	۲-۱۳-۲-۲- جامعه
۲۲.....	۳-۱۳-۲-۲- خانواده
۲۳.....	۱-۳-۱۳-۲-۲- طلاق و از هم گسیختگی خانواده
۲۴.....	۱-۱-۳-۱۳-۲-۲- پیامدهای طلاق برای همسران:

۲۵	مشکلات فرزندان طلاق در خانواده های تک سرپرست
۲۶	زنان سرپرست خانواده
۲۶	مشکلات روحی
۲۸	تاثیرات محکومیت زندان بر کودکان زندانیان
۲۸	چارچوب نظری
۲۸	مقدمه
۲۹	نظریه های بی سازمانی اجتماعی
۲۹	دورکیم: نظریه آنومی
۳۰	مرتن: نظریه ساخت اجتماعی و آنومی
۳۲	پارسونز: کنش اجتماعی و آنومی
۳۲	نظریه های تضاد
۳۳	نظریه کنترل
۳۵	نظریه همنشینی افتراقی ساترلند
۳۶	نظریه ویلیام گود (ساختار خانواده):
۳۸	تئوری میدانی کرت لوین
۳۸	تئوری فرزندان طلاق جودیت والرستسن و جون کلی:
۳۹	نظریه اختلاف خانوادگی و رشد شخصیت هارلوک
۳۹	چارچوب نظری منتخب تحقیق
۴۰	نظریه ساختار خانواده ویلیام جی گود
۴۱	نظریه ساخت اجتماعی و آنومی مرتن
۴۲	تلفیق نظریه های
۴۳	مروری بر مطالعات پیشین:
۴۳	تحقیقات داخلی
۴۶	تحقیقات خارجی

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

۵۲	۱-۳- مقدمه
۵۲	۲-۳- روش تحقیق
۵۲	۳-۳- جامعه آماری
۵۲	۴-۳- روش نمونه گیری
۵۲	۵-۳- ابزار پژوهش
۵۳	۶-۳- روش تجزیه و تحلیل داده ها

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

۵۵	۱-۴- مقدمه
۵۵	۲-۴- توصیف داده ها
۵۶	۱-۲-۴- توصیف متغیرهای جمعیت شناختی

۶۵	۲-۲-۴- توصیف مقیاس‌های پژوهش
۶۸	۳-۴- آزمون فرضیه‌ها

فصل پنجم: خلاصه، بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۸۲	۱-۵- مقدمه
۸۳	۲-۵- خلاصه
۸۴	۳-۵- یافته‌های تحقیق
۸۶	۴-۵- بحث و نتیجه‌گیری
۹۱	۵-۵- محدودیت‌های پژوهش
۹۱	۶-۵- پیشنهادات تحقیق
۹۱	۱-۶-۵- پیشنهادات براساس یافته‌های تحقیق
۹۲	۲-۶-۵- پیشنهاداتی برای تحقیق‌های آینده

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول (۱-۲) : علل جرم وبزهکاری از دیدگاه نظریه پردازان	۳۹
جدول ۱-۴، توزیع فراوانی متغیر سن	۵۶
جدول ۲-۴، توزیع فراوانی تحصیلات	۵۷
جدول ۳-۴، توزیع فراوانی وضعیت شغلی	۵۸
جدول ۴-۴، توزیع فراوانی درآمد ماهیانه	۵۹
جدول ۵-۴، توزیع فراوانی وضعیت مسکن	۶۰
جدول ۶-۴، توزیع فراوانی مدت غیبت همسر	۶۱
جدول ۷-۴، توزیع فراوانی تعداد فرزندان	۶۲
جدول ۸-۴، توزیع فراوانی تعداد فرزندان به سن مدرسه	۶۳
جدول ۹-۴، توزیع فراوانی ارگان حمایتی	۶۴
جدول ۱۰-۴، آماره‌های توصیفی کیفیت زندگی	۶۵
جدول ۱۱-۴، آماره‌های توصیفی موثر بر کیفیت زندگی خانواده زندانیان	۶۶
جدول ۱۲-۴ : آزمون کولموگروف و اسمیرنوف	۶۷
جدول ۱۳-۴ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت معیشتی	۶۸
جدول (۱۵-۴) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و وضعیت معیشتی	۶۹
جدول ۱۶-۴ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت تحصیلی	۷۰
جدول (۱۷-۴) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت تحصیلی	۷۱
جدول (۱۸-۴) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و وضعیت تحصیلی	۷۱
جدول ۱۹-۴ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با رفتار بزهکارانه فرزندان	۷۲
جدول (۲۰-۴) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با رفتار بزهکارانه فرزندان	۷۳
جدول (۲۱-۴) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و رفتار بزهکارانه فرزندان	۷۳
جدول ۲۲-۴ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با کنترل اجتماعی	۷۴
جدول (۲۳-۴) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با کنترل اجتماعی	۷۵
جدول (۲۴-۴) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و کنترل اجتماعی	۷۵
جدول ۲۵-۴ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با جامعه پذیری	۷۶
جدول (۲۶-۴) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با جامعه پذیری	۷۷
جدول (۲۷-۴) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و جامعه پذیری	۷۷
جدول ۲۸-۴ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با روابط اجتماعی	۷۸
جدول (۲۹-۴) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با جامعه پذیری	۷۹
جدول (۳۰-۴) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و روابط اجتماعی	۷۹
جدول ۳۱-۴ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت بهداشت روانی	۸۰
جدول (۳۲-۴) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت بهداشت روانی	۸۱
جدول (۳۳-۴) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و وضعیت بهداشت روانی	۸۱

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۵۶	نمودار ۱-۴، نمودار ستونی سن.....
۵۷	نمودار ۲-۴، نمودار ستونی تحصیلات.....
۵۸	نمودار ۳-۴، نمودار ستونی وضعیت شغلی.....
۵۹	نمودار ۴-۴، نمودار ستونی درآمد ماهیانه.....
۶۰	نمودار ۵-۴، نمودار ستونی وضعیت مسکن.....
۶۱	نمودار ۶-۴، نمودار ستونی مدت غیبت همسر.....
۶۲	نمودار ۷-۴، نمودار ستونی تعداد فرزندان.....
۶۳	نمودار ۸-۴، نمودار ستونی تعداد فرزندان به سن مدرسه.....
۶۴	نمودار ۹-۴، نمودار ستونی ارگان حمایتی.....
۶۵	نمودار ۱۰-۴، نمودار هیستوگرام کیفیت زندگی.....

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر مجازات مجرمین مواد مخدر بر کیفیت زندگی خانواده زندانیان استان گلستان صورت گرفت. روش حاکم بر تحقیق از لحاظ ماهیت روش همبستگی بود که در زمره تحقیقات غیرآزمایشی قرار می‌گیرد. جامعه پژوهش شامل کلیه خانواده‌های زندانیان مواد مخدر استان گلستان اعم از معتادین، خرده فروش و قاچاقچیان مواد مخدر می‌باشد که در مقطع زمانی خاص مورد مطالعه ۱۳۹۴ بر اساس آمار ستاد مبارزه با مواد مخدر ۱۰,۰۰۰ نفر بوده‌اند. از بین این افراد حدود ۲۰۰۰ نفر متأهل و بیشتر صاحب فرزند یا فرزندی در حال تحصیل بوده‌اند، که طبق جدول کرجسی و مورگان ۳۲۲ نفر بعنوان نمونه انتخاب شدند. و از آزمودنی‌های خواسته شد به مجموعه‌ای از سوالات که شامل پرسشنامه محقق ساخته «تاثیر مجازات مجرمین مواد مخدر بر کیفیت زندگی خانواده آن‌ها» است، پاسخ دهند. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (نمودارها، اندازه‌های گرایش به مرکز و اندازه‌های پراکندگی) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون، و تحلیل واریانس) استفاده شد. نتایج بدست آمده نشان داد که بین کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر با وضعیت معیشتی، وضعیت تحصیلی، رفتار بزهکارانه فرزندان، کنترل اجتماعی، جامعه‌پذیری، روابط اجتماعی و وضعیت بهداشت روانی آنها رابطه معنادار وجود دارد.

کلید واژه‌ها: مجازات، حبس، مواد مخدر، کیفیت زندگی.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

امروزه هدف مشترک توسعه در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی بهبود کیفیت زندگی است و آینده‌ی زندگی بشر متکی بر درک بهتر عواملی خواهد بود که بر کیفیت زندگی انسان تاثیرگذار هستند. از طرفی درباره‌ی قاچاق مواد مخدر و توزیع و مصرف و پیشگیری و مبارزه با آن و زیان‌های جسمی، روانی، اقتصادی و اجتماعی ناشی از آن تحقیقات وسیع و متعددی (اسبرن^۱، ۱۹۹۷، سیریلو و شایدر^۲، ۱۹۹۱، گانت^۳، ۱۹۹۴، الگیولاندر^۴، ۱۹۹۷).

این تحقیقات به نقش عواملی چون روابط نامناسب والدین با فرزندان، پدران غایب یا منفعل، سرخوردگی‌های اجتماعی، طرد عاطفی از سوی خانواده، افت تحصیلی، ناسازگاری‌های زناشویی، اختلالات ارتباطی و شخصیتی و روان پزشکی، از خود بیگانگی و عدم اعتماد به نقش، بیکاری، در دسترس بودن مواد و ناکارآمدی رسانه‌های جمعی و سازمان‌های آموزشی و فرهنگی در جرایم مواد مخدر اشاره نموده‌اند. اما آنچه در این میان مورد غفلت واقع شده، تأثیر اشتغال سرپرست خانواده‌ها به قاچاق و توزیع مواد مخدر و مصرف آن بر کیفیت زندگی اعضای خانواده‌های آنها به عنوان قربانیان جرایم مواد مخدر و همچنین تأثیر مجازات زندان سرپرست خانواده بر کیفیت زندگی خانواده‌های آنها در ابعاد مختلف نظیر بهداشت روانی خانواده، وضعیت تحصیلی فرزندان، وضعیت معیشت خانواده، بزهکاری فرزندان و به طور کلی ارضای نیازهای آنها است.

۲-۲- بیان مسئله

در دهه‌های اخیر به منظور شناسایی افرادی که قربانی جرایمی نظیر مواد مخدر می‌شوند جامعه‌شناسان مفهوم قربانی شناسی را توسعه داده‌اند. در مورد زندانیان مواد مخدر، قربانی‌شناسی به توضیح وضعیت ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی خانواده‌های این گروه از زندانیان می‌پردازد. اعضای این خانواده‌ها به علت فعالیت‌های مجرمانه سرپرست خانواده، و محبوس بودن در زندان در معرض آسیب‌های آشکار و خصوصی و پنهان قرار می‌گیرند. با رویکرد نظری قربانی شناسی، خانواده‌های زندانیان مواد مخدر به عنوان کسانی تعریف می‌شوند که حقوق انسانی آنها تحت تأثیر جرایم مواد مخدر و حبس‌های طولانی مدت تضییع می‌شود و چنانچه کیفیت زندگی آنها کاهش یافته باشد می‌بایست این امر مورد توجه دولت‌ها قرار گیرد (لاوسون و هیتون^۵، ۱۹۹۸).

^۱ Osborn

^۲ Ciraulo and Shider

^۳ Gonet

^۴ Allgulander

^۵ - Lawson and Heaton

استان گلستان به لحاظ موقعیت مناسب کشاورزی و شرایط مساعد زیست محیطی از دیرباز پذیرای مهاجرین بسیار زیادی بوده خاصه از استان سیستان و بلوچستان که بعنوان نیروی انسانی فعال در مزارع مالکین و درباریان مشغول کشت و زرع بوده و همچنین بدلیل انگیزه‌های اقتصادی از استان سمنان و خراسان نیز مهاجرین زیادی به قصد سکونت وارد این منطقه شده تا بدانجا که مطابق با بررسی بعمل آمده در سال ۱۳۵۵ بیش از ۱/۳ (یک سوم) جمعیت این منطقه را مهاجرین تشکیل داده بودند (نظری، ۱۳۷۶: ۱۸).

ضرورت طرح این مسأله از منظری دیگر نیز قابل تأمل می‌باشد، در حالیکه «معتادان و مجرمین مواد مخدر بالغ بر ۶۰ درصد از فضای زندان‌های کشور را اشغال نموده‌اند، این مسأله در زندان‌های استان گلستان بالغ بر ۸۰ درصد میرسد (ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۸۷: ۷).

لذا مسأله اساسی در این تحقیق بررسی کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر استان گلستان به عنوان قربانیان این نوع جرایم است. مقایسه کیفیت زندگی این خانواده‌ها قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده با کیفیت زندگی آنها در موقعیتی که سرپرست خانواده در زندان به سر می‌برد، تأثیر مجازات زندان بر کیفیت زندگی خانواده-های زندانیان مواد مخدر مشخص خواهد شد.

خانواده‌های زندانیان مواد مخدر که دارای سرپرست مادر هستند با چالش‌های جدی مواجه هستند زیرا یک الگوی طبیعی خانواده آن است که پدر و مادر حاضر باشند، به عنوان یک گروه حمایت‌گر عمل کند و هر یک از اعضاء از لحاظ عاطفی، اجتماعی و مادی حمایت شوند. هنگامی که به علت زندانی شدن سرپرست خانواده، وضعیت عینی از این الگو تبعیت نکند کیفیت زندگی پایین می‌آید (لایر^۱، ۱۹۹۸). در این پژوهش فرض بر این است که اشتغال سرپرست خانواده برای اعضایش بوده و در نتیجه به کاهش کیفیت زندگی خانواده منتهی می‌شود. بنابراین، هدف کلی این تحقیق پاسخ به این سوال بوده است که وضعیت کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر استان گلستان در مقایسه با قبل از زندانی شدن مرد خانواده از دیدگاه همسران زندانیان چگونه است؟ و قاچاق و توزیع و مصرف مواد مخدر و مجازات زندان تا چه حد توانسته است ابعاد و عناصر کیفیت زندگی این خانواده‌ها را تحت تأثیر قرار دهد؟

۱-۳- اهداف تحقیق

- ۱- بررسی و تبیین رابطه بین کیفیت زندگی با وضعیت معیشتی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر.
- ۲- بررسی و تبیین رابطه بین کیفیت زندگی با وضعیت تحصیلی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر.
- ۳- بررسی و تبیین رابطه بین کیفیت زندگی با رفتار بزهکارانه فرزندان خانواده‌های زندانیان مواد مخدر.

^۱ - Lauer

- ۴- بررسی و تبیین رابطه بین کیفیت زندگی با کنترل اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر.
- ۵- بررسی و تبیین رابطه بین کیفیت زندگی با جامعه پذیری خانواده‌های زندانیان مواد مخدر.
- ۶- بررسی و تبیین رابطه بین کیفیت زندگی با روابط اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر.
- ۷- بررسی و تبیین رابطه بین کیفیت زندگی با وضعیت بهداشت روانی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر.

۱-۴- فرضیات تحقیق

- ۱- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با وضعیت معیشتی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با وضعیت تحصیلی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با رفتار بزهکارانه فرزندان خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۴- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با کنترل اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۵- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با جامعه پذیری خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۶- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با روابط اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۷- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با وضعیت بهداشت روانی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

۱-۵- سؤالات تحقیق

- ۱- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با وضعیت معیشتی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با وضعیت تحصیلی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با رفتار بزهکارانه فرزندان خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۴- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با کنترل اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۵- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با جامعه پذیری خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۶- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با روابط اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۷- بنظر می‌رسد بین کیفیت زندگی با وضعیت بهداشت روانی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

۱-۶- تعریف مفاهیم

- کیفیت زندگی : منظور از کیفیت زندگی این است که هر فردی بتواند از حداقل نیاز های زندگی خود بهره مند شود.

- وضعیت معیشت: به معنای زندگی، زیست، زندگانی و هر چیزی که به وسیله آن زندگی می کنند گفته می شود.
- وضعیت تحصیلی: یعنی تعداد ساعاتی که شخص در مکانهای آموزشی دولتی یا غیرانتفاعی می گذراند.
- رفتار بزهکارانه : هر نوع رفتاری که با قانون، جامعه، درگیر باشد و مجازاتی برای آن تعیین شده باشد بزهکاری نامیده می شود (معظمی، ۱۳۸۸: ۱۷).
- کنترل اجتماعی: وسایلی است که بر رفتار افراد اثر می گذارد و آنان را به پیروی از هنجارها و ارزشها وادار می کند.

- جامعه پذیری: فرایندی که به موجب آن افراد ویژگی‌هایی را که شایسته عضویت آنها در جامعه است را کسب می کنند (Scruton, 2007: 649).

- روابط اجتماعی: رفتاری که دو یا چند نفر در آن مشارکت دارند که در چارچوب آن، هر یک از آنان رفتار دیگری را به طرز معناداری به حساب می آورد. در نتیجه رفتار مذکور برهمین اساس جهت گیری می شوند (وبر، ۱۳۷۴: ۳۱).
- بهداشت روانی خانواده: شامل آسایش ذهنی، احساس خودتوانمندی، خودمختاری، کفایت، درک هم بستگی بین نسلی و شناخت توانایی خود در محقق ساختن ظرفیت‌های عقلی و هیجانی خویش است.

فصل دوم

چارچوب نظری

۲-۱ مقدمه

این فصل از تحقیق در برگرنده اطلاعات نظری درباره تعاریف و مفاهیم جرم و مجازات، زندان پیشینه و تاریخچه و تحولات آن، خانواده نقش و کارکردهای آن، تاثیرات زندانی شدن سرپرست خانواده و بوجود آمدن خانواده تک سرپرست و زنان سرپرست خانواده و رویکردهای عمده این حوزه مطالعاتی را شرح خواهیم داد. سرانجام چارچوب نظری تحقیق که بر گرفته از نظریات نظریه پردازان است شرح داده شده و از آن جا به استخراج متغیرها از چارچوب نظری تحقیق خواهیم پرداخت. سپس به پیشینه تحقیق پرداخته و مختصری از تحقیقات پیشین در زمینه تاثیرات منفی زندان بر فرد زندانی و خانواده او، زنان سرپرست خانواده و غیره آورده می شود.

۲-۲ مبانی و اطلاعات نظری

انسان موجودیست اجتماعی و نیازمند به این است که در جمع و اجتماع زندگی کند چرا که خود به تنهایی قادر به رفع نیازها و احتیاجاتش نمی باشد. به این دلیل ناگزیر شد که زندگی اجتماعی را انتخاب نماید و لازمه یک زندگی اجتماعی بدون دردسر و مطلوب وجود یک سری قوانین و مقرراتی است که جمع و اجتماع را ملزم به رعایت آن می نماید و عدم رعایت و عدم اجرای این قوانین باعث بوجود آمدن هرج و مرج و آشفتگی و ناهماهنگی و نابسامانی در روابط میان انسانها در جوامع می شود که از آن به ناپهنجاری یاد می شود. یکی از مهمترین و اساسی ترین قوانین کشور، قانون آئین دادرسی کیفری است. نظم عمومی، امنیت داخلی، اجرای قوانین، احترام به آزادی و حقوق افراد، مصونیت اشخاص از تعرض، اجرای عدالت، رعایت حیثیت و آبروی اعضا جامعه، رونق فعالیت‌های فکری، فرهنگی، علمی، اقتصادی، صنعتی، خدماتی و همه زمینه های که بشر در آن توانا و پویا است تا حد زیادی به آن بستگی دارد. رفاه و آسایش افراد جامعه، سلامت جسم و روان آنها، عناصر و عوامل پیشرفت و تکامل جامعه به ضوابط آئین دادرسی کیفری مربوط است. بزهکاری آفت شناخته شده ای است که در صورت غفلت، افراد و خانواده ها را به طرف تباهی می کشاند دردی است که قرن‌ها متفکرین و مصلحان به طرق مختلف درصدد درمان آن بوده اند. با وجود این هیچگاه انتظار نداشته اند که به جامعه ای بدون ارتکاب جرم دسترسی پیدا کنند. (مدنی؛ ۱۳۷۸:۲۳).

مثلت قانون، جرم و مجازات از دیر باز در اجتماعات انسانی نقش اساسی داشته است از زمانی که انسانها پا از عرصه جامعه بدوی فراتر گذاشتند و در وادی جامعه مدنی گام نهادند، همواره قانون و حقوق در درون این مثلث باز تولید می شده است و بسته به نوع نظام سیاسی و فرهنگ سیاسی هر جامعه، اقتضا و مناسبت خاص خود را پیدا می کرده است. که قبل از هر چیز به تعاریفی از جرم می پردازیم (پور هاشمی؛ ۱۳۸۰:۴۸)

۲-۲-۱ تعاریفی از جرم

جرم یک پدیده جهانی و اجتماعی است و با خلقت بشر، تحت عناوین متفاوت از قبیل سرپیچی، سرکشی، رفتار ناشایسته و ناپسند آغاز گردیده است چنانکه در قرآن مجید سوره بقره آیه ۳۴ آمده: «و اذ قلنا للملائکه اسجدوا لادم فسجدوا الا ابلیس ابی و استکبر و کان من الکافرین». (چون فرشتگان را فرمان دادیم که بر آدم سجده کنید همه سجده کردند مگر شیطان که ابا و تکبر ورزید و از فرقه کافران گردید^۱). آدم و حوا بعلت ارتکاب اعمال نپسند شده یعنی خوردن گندم یا سیب از بهشت فرو آمدند^۲ و پسرشان قابیل برادر خود هابیل را به قتل رساند^۳. جرم نه تنها در بین افراد اجتماع بلکه در بین حیوانات و نباتات نیز اتفاق می افتد. جرم در حالت انزوا و انفراد مفهومی ندارد و از نظر زمان و مکان متغیر است. بعضی از اعمال که در قرون گذشته در بین طوایف و قبایل مختلف جرم محسوب می شد امروز به آنها عنوان جرم اطلاق نمی گردد ویا بالعکس بطور مثال لواط در آتن (یونان) و سرقت در قوم اسپارت جرم نبوده است. به عقیده جرم شناسان هر فعل یا ترک فعلی را که نظم، صلح، و آرامش اجتماعی را مختل سازد و قانون نیز برای آن مجازاتی تعیین کرده باشد جرم می دانند (دانش؛ ۱۳۷۴: ۳۲)

ساترلند جرم را چنین تعریف می کند: وقتی عملی جرم است که از طریق قانونگذاری امر و نهی شده باشد و مقررات آن بوسیله مقامات صلاحیت دار تدوین و آنان آن را برای اجتماع خود مورد اجرا بگذارند (خاکپور؛ ۱۳۷۴: ۲۵).
تعریف جامعه شناسی از جرم: جامعه شناسان معتقدند که جرم یک پدیده دائمی اجتماعی است در هر زمان و مکان اتفاق می افتد یعنی از جرائم با تحولات اجتماعی تغییر نمی یابند و نزد وجدان قاطبه مردم زشت و ناپسند بوده، احساسات اجتماعی را متاثر می سازند (دانش؛ ۱۳۷۴: ۴۵)

دورکیم (جامعه شناس فرانسوی) می نویسد جرم پدیده طبیعی اجتماعی است و از نظام، فرهنگ و تمدن هر اجتماع ناشی می گردد تا اجتماع و نظام آن باقی است جرم نیز دارای خصوصیت دائمی خواهد بود و هر عملی که وجدان عمومی را جریحه دار کند جرم محسوب می شود. (دانش؛ ۱۳۷۴: ۱۱)

۲-۲-۲ عوامل موثر بر ارتکاب جرم

میزان ارتکاب جرم متاثر از دو نوع عوامل می باشد اول: عوامل ذهنی و درونی که همان نحوه تصور فرد نسبت به حاکمیت، قانون، ارزش های اجتماعی و غیره است، که این عوامل نیز بعضاً تحت تاثیر عوامل خارجی است دوم:

^۱سوره بقره آیه ۳۴

^۲سوره بقره آیه ۳۵ و ۳۶

^۳سوره مائده آیات ۳۰-۲۷

عوامل عینی یا خارجی، که به عنوان عوامل ارتکاب جرم شناخته می گردند، از قبیل از هم گسیختگی خانوادگی، فقر، مهاجرت، بیکاری و ... هر دو نوع عوامل مذکور بر یکدیگر تاثیر متقابل دارند.

۲-۲-۱ عوامل ذهنی و درونی

عوامل ذهنی خصوصا در مجرمین وجود کاملا مستقلی از خارج ندارند، ولی از آنجا که به جنبه های فکری و درونی فرد توجه دارد، قابل تفکیک از عوامل خارجی است. مهمترین این عوامل عبارتند از :

(الف): افزایش بی اعتمادی و نگرش منفی نسبت به قانون و دستگاه قضایی

(ب): کاهش تاثیرات بازدارندگی مجازات و زندان در نزد افراد جامعه

(ج): اکتساب توجیهات منطقی (از دید عامل رفتار) برای خلاص نمودن خود از قید و بندهای اهداف و ابزار مشروع جامعه

(د): تغییرات روانی، به نحوی که شخصیت فرد را مناسب برای انجام بزه نماید.

عوامل عینی و خارجی

آن دسته از عوامل خارجی که به نحوی ممکن است زندان بر آنها موثر گردد، عبارتند از :

(الف): از هم گسیختگی خانوادگی، این امر به صورت های طلاق، بی سرپرستی، دوری از خانواده، عدم همانندسازی لازم با خانواده و غیره جلوه گر می گردد.

(ب): بیکاری یا از دست دادن شغل مورد نظر و نیز کاهش شانس به دست آوردن شغل مناسب (از دست دادن ابزار مشروع کسب اهداف).

(ج): ایجاد و یا افزایش دوستی ها با مجرمین و باندهای سابقه دار و ثبات این دوستی ها از طریق تغییرات شغلی و محل سکونت.

(د): آموزش و یادگیری فنون ارتکاب جرم و نیز آگاهی نسبت به مفرهای قانونی از محکومیت و تحمل مجازات. (عبدی؛ ۱۳۷۸: ۶۱)

۲-۲-۳ عوامل خطر موثر در به عادت شدن بزهکاری

انسان در دوران طفولیت از عوامل حمایتی برخوردار است این عوامل حمایتی عبارتند از کانون حمایت خانواده، عشق والدین، آموزش مدرسه، کودکستان، آمادگی، رابطه تعاملی سازنده با مربیان، آموزگاران، دوستان و خانواده، اگر این عوامل حمایتی کارکرد خود را درست انجام ندهند، تبدیل به عوامل خطر می شوند. در حقیقت این عوامل دو روی یک سکه هستند.

الف): در سطح خانواده: که عبارتند از: روابط نا موزون و قهر آمیز بین اطفال و والدین-اقدامات تنبیهی و تشویقی که بی ضابطه و بی قاعده است گاه شدید و گاه باغمض صورت می گیرد بی اعتنایی نسبت به رفتار کودک.

ب): در سطح رفتارها: که عبارتند از: استمرار حالت پرخاشگری- عدم سیر نزولی این حالت پس از دو سالگی بوجود می آید-وجود رفتارهای مخالفت آمیز و منفی - شلوغ بودن، آرام نداشتن، فزون کاری -فقدان یا کمبود رفتار مثبت و سازنده بادیگران و همسالان.

ج): در سطح شناخت عبارتند از: ضریب هوشی پایین - شکست تحصیلی - عقب ماندگی تحصیلی - مشکل داشتن در تمرکز- فقدان آینده بینی و برنامه ریزی.

د): در سطح دوستان عبارتند از: آمیزش با همسالان منحرف - طرد فرد از سوی همسالان اجتماعی، بهنجار و معقول(سید زاده؛۱۳۸۱:۸۱).

۲-۳- مجازات

کیفر یا مجازات عکس العمل جامعه در مقابل ارتکاب جرم است.(مدنی؛۱۳۷۸:۲) دو مفهوم جرم و مجازات همواره همراه یکدیگرند، به طوری که تعریف بدون بیان مجازات مربوط به آن و بالعکس عملی نمی باشد. شیوه مجازات ها به مرور زمان و در طول تاریخ تغییرات چشمگیری پیا نموده است در گذشته مجازات ها صورت های خشن تری در مقایسه با حال داشته اند. دور کیم معتقد است، علت این تحول ناشی از تقسیم کار اجتماعی و تبدیل همبستگی های مکانیکی جامعه به همبستگی های ارگانیکی و آلی می باشد و در نتیجه این تقسیم کار پیوند های جدیدی به وجود می آیند که با حقوق زاجره و خشونت در انواع مجازات ها همخوانی کمتری دارد و بیشتر با حقوق جابره تناسب دارد.وی در خصوص کارکرد مجازات معتقد است که در گذشته مجازات بیشتر جنبه انتقامی و اکنون جنبه دفاعی دارد ولی این امر در ماهیت مجازات تغییری به وجود نمی آورد، وظیفه حقیقی مجازات آن است که وفاق اجتماعی را دست نخورده و صحیح و سالم نگه دارد و برای این کار باید شور حیاتی آن را در وجدان حفظ نماید،در غیر این صورت همبستگی اجتماعی به سستی گرایش پیدا می کند.آنچه که در مورد تحول مجازات تقریباً مورد اتفاق است، یکی تغییر در هدف آن است، که از جنبه های شخصی و انتقامی آن کاسته و به جنبه های اجتماعی و پیشگیری آن افزوده گردیده و مجازات به صورت معقول تر و کنترل شده درآمده است. تحول دیگر مربوط به مرجع مجازات کننده است که در گذشته جنبه های شخصی وجود داشته ولی اکنون این وظیفه به عهده نهادهای اجتماعی و مسئول واگذار گردیده است. به علت تحولات فوق در امر مجازات، شیوه آن نیز تغییر نموده است و لذا بسیاری از مجازاتهای جسمانی و ترهیبی متروک و در عوض مجازات حبس و سلب آزادی جایگزین، و به همین دلیل در دوران

معاصر بر اهمیت زندان ها و نقش آنها در مجازات افزوده گردیده است. به طور کلی هر مجازاتی می بایست حداقل شامل یکی از اهداف زیر باشد و بهترین مجازات آن است که حداکثر اهداف مزبور را تامین نماید(عبدی؛۱۳۷۸:۶۲).

۲-۳-۱ اهداف مجازات

الف: دفاع از حقوق اجتماع و فرد

هنگامی که شخص نسبت به یکی از حقوق اجتماعی و یا فردی تعرض نماید، برای رضایت خاطر فرد زیان دیده و با دفاع از وجدان عمومی اجتماع شخص متعرض یا مجرم را مجازات می کنند. نفس مذموم بودن جرم و نیز عدالت اجتماعی ایجاب می کند که مجرم مجازات گردد.

ب): پیشگیری از وقوع جرم

وجود مجازات برای عملی مجرمانه سبب می گردد که افراد در قبل و یا حین ارتکاب جرم نسبت به عواقب آن حساسگری نمایند و از ترس این عواقب از انجام آن عمل منصرف گردند. معمولاً تداوم این حالت ممکن است سبب تبدیل ترس به اعتقاد فرد مبنی بر مذموم بودن جرم گردد. قسمتی از این هدف از طریق ارباب مجرم، با اعمال مجازات جهت ممانعت از ارتکاب مجدد وی به جرم حاصل می گردد. قبول استدلال فوق احتمالاً ما را به این نتیجه رهنمون می سازد که برای پیشگیری بیشتر از جرم بهتر است سقف مجازات را افزایش داد.

ج): اصلاح مجرم

اصلاح مجرم عملاً هدف ثانویه محسوب می گردد. زیرا این هدف به ندرت متحقق می گردد، و مجازاتهای اعمال شدهای که تاثیر اصلاحی داشته اند، استثناً می باشند. حتی ممکن است بسیاری از مجازاتها از جمله حبس از جهت حصول این هدف نتیجه معکوس داشته و باعث انحراف بیشتر فرد گردند ولی از جهت اینکه در مورد دیگر اهداف تاثیر مثبت دارند این مجازات را به کار می برند. در حال حاضر سیستم های قضایی در پی آنند که مجازات های

موجود را به نحوی اصلاح و اجرا کنند که بر نقش تربیتی و اصلاحی آنها نیز افزوده گردد.(عبدی؛۱۳۷۸:۶۳)

در راستای مقابله با افزایش جرایم، سزار بکاریا بنیان گذار مکتب جرمشناسی کلاسیک به پیروی از منفعت گرایان انگلیسی، جرایم را بر اساس منفعت گرایی یعنی اصل لذت و درد تبیین کرد که طبق آن برای جلوگیری از ارتکاب جرم باید برای هر جرم مجازاتی تعیین شود که میزان درد آن از میزان لذتش بیشتر باشد(کاوه؛۱۳۹۱:۵۶).

۲-۲-۴ زندان و تاریخچه زندان

به لحاظ تاریخی زندان به منزله یک گزینه کیفری فراگیر پیشینه ی چندان طولانی ندارد ولی به گمان پذیرش آن در نظام عدالت کیفری در زمان خود نقطه عطفی در تاریخ حقوق کیفری به حساب می آید و نشان از پیشرفت و تحول مثبت دارد، زیرا تا پیش از این، در بیشتر موارد مجازاتهای بدنی معمول و متداول بود. (میشل فوکو؛ ۱۳۸۲) گذار از شکنجه به مقررات زندان، چرخشی را از مجازات بدنی به مجازات روح یا اراده، نشان می دهد. همین چرخش به نوبه خود ملاحظات هنجارمندی و اخلاق را نیز در برداشته است (جورج ریتزر؛ ۱۳۹۴: ۵۶۲).

در زمانهای گذشته مجازاتها با قساوت اجرا می شد و مجازاتهایی نظیر سوزاندن، زنده به گور کردن، طعمه حیوانات کردن و کور کردن و انواع شکنجه های بدنی رواج داشته است زندان محلی بوده که متهم رادر آنجا

نگهداری می کردند تا در روز محاکمه در دادگاه حاضر نمایند. بطور معمول زندانها در زیر قصرها و یا در قلاع بنا می شد و مکانی تاریک، کثیف و ناسالم بود. زندانیان وضع رقت باری داشته و اکثر محکومین در زندان جان می سپردند. روحانیون مذهب مسیحی اول کسانی بودند که با ابراز تنفر از خونریزی خواستار تعدیل مجازات شده و مجازات حبس را به جای کیفر اعدام توصیه کردند و برای اصلاح و تربیت زندانیان اقدام نموده و از زندانها بازدید بعمل آوردند. در سال ۸۱۷ میلادی در جمع روحانیون مسیحی در رم، مقررات مربوط به اداره زندانها تصویب و تاکید شد که زندانها باید جنبه اصلاحی و تربیتی داشته باشند و برای نیل به این هدف زندانیان باید به روش انفرادی نگهداری شده و به آنها کاردستی آموخته شود. اجازه خواندن کتب مذهبی راداشته باشند و روحانیون در زندانها، زندانیان را ملاقات کنند و با نصایح سودمند آنان را به راه راست هدایت نمایند در اجرای تعلیمات مذکور در همان سال اولین زندان به روش انفرادی در رم بنا نهاده شد. در سال ۱۲۶۶ میلادی مجمع عمومی روحانیون مسیحی بعنوان اینکه در روش انفرادی زندانی فرصت تامل و تفکر را دارد و از تنهایی زجر کشیده و از عمل خود نادم و پشیمان می شود با تحمل مشقت روان وی پاک و منزّه می گردد، اجرای روش مذکور را تایید و تغییر نام زندانها به ندامتگاه را تایید کردند. در سال ۱۵۵۷ در لندن قصر متروکی به نام بریول برای نگهداری ولگردان اختصاص یافت در این زندان کار الزامی و روشهای تربیتی در مورد محکومین اجرا می گردید در سال ۱۵۹۹ در آمستردام آموزش، کار و تربیت مذهبی زندانیان افتتاح شد و از سال ۱۶۵ در این زندان روش انفرادی اجرا می گردید در سال ۱۶۲۳ در ناپل زندانی برای تفکیک زنان از مردان و اطفال از بزرگسالان به روش انفرادی بنا شد در سال ۱۶۶۷ در فلورانس دارالتادیبی جهت تربیت جوانان تاسیس گردید در سال ۱۷۰۳ در رم به امر پاپ زندان تربیتی برای جوانان به روش انفرادی بنام ((سن ستیل)) بنا و این جمله در سر آن حک شده است. ((تنبیه بزهکاران با مجازات بی فایده است بایستی با روش خاصی آنان را تربیت کرد)) در این زندان جوانان پسر کمتر از ۲۰ سال و اطفال طرد شده و در خطر به روش انفرادی توام

به کار نگهداری می شدند در سال ۱۷۳۵ زندانی جهت نگهداری زنان به روش انفرادی در رم افتتاح شد. در سال ۱۷۸۷ در آمریکا بنجامین فرانکلین که به اروپا مسافرت کرده و با افکار و عقاید هوارد و بنتام آشنا شده بود انجمن زندانها را تشکیل و در سال ۱۷۹۰ در فیلا دلفیا (ایالت پنسیلوانیا آمریکا) اولین زندان انفرادی را بنا نمود و در سال ۱۷۹۷ در انگلستان اولین زندان به روش انفرادی افتتاح شد. (نوایی؛ ۱۳۹۰: ۲۰)

۲-۲-۴-۱ تاریخچه زندان در جهان باستان

مفهوم زندان در روزگار اخیر ابداع بشر نیست. شواهدی در دست است که نشان می دهد در تمدنهای گذشته که گاه مربوط به ۴۰۰۰ سال پیش می شوند از محلهایی به عنوان زندان استفاده می شده است برای اثبات این مساله ناگزیر به وجود زندانها در چند تمدن که باستانی بوده اند اشاره می گردد برای توضیح به چند دولت بزرگ مشهور یعنی ایران، مصر، یونان و رم اشاره شده است. معلوم است که تمدنی که بنی اسرائیل بنیانگذار آن بودند بیشتر در تمدن مصر باستان جلوه گر بوده است به همین جهت به مطالب کتاب تورات یا عهد عتیق در همان مورد اشاره می گردد. (کوزه گر؛ ۱۳۹۰: ۱۴)

۲-۲-۵ تحول در مفاهیم زندان

با اندک مطالعه ای در مورد زندانها از قدیم الایام تا امروز، اینگونه در یافت می کنیم که زندان با ساز و کار امروزی آن مربوط به روزگار فعلی ماست. نمونه هایی در تاریخ می توان یافت که اصطبلهای شاهی یا مکانهایی که کمتر مورد استفاده قرار می گرفتند و احیاناً از نظر معماری یا ساخت و ساز نیز مخروبه یا نیمه مخروبه بودند، برای نگهداری مجرمان مورد استفاده قرار می گرفتند. تا امروز هنوز هیچ سندی بدست نیامده که انسانها در زمانهای بسیار قدیم دارای چنین مکانی باویژگیهای خاص زندان بوده باشند اما آریایی ها پس از مهاجرت دارای مکانهایی بوده اند که به آنها زندان می گفتند همراه با پیشرفت انسانها در زمینه های مختلف و رشد شهرنشینی و برقراری تقسیم کار مساله جرم و خلاف و کجروی نیز به نوبه خود مطرح شد. در ایران باستان و ایران قدیم حتی بعد از اسلام از مکانهایی با نام زندان یاد شده است مثل زندان اسکندر و زندان هارون. (کوزه گر؛ ۱۳۹۰: ۱۶)

۲-۲-۶ زندانها در اسلام

زندان به روزگار پیامبر و خلیفه ابوبکر به معنی جلو گرفتن و بازداشتن کسی بود از این که هر کار می خواست انجام دهد و یا با دیگران به رفت و آمد پردازد، پس خواهان او وی رادر خانه ای یا مسجد نگاه می داشت و همراهش بود. داوود ابن ماجه ازهرماس بن حبیب، و او از پدرش روایت کرده است که می گفت: کسی را که به من بدهکار بود پیش پیامبر بردم آن گاه پیامبر به من گفت همراه او باش. همین که کشور گشائیهای اسلامی در روزگار عمر بن

خطاب آغاز شد و سازمان اداری به دست عمرگسترش یافت او به اندیشه ی بر پایی زندانها افتاد و از این رو در مکه خانه ای از صفوان بن امیر، به چهار هزار درهم خرید و آن را زندانی ساخت برای نگذاشتن افراد. (ساکت؛ ۱۳۸۱: ۸۹)

۲-۲-۶-۱ زندان در ایران بعد از اسلام

عربهای تازه مسلمان به سرزمین پهناور ایران تاختند و با بر اندازی سلسله ساسانیان این کشور را تحت تسلط خود قرار دادند. ظاهراً در اوایل تشکیل حکومت اسلامی در عربستان مکانی برای زندان وجود نداشت و زمان ایجاد زندان به دوره عمر بن خطاب یا حکومت امام علی (ع) باز می گردد به تدریج عربها با شعار گسترش حکومت اسلامی به سرزمینهای مختلف تاختند و بدینگونه قلمرو حکومت مسلمانان گسترش یافت به بتدریج زندانهای مختلفی در مراکز خلافت اسلامی به وجود آمد. از زندانهای مرکزی شام می توان به زندن باب الصغیر، حران، خضراء و... و از زندانهای عراق می توان به زندان واسط، کوفه، قرقیسا ء و... اشاره نمود. در واقع عربها به تدریج با نظام زندان آشنا شدند. این در حالی بود که ایرانیان از سالیان بسیار دور برای نگهداری مجرمان (با توجه به نوع جرم) از زندان استفاده می کردند و حتی زندان طبقات بالای جامعه از زندان افراد عادی جدا بود. زندان در ایران مانند سایر کشورها وسیله ای برای سلب آزادی است ولی ممکن است عواقب سختی در پی داشته باشد. (ابونیا؛ ۱۳۸۵: ۱۸)

۲-۲-۷ زندان و زندانی

۲-۲-۷-۱ زندان:

زندان در لغت به معنی بندیخانه - جایی که محکومان و تبهکاران را در آنجا نگاه می دارند (عمید؛ ۱۳۷۱). در آیین نامه اجرایی سازمان زندانها ماده ۳ زندان بدینصورت تعریف شده: زندان محلی است که در آن محکومانی که حکم آنان قطعی شده است با معرفی مقام های صلاحیت دار قضائی و قانونی برای مدت معین یا به طور دائم به منظور تحمل کیفر، با هدف حرفه آموزی، بازپروری و بازسازی نگهداری می شوند. (آیین نامه اجرایی سازمان زندانها؛ ۱۳۸۴).

اروین گافمن: زندان را یک موسسه جامع می نامد و مقصود خود را از این واژه به این شکل مطرح می کند که: ((محل اقامتی که در آن، زندانی مدت معینی از عمر خود را تحت کنترل تقریباً مطلق مقامات اداری قرار دارد)) (رابرستون؛ ۱۹۰: ۲۰۰۴ به نقل از قجاوند).

زندان برای دو هدف مهم کارایی دارد: از یک طرف، محلی است برای نگه داشتن مجرم، خواه شخص متهمی که باید مانع گریختن وی از دست عدالت شد یا شخص محکومی که برای پرداخت جریمه مقرر نسبت به جرم خود تضمینی ندارد. از طرف دیگر، زندان جایی است که محکوم علیه برای مجازات در آن حبس می شود. مسلماً از این

کاربردهای زندان، نوع اول قدیمی تر است. نوع دوم در تاریخ اجتماع بشری تنها وقتی توانست گسترش یابد که مجازاتهای دیگر، از جمله مجازات مرگ و قطع عضو، دیگر برای کیفر دادن برخی جرایم مناسب تلقی نمی شدند. اندیشه زندانی کردن به عنوان مجازات در خاور نزدیک باستان ناشناخته بود. عقیده بر این بود که زندان مکانی برای نگهداشتن اشخاصی است که در انتظار محاکمه به سر می برند، بعلاوه مجرمین محکوم شده ای که باید تا زمان اجرای مجازات مرگ و توقیف شوند، زندان (carcer) مکان اعدام مجرمین نیز بود. در آنتولی، قدیمی ترین شواهد دال بر وجود زندانها، متعلق به متون آشوری قدیم است (کاسپارک؛ ۱۳۸۱:۱۱۴).

زندان از جمله تدابیر عمده مقابله با جرم به ویژه جرایم بزرگسالان است که بعنوان یکی از ابزارهای اعمال کنترل خشن و با هدف هایی از جمله عبرت آموزی، خنثی و ناتوان سازی (موقت یا دائم) مجرم و سرانجام کنترل در امان نگه داشتن جامعه از تهدیدات بزهکار می باشد. این ابزار در اصول بدین منظور طراحی شده است که فرد در تنهایی و انزوای محیط آن از رفتار خود پشیمان گردد و هم زمان با کمک مسئولان توانایی دوباره برای بازگشت به نوعی زندگی توأم با همنوایی به دست آورد. اما متأسفانه معمولاً این هدف حاصل نمی گردد و میزان بازگشت به جرم در میان محکومان آزاد شده از زندان به شکل هشدار دهنده ای بالاست. این بدان معنی است که زندانها از کارایی پیش بینی شده در جهت رسالت عمده خود یعنی اصلاح و بازپروری مجرمان، بازمانده اند یا اینکه اصولاً از این کارایی برخوردار نبوده اند. (قجاوند؛ ۱۳۹۱:۶)

۲-۲-۷-۲ زندانی

در تعریف از زندانی آمده است: زندانیان فقط یکی از چندین قشر دون پایه جامعه اند که برای مقاصد آزمایشی مورد استثمار قرار می گیرند. به گفته رینولدز ((زندانیان، بردگاه، مستمندان، بیماران موسسات خیریه و روستائیان را محققانی که خود را از طبقه های ممتاز جامعه می دانند؛ بی ارزشی تلقی می کنند و اغلب با بی مبالاتی نسبت به زندگی آنها و بدون توجه به پیامدهایی که در انتظار آنهاست به عنوان موضوعهای مورد آزمایش از آنها استفاده می کنند)). او اضافه می کند که امروزه همه گروهها و اقشار اجتماعی اهمیت یکسانی دارند. (لارسن؛ ۱۳۹۱: ۱۷۱) زندانی شخصی است که به دلیل انجام جرم یا احتمال انجام آن در زندان به سر می برد اعم از اینکه متهم یا محکوم باشد، زندانی، در نظر گرفته می شود (زارعی قاضیانی؛ ۱۳۹۱: ۲۱).

مجازات زندان و حبس علاوه بر سلب آزادی از شخص زندانی، از ایفای نقش وی در خانواده جلوگیری می کند که الزاماً توأم با تبعاتی است که منجر به نابسامانی در خانواده و کارکردهای آن می گردد زندان پیامدهای منفی و مثبت بسیاری دارد فرد زندانی ممکن است در اثر زندانی شدن تاثیرات مثبت یا منفی از دوران حبس خود داشته باشد که این تاثیرات نیز می تواند به خانواده او نیز منتقل شود. در تحقیق حاضر پیامدهای منفی زندانی شدن فرد بر خانواده

او مد نظر است و با توجه به اینکه خانواده بعنوان مهمترین نهاد اجتماعی نقش تعیین کننده ای در پرورش و رشد اجتماعی و جامعه پذیری اعضای خود دارد و آشفتگی در خانواده از قبیل طلاق، بزهکاری و روابط آشفته از عوامل جرم زا تلقی می گردد لذا قبل از اینکه به موارد دیگر پرداخته شود به تعاریفی در خصوص خانواده و نقش مهم آن و کارکردهای آن می پردازیم.

۲-۸ تعاریف خانواده

خانواده واحدی اجتماعی با ابعاد گوناگون است که به دلیل اهمیت و جایگاه ویژه اش از دیر باز مورد توجه اندیشمندان اجتماعی بوده است. (بستان نجفی؛ ۱۳۸۲: ۲۳) خانواده بین تمام جوامع بشری، به منزله اصلی ترین نهاد اجتماعی، زیر بنای جوامع و خاستگاه فرهنگها، تمدن ها و تاریخ بوده است. پرداختن به این بنای مقدس و بنیادین، و حمایت از آن و هدایتش به جایگاهی واقعی و متعالی، همواره سبب اصلاح خانواده بزرگ انسانی، و غفلت از آن موجب دور شدن بیشتر از حیات حقیقی است. (حق شناس؛ ۱۳۸۸: ۳۲) همچنین در تعریف خانواده آمده است که نخستین واحد اجتماعی است و یکی از اساسی ترین نهادهای جامعه است. مرکب است از زن و مرد که ممکن است کودکانی هم داشته باشند. روابط زناشویی خویشاوندی معینی که مورد قبول جامعه است و حقوق و تکالیف افراد نسبت به یکدیگر از ویژگیهای خانواده شمرده می شوند (صفائی، امامی؛ ۱۳۸۴: ۹۸)

خانواده و محیط زندگی ابتدائی هر فرد از چند نظر قابل دقت و بررسی است. هم پدران و مادران، در آن نقش دارند، و هم، فرزندان و کودکانی که، در آن زندگی می کنند. خانواده، اولین آموزشگاه زندگی است، که اگر سالم باشد فرزندان در خط سلامت و صداقت به رشد و تکامل خود ادامه می دهند در اینجا به بعضی از جنبه های تربیتی خانواده اشاره می کنیم :

۱. رشد شخصیت اطفال- که شخصیت اطفال در رابطه با اخلاق و رفتار اهل خانواده شکل می گیرد و چگونگی آن همه رابطه ها در (عادات) و (حالات) روانی کودک اثر مهمی دارد.
۲. باورهای کودک - کودک در محیط خانواده در برخورد با افراد و مقررات حاکم بر آن به باورهائی می رسد که اگر غلط و نادرست باشند در آینده تغییر و اصلاح آن باورها بسیار مشکل است. (مخصوصاً " انحرافات عقیدتی در باورهای دینی و اخلاقی).
۳. جنبه الگو بودن محیط خانواده - می دانیم که روح تقلید، در کودکان، رفته رفته رشد می کند، و کودک با چنین روحیه ای از این و آن سرمشق و الگو می گیرد، تقلید می کند، و خود را با شرایط موجود در خانواده تطبیق می دهد و اولین الگوهای خود را از اعضای خانواده انتخاب می نماید. (دشتی؛ ۱۳۷۳: ۳۰)

۴. الگوهای انسانی کافی، نظیر والدین، معلمان، روسا، رهبران اجتماعی یا سیاسی می توانند نوجوانان رادر یافتن پاسخ بسیاری از پژوهشها حتی آنهایی که به صراحت پرسیده نمی شوند، راهنمایی کنند. در این فرایند او می تواند معیارهایی برای خود و دیگران مقرر کند و بیاموزد که چگونه مسائل را حل کند و خود را با موقعیتهای جدید وفق دهد(علی پور؛ ۱۳۷۵:۷۲)

۵. تاریخ خانواده موضوعی است که از اهمیت ویژه ای برخوردار است زیرا اجتماعی شدن شمار زیادی از افراد در آن صورت می گیرد که در گروههای اجتماعی بزرگتر و دقیقاً به همان شکل و به دفعات بی شمار ادامه می یابد. خانواده نتیجه گروهی شدن از طریق تغییر سایر اشکال زندگی است اغلب می توانیم ماهیت و استحکام روابط زناشویی و خویشاوندی رابه وسیله تاثیر خانواده بر روی آنها بسنجیم.(گورگ زیمل؛ ۱۹۹۸:۳۲)

۶. خانواده یک واحد اجتماعی است که در نگاه دینی وقرآنی با هدف تامین سلامت روانی سه دسته از افراد زن، شوهر، پدر و مادر وفرزندان ایجاد می شود. در نگاه پیشوایان دینی ما اعتقادات چگونگی زندگی، عادتها، تمایلات و اهداف والدین از مهمترین عوامل موثر بر کودکان هستند ارزش خانواده بیش از هر چیز بر پای مودت و دوستی اعضای آن استوار است . خانواده دارای اهمیت و کارکردهای زیادی است به شرح ذیل :

۲-۲-۹ کارکردهای خانواده از دیدگاه اسلام

کارکردهایی مثل کارکرد تربیتی - اجتماعی - اقتصادی تامین سلامت روانی که مهمترین آنها:

۲-۲-۹-۱ کارکرد تربیتی خانواده

از نگاه دینی و اسلامی از همان بدو تولد برای تربیت طفل برنامه ها ودستورات خاصی باید رعایت شود و از این جهت سفارشهای تربیتی بسیاری در خصوص انتخاب اسم، شیر دادن واز شیر گرفتن محبت و مهرورزی به کودکان، رعایت عدالت و وفای به عهد نسبت به آنها صورت گرفته است بعنوان مثال امام سجاد(ع) می فرمایند: با فرزندت آنچنان رفتار کن که از اثر نیکوی تربیت تو مایه ی زیبایی و جمال اجتماعی او شود یا پیامبر اکرم (ص) می فرمایند: به کودکان خود احترام بگذارید و آداب و روش پسندیده با آنها رفتار کنید. بنابراین اسلام نه تنها به نقش تربیتی خانواده اهمیت قائل است بلکه شیوه های مناسب تربیتی را نیز پیش روی خانواده ها قرار می دهد.(صفائی،امامی؛ ۱۳۸۴:۳۲)

در زمانه ای زندگی می کنیم که آسیبهای گوناگون اجتماعی وروانی در آن بروز و شیوع پیدا کرده است بدیهی است مواجهه طولانی مدت فرزندان در برابر این موقعیتهای مخاطره آمیز، می تواند ناتوان سازی آنان رادر پی داشته باشد بر این اساس مهمترین رسالت والدین در تربیت فرزندان این موضوع می باشد که آنان را برای زیستن در این

عصر پیچیده آماده نمایند تا قدرت مقابله با ناگواریها - مشکلات و آسیبها را داشته باشند و فرزندانشان به راحتی تسلیم انحرافات و کج رویها نشوند (حمید صرامی؛ ۱۳۸۹: ۷۲).

۲-۹-۲ کارکرد اجتماعی خانواده

خانواده سنگ بنای مهم حیات اجتماعی است از نگاه دینی وحدت جامعه از وحدت زوجین و اعضای خانواده می تواند به جامعه سرایت کند. علایق انسانی موجود در خانواده قابل گسترش و نشر در جامعه است نوع تربیت و ارتباطات موجود در خانواده موجب وحدت و منش اجتماعی است صفات اجتماعی کودک بر خواسته از خانواده است (صفائی، امامی؛ ۱۳۸۴: ۳۶)

۲-۹-۳ کارکرد اقتصادی خانواده

در اجتماعات سنتی خانواده ها، کارکرد اقتصادی را با کار و فعالیت اقتصادی مستقیم و انتقال مستقیم مشاغل از والدین به فرزندان صورت می گرفت اما امروزه با صنعتی شدن جوامع وضع تغییر یافته است و لذا کارکرد اقتصادی خانواده به صورت غیر مستقیم اعمال می شود. امروزه کمتر به چشم می خورد که مشاغل بصورت موروثی به فرزندان انتقال یابند اما خانواده از طریق تامین شرایط و امکانات لازم برای فرزندان خود شیوه فعالیت اقتصادی گزینش اش را به آنها تحت تاثیر قرار می دهد (صفائی، امامی؛ ۱۳۸۴: ۳۹).

۲-۱۰-۲ نقش خانواده در پیشرفت تحصیلی فرزندان:

صاحب نظران تعلیم و تربیت بر این عقیده اند که والدین با همکاری و کمک به معلمان، در زمینه پیشرفت تحصیلی فرزندان خود می توانند بسیار موثر واقع شوند. این مساله بخصوص در دوره ابتدایی بسیار حائز اهمیت است تحقیقات متعدد نشان می دهد پیشرفت تحصیلی دانش آموزانی که والدین آنها افرادی آگاه و باسواد هستند و بهتر به راهنمایی آنها می پردازند، بیشتر است. (خیر؛ ۱۳۶۴: ۵۶) در تحقیقی که به وسیله بی لیتل و همکارانش در سال ۱۹۷۳ انجام شده است، تفاوت دانش آموزان از لحاظ سن، سطح تحصیلات والدین و ثبات و پایداری خانوادگی آنها، مورد بررسی قرار گرفته است محققان به این نتیجه رسیده اند که پیشرفت کودکانی که والدین با سواد و خانواده با ثبات داشته اند بیشتر بوده است. (عابدی؛ ۱۳۵۶: ۲۸) طبق اعلامیه جهانی حقوق بشر از منشور سازمان ملل: والدین اولین و مهمترین پرورش دهنده فرزندانشان هستند (پارسا؛ ۱۳۸۴: ۱۹).

^۱ B.Little

نقش والدین در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان موثر بوده، کمک و راهنمایی آنها از اهمیت ویژه ای برخوردار است بنابراین راهنمایی تحصیلی فرزندان امری است بسیار ضروری و نمی توان کار آموزش و تربیت را تنها به معلم و مدرسه محول ساخت و از نقش خانواده در این زمینه غافل شد. دانش آموزان اوقات زیادی را در منزل می گذرانند و علاوه بر اینکه تحت تاثیر اعمال و رفتار والدین هستند از آنها انتظار کمک و راهنمایی نیز دارند. یکی از حقوق طبیعی کودکان برخورداری از کمک و راهنمایی والدین می باشد. امام سجاد(ع) می فرماید: و اما حق خردسال مهرورزی با وی و پرورش اوست و گذشت از او و پرده پوشی و نرمش با او و کمک به او و پرده پوشی خطاهای کودکی او، زیرا آن سبب توبه است و مدارا کردن با کودک و تحریک نکردن او، زیرا که این به رشد او نزدیکتر است. (شریعتمداری؛ ۱۳۷۰: ۸۲)

۲-۲-۱۱ رویکرد اسلامی به خانواده

با مراجعه به متون دینی به ویژه شیوه گفتار و رفتار پیامبر اکرم (ص) می توان به تبیین نگاه اسلامی به خانواده دست یافت، و بر آن اساس، وضعیت کنونی خانواده را ارزیابی کرد. یا پای فراتر نهاده به نظریه ای در باب خانواده رسید. در دیدگاه اسلام، احترام به تشکیل خانواده، ساختن دوست داشتنی ترین سازمان اجتماعی است. شاید به این دلیل که خانواده برای تحقق آرمانهای مطمح نظر اسلام، ویژگی های بدیل ناپذیر دارد و نباید با نگاهی کارکرد گرایانه گمان کرد می توان در بستر زمان، کارکردهای خانواده را به دیگر نهادها وا گذاشت و از اهمیت آن کاست. اهمیت خانواده به حدی است که بهترین قدم ها، گام هایی اند که در جهت تقویت پیوندهای خانوادگی برداشته شوند و بدترین گام ها، قدم هایی اند که در مسیر جدایی به راه افتند.

بنابر متون دینی، انتظارات آن است که خانواده مشکلات داخلی را تا حد امکان بر پایه توانمندی های خود حل کند. بنابراین نباید سیاستها به سمت وابستگی خانواده به کمکهای بیرونی جهت یابد؛ البته آن گامی که خانواده در حل مشکلات خود ناتوان بنماید، مسئولیت حمایت و کمک بر عهده دیگران از جمله نهاد ها قرار خواهد گرفت و لازم است همواره حس تعاون و یاری در جامعه اسلامی جریان داشته باشد. آموزه های دینی، توجه به نیازها و تمایلات اهل خانه را از مسئولیتهای سرپرست می دانند و افزون بر تشویق به فرزندآوری، پرورش درست جسمی و روحی آنان را نیز کانون توجه قرار می دهند انتخاب نامهای نیکو، ترحم به کودکان، آزاد گذاشتن نسبی آنان تا هفت سالگی، تحت آموزش در آوردن آنان تا ۱۴ سالگی و همکار قرار دادی آنان در فعالیتهای و تصمیم ها تا ۲۱ سالگی از مراحل تربیتی توصیه شده است. (حق شناس؛ ۱۳۸۸: ۴۳).

۲-۲-۱۲ کارکردهای خانواده از دیدگاه بعضی مکاتب

سخن از کارکردهای خانواده معمولاً به مکتب ساختی-کارکردی ارتباط داده می شود چرا که صاحب نظران این مکتب بیش از همه در جهت توضیح و تبیین این کارکرد ها کوشیده اند اما این بدان معنا نیست که دیدگاههای رقیب به این موضوع توجهی نشان نداده اند و بطور خاص، آنجا که از کارکردهای منفی خانواده سخن به میان می آید. دیدگاههای انتقادی توجه ویژه ای به این موضوع مبذول می دارند.

خانواده در شکل‌های مختلف آن، همواره کارکردهای متعددی را ایفا کرده است. ویلیام آگبرن و کلارک تیپیتس سال ۱۹۳۴ شش کارکرد اساسی خانواده را مورد تاکید قرار دادند که عبارتند از: تولید مثل، حمایت و مراقبت، جامعه پذیری، تنظیم رفتار جنسی، عاطفه و همراهی و تامین پایگاه اجتماعی (بستان نجفی؛ ۱۳۸۴: ۸۰).

۲-۲-۱۳ کارکردهای منفی مجازات (زندان) بر فرد، جامعه، خانواده

۲-۲-۱۳-۱ فرد

یکی از کارکردهای منفی مجازات رفتارهای خشونت آمیز مجرمان در طول دوره محکومیت در زندانهای موقت و دایم علیه خود(خودزنی) و علیه دیگران است. اقدام به خودکشی و آسیب رساندن به خود اعتراضی است که زندانیان به طولانی مدت بودن دوران محکومیت، زندان انفرادی، رفتار غیر انسانی کارکنان زندان و مورد تعدی قرار گرفتن به وسیله زندانیان دیگر نشان می دهند. مهم ترین کارکرد منفی زندان انجام رفتار خشونت آمیز توسط زندانیان است (احمدی؛ ۱۳۸۸: ۹۸).

۲-۲-۱۳-۲ جامعه

محکومان به حبس، غالباً از نظر جسمی انسانهای سالمی هستند که از نیروی کار بهره مندند و زندانی کردن آنان به معنای تعطیلی نیروی کار است و این سرمایه عظیم ملی که همانا نیروی انسانی است این گونه به هدر می رود و از طرفی نگهداری هر زندانی با شرایط نسبتاً مناسب دارای هزینه بسیاری است. گسترش زندان ها و افزایش آمار زندانیان و در پی آن هزینه های هنگفت بهداشتی، درمان، غذایی و ... هزینه های سنگینی است که بر دوش دولت و اجتماع قرار می گیرد و تنها راه گریز از آن نیز توسل به اهداف پیشگیرانه و اتخاذ تدابیری برای جایگزینی زندان می باشد یکی دیگر از آسیبهای زندان ها را در آن سوی دیوارهای بلند زندان باید جست و آن نیز استقرار زندان ها در محدوده شهرهای بزرگ است. زیرا زندان ها علاوه بر آثار روانی منفی، آسیب های اجتماعی متعددی را برای

ساکنان آن منطقه به همراه دارد که این موضوع به تشدید معضلات گوناگون این محدوده منجر می شود(محمدی فرود؛ ۱۳۸۶:۵۴).

۲-۲-۱۳-۳ خانواده

کارکرد منفی دیگر مجازات رسمی پس از صدور حکم دادگاهها به وسیله سازمان زندانها اعمال می شود تاثیر مجازاتها بر خانواده های مجرمین است اعمال برچسب انحراف و ارتکاب به جرم به سرپرست خانواده، احساس تعلق، تعهد و تقید اعضای خانواده به سرپرست خانواده را کاهش داده و روابط اجتماعی آنان را محدود میسازد. برچسبها بر روابط اجتماعی شبکه خویشاوندی با خانواده مجرمان تاثیر منفی خواهد داشت (احمدی؛ ۱۳۸۸:۹۹).

نکته مهم در مجازات زندان و یکی از دلایل ناکارآمدی زندان، عدم شخصی بودن مجازات است. پیامدهای فردی ناشی از حبس افراد مدت هاست اذهان را به خود مشغول کرده و این نکته را در مورد زندانی کردن افراد مجرم در ذهن متبادر می نماید که چنین مجازاتی با یک اصل مهم قضایی در تضاد است و آن اصل این است که تنها مجرم باید مجازات شود(اصل شخصی بودن مجازات)در حالی که معمولاً^۱ به تمام خانواده او اعم از همسر و فرزندان وی ضرر وارد می شود. زندانی کردن او به همه آن ها آسیب می رساند مجازات باید فقط به شخص مجرم برگردد و او را کیفر کند و نه خانواده او را چون آنها بی گناه هستند (مهدوی، پاکیده، رنجبر؛ ۱۳۸۶:۶۴).

دانشمندان علوم اجتماعی از تاثیر زندانی شدن سرپرست بر خانواده بعنوان نوعی از بحران خانوادگی (فیشمن، ۱۹۹۰)^۱ تضعیف روحیه (اسنلر^۲، ۱۹۷۶:۲) و قربانی شدن کودکان (بلوم^۳ و استینهارت^۴، ۱۹۹۳) یاد کرده اند. به عقیده کریزی فینی هایرستون^۵ و جین آدامز^۶ (۲۰۰۱) از دانشکده امور اجتماعی دانشگاه ایلینویز در شهر شیکاگو آمریکا، روزانه میلیون ها خانواده از تاثیرات نا مطلوب زندان متاثر می شوند و در سیاست اجتماعی دولتها اهمیت آسایش خانواده زندانیان و کودکان آنها ناچیز است (معروفی؛ ۱۳۸۴:۱۶).

^۱ Fishman

^۲ Schneller

^۳ Bloom

^۴ Steinhart

^۵ Creasie Finney Hairstom

^۶ Jamin Adams

۲-۲-۱۳-۳-۱ طلاق و از هم گسیختگی خانواده

از دیگر آثار عینی زندان از هم گسیختگی کانون خانواده و اختلاف عمیق در خانواده، و در مرحله شدید آن طلاق می باشد. طلاق فی نفسه اگرچه جرم نیست ولی در ازدیاد تبهکاری تاثیر بسزایی دارد. و در واقع می توان گفت میان طلاق و جرم رابطه دو سویه وجود دارد یعنی اگر طلاق افزایش یابد جرم نیز افزایش می یابد و اگر جرم زیاد شود آمار طلاق نیز افزایش می یابد. بیکاری و طرد اجتماعی زندانی و خانواده، او تاثیر پذیری فرزندان از زندانی شدن والدین، تنزل سطح سلامت روانی و جسمانی خانواده زندانی و تزلزل در اقتصاد خانواده نیز از دیگر آثار و آسیبهای زندانی شدن یکی از والدین خصوصاً پدر می باشد (ابراهیمی، شهبازی؛ ۱۳۹۱: ۸).

اثرات غیبت پدر تحت تاثیر عوامل متعدد قرار دارد که زمان جدایی، علل فقدان پدر، مرگ، خدمت نظام، زندان و بیماری از آن جمله اند. تحقیقات حاکی از آن است که تحمل فقدان والدین بر اثر مرگ در مقایسه با جدایی آنان به علل طلاق برای فرزندان تحمل پذیرتر است (احمدی؛ ۱۳۷۱: ۱۵۷).

طلاق شیوه نهادینه شده اختیاری پایان یک پیوند است. اولین نقش و وظیفه هنجارهای اخلاقی یک جامعه تنظیم روابط زن و مرد بر پایه اصولی و منطقی است زیباترین و انسانی ترین شکل این تنظیم همان ازدواج است که با یک زیر بنای بیولوژیکی و زیستی شکل گرفته و خانواده را بوجود می آورد. طلاق عامل از هم گسیختگی ساختار بنیادی ترین بخش جامعه یعنی خانواده است طلاق پدیده ای است قراردادی که به زوج امکان می دهد تا تحت شرایطی پیوند زناشویی خود را گسسته و از یکدیگر جدا شوند. پژوهشگران و متفکران طلاق را یکی از آسیبهای اجتماعی محسوب نموده و بالا رفتن میزان آن را نشانه بارز اختلال در اصول اخلاقی و بهم خوردن آرامش خانوادگی و در مجموعه دگرگونی در هنجارهای اجتماعی محسوب می دارند. زشت ترین حلالها نزد خداوند طلاق است و در لحظات وقوع طلاق عرش خداوند به لرزه می افتد. در کشور ما طبق آمار دفتر آمار ثبت احوال در مقابل هر ۱۲ ازدواج یک طلاق واقع می شود. طبق آمار رسمی ۵/۸-۱۰ درصد از خانواده های ایرانی دارای سرپرست زن هستند در چنین خانواده هایی مخصوصاً اگر با مشکلات اقتصادی مواجه گردند فرزند ارشد با احساس مسئولیت تلاش در کمک به خانواده نمود. بهترین و موثرترین مکتب برای آموزش رسوم اجتماعی است که در بهترین زمانهای فراگیری خود را در اختیار دارند و با رفتار و گفتار خویش جامعه پذیری عملی را به فرزندان خویش می آموزند (ابهری؛ ۱۳۸۰: ۸۷).

کاملترین تعریف درخصوص ازهم گسستگی خانواده مربوط به ویلیام جی گود می باشد این تعریف که انواع (یا به عبارتی، ابعاد) آن را نیز شامل می شود. به شرح ذیل است: شکستن واحد خانوادگی و یا تجزیه ترکیبی از نقش

های اجتماعی، بعلت آن که یک یا چند تن از عهده انجام تکالیف ناشی از نقش خود آنطور که باید و شاید بر نیامده اند بنابراین تعریف انواع گسیختگی به قرار زیر است:

الف): عدم مشروعیت: یعنی آنکه واحد خانوادگی کامل نشده است و میتوان آن را جزء انواع عدم موفقیت در ایفای نقش در خانواده به حساب آورد، زیرا پدر یا شوهر وجود ندارد و در نتیجه وظایف خود را انجام نمی دهند و این وظایف توسط جامعه مادر انجام می گیرند بعلاوه لا اقل یکی از دلایل عدم مشروعیت را می توان در عدم موفقیت اعضای خانواده (مادر یا پدر) در انجام تکالیف ناشی از نقش خود جستجو نمود.

ب): فسخ جدایی، طلاق و ترک: در اینجا خانواده بدین دلیل تجزیه می شود که یکی از دو همسر تصمیم به جدایی می گیرد و بدین ترتیب از اجرای تکالیف ناشی از نقش خود باز می ایستد .

ج): خانواده توخالی، اعضای آن به زندگی با یکدیگر ادامه می دهند ولی روابط و کنش متقابل با یکدیگر ندارند و از حمایت احساسی یکدیگر محرومند.

د): غیبت غیر ارادی یکی از دو همسر: بعضی از خانواده ها به دلیل مرگ زن یا شوهر و یا زندانی بودن آنان و جنگ و یا فاجعه ای دیگر تجزیه می شوند.

ه): عدم موفقیت غیر ارادی در اجرای نقش های اساسی: در اینجا علت گسیختگی خانوادگی ممکن است انواع امراض روانی، احساسی و یا بدنی باشد کودکی ممکن است عقب ماندگی روانی داشته باشد و یا همسر ویا ولدی ممکن است یک بیمار روانی باشد. امراض طولانی نیز ممکن است باعث عدم موفقیت در اجرای نقش گردد (جی گود، به نقل از جعفر شرافتی پور؛ ۱۳۵۲: ۱۸).

۲-۲-۱۳-۱-۱-۳-۱ پیامدهای طلاق برای همسران:

الف): زندگی در مجرد یا تک سرپرستی - تکسرپرستی می تواند به غیبر از طلاق، از عوامل دیگری نیز مانند فوت همسر یا تولد فرزند نا مشروع، ناشی شود اما نقش طلاق در این زمینه بسیار بیش از عوامل دیگر است به هر تقدیر زندگی در مجرد یا تک سرپرستی مشکلات گوناگونی (برای افراد طلاق گرفته) به همراه می آورد . مهمترین آنها، مشکلات مالی - عاطفی - جنسی - پرورش و کنترل فرزندان

ب): ازدواج مجدد - ازدواج مجدد به ویژه در صورت تشکیل خانواده ناتنی^۱ مسائل و مشکلاتی را برای زندان و شوهر در بردارد که اغلب به چگونگی تعامل آنان با فرزندان مربوط می شود. که مهمترین مشکلات از این قرارند:

^۱ Step Family

مشکل پیوند عاطفی با فرزندان - مشکل ابهام نقش - مشکل ارتباط با همسر سابق - مشکل وحدت و یکپارچگی - مشکل برقراری نظم - مشکل مالی (بستان نجفی؛ ۱۳۸۲: ۳۸).

۲-۲-۱۳-۳-۱-۲ مشکلات فرزندان طلاق در خانواده های تک سرپرست

الف): مشکلات عاطفی: با وقوع طلاق باید در انتظار مشکلات عاطفی متعددی برای کودکان بود مانند: احساس تعارض و کشمکش درونی در باب وفاداری در هنگامی که کودک ناگزیر می شود از بین پدر و مادر یکی را انتخاب کند و نیز نگرانی شدید وی از اینکه ممکن است سرپرست باقی مانده را نیز از دست بدهد و کاملاً تنها شود.

ب): مشکلات مالی: طلاق مشکلات مالی عمده ای برای سرپرست خانواده به بار می آورد بطور طبیعی فرزندان طلاق نیز که تحت سرپرستی مادران منفرد زندگی می کنند با مشکلات مالی و معیشتی گوناگونی روبه‌رو می شوند. اهمیت این مسئله به حدی است که برخی صاحب نظران معتقدند بسیاری از پیامدهای منفی طلاق برای فرزندان مانند اینکه فرزندان پرورش یافته در خانواده های تک سرپرست دو برابر فرزندان مادر طبیعی خود زندگی می کنند در میزان های رسمی بزهکاری حضور دارند.

ج): اختلال در فرایند جامعه پذیری : جامعه پذیری کودکان بعنوان یکی از کارکردهای اساسی خانواده که در خانواده های کامل توسط پدر و مادر مشترک انجام می گیرد در خانواده های تک سرپرست با مشکل روبرو می شود به ویژه احتمال اینکه کودک در چنین خانواده هایی نسبت به نقش های جنسیتی بطور مناسب جامعه پذیر نشود، افزایش می یابد. از آنجا که کودک فعالیت های مختص به هر یک از دو جنس را به خوبی فرا نمی گیرد در تفکیک نقش های جنسی مردانه از زنانه دچار مشکل می گردد. بنظر می رسد پدر در مقایسه با مادر نقش برجسته تری را در این زمینه، به ویژه نسبت به فرزندان پسر، ایفا می کند. در فرض ارتباط با پدر، امکان همانند سازی با او برای پسر بیشتر فراهم است و می توان کنترل نفس و دیگر رفتارهای مناسب را از او بیاموزد.

د): مشکلات آموزشی و تحصیلی : نتایج یک سری از پژوهش های انجام گرفته نشان می دهد آن دسته از فرزندان طلاق که در سنین مدرسه قرار دارند در مقایسه با فرزندان خانواده های سالم با افت تحصیلی بیشتری روبه رو می شوند. بعضی از آنها با معلمان خود درگیریهایی پیدا می کنند و احتمال فرار آنان از مدرسه بیش از دیگران است. البته در این مورد نیز بعضی از صاحب نظران معتقدند نباید ساختار خانواده و فقدان یکی از والدین را منشاء اصلی این قبیل مشکلات تلقی کنیم بلکه عوامل دیگر مانند روابط ضعیف پدر یا مادر با فرزند، ناتوانی از برقراری ارتباط، فقدان منابع اقتصادی و ناسازگاری خانوادگی، نقش اساسی را در این خصوص ایفا می کنند.

ذ): بزهکاری و دیگر ناهنجاری های رفتاری: تحقیقاتی که طی چند دهه گذشته صورت گرفته ارتباط میان طلاق و بزهکاری نوجوانان را به وضوح نشان می دهد. میزان بزهکاری در خانواده های از هم گسیخته بیش از خانواده های

سالم است و این میزان در مورد کودکان متعلق به خانواده هایی که باطلاق یا جدایی از هم می پاشند بیش از خانواده هایی است که به واسطه مردن یکی از والدین انحلال می یابند (بستان نجفی؛ ۱۳۸۲: ۵۳). همانطور که در سطور قبل ذکر شد زندان پیامدهای مثبت و منفی بسیاری هم برای فرد زندانی وهم برای خانواده او به همراه دارد که در این تحقیق پیامدهای منفی زندانی شدن مرد سرپرست خانواده مورد نظر و بررسی می باشد. وقتی حضور مرد سرپرست خانواده به هر دلیلی در خانواده کمرنگ می شود و یا بطور کلی عدم حضور مرد خانواده می تواند باعث بوجود آمدن مشکلاتی برای خانواده شود بخصوص اگر عدم حضور مرد در اثر محبوس شدن او در زندان باشد بتبع مشکلات فراوانی برای خانواده بوجود خواهد آورد و در اینجا این زن خانواده می باشد که بار زندگی را بدوش می کشد عدم حضور مرد سرپرست خانواده باعث بوجود آمدن قشری آسیب پذیر بنام زنان سرپرست خانواده می باشد که در غیاب همسران خود باید نقش سرپرستی را در خانواده بعهده بگیرند که در ذیل به مهمترین مشکلات زنان سرپرست خانواده اشاره می شود.

۲-۲-۱۳-۳-۲ زنان سرپرست خانواده

زنان سرپرست خانواده از جمله گروههای آسیب پذیر اجتماعی هستند که با مشکلات و موانع زیادی زندگی فردی، خانوادگی، و اجتماعی خویش مواجهند. به لحاظ مشکلات و مسائل شهرنشینی در شهرهای بزرگ و عدم توجه به رفع معضلات خانواده ها ی زن سرپرست این گروه می توانند آسیبهای جبران ناپذیری را بر جامعه وارد سازند.

۲-۲-۱۳-۳-۲ مشکلات روحی

زنان سرپرست خانواده بعلت داشتن چندین نقش مختلف بطور همزمان (نقش مادر- نقش سرپرست - نقش یک کارگرکارخانه ...) استرس و مسائل و مشکلات روانی بیشتری را تجربه می کنند (نازکتنبار، ویسی؛ ۱۳۸۶: ۲۲). از جمله مشکلات روحی و روانی می توان به این موارد اشاره کرد: ۱- فشار روانی یا استرس: عبارت است از هر وضع یا پیشامدی که بدن را به استفاده از منابع و تولید انرژی بیشتر از معمول وادار می کند ۲- ناکامی: عبارت است از حالت فردی که از ارضاء یک نیاز منطقی خود محروم شده یا حتی در بر آوردن امیدهای خود گول خورده است (گنجی؛ ۱۳۸۰: ۱۳). ۳- افسردگی: بیمار در مقابل یک فشار (استرس) ناراحت کننده واکنش به صورت غم و افسردگی بیش از حد نشان می دهد افسردگیهای عصبی معمولاً پس از دوره نسبتاً کوتاهی بر طرف می شوند و ممکن است روزها و حتی ماهها طول بکشد بیمار چهره اندوهگین و غمگین داشته و مایل است که تنها باشد و از عدم تمرکز حواس شکایت داشته و دچار بیخوابی می شود و همواره مضطرب است (دانش؛ ۱۳۷۴: ۱۵۶)

محکومیت یکی از والدین می تواند از نظر احساساتی ویران کننده و عملاً تضعیف کننده جلوه نماید. فقدان درآمد، انزوا و کناره گیری اجتماعی، مشکلات حفظ برقراری ارتباط، تباهی و زوال در ارتباط و روابط و بار مسئولیت بیش از

حد و مراقبت از کودکان می تواند حس هدر رفتگی، ناامیدی را برای همسران زندانیان به همراه داشته باشد. (فرقدان؛ ۱۳۸۹: ۲۶).

چنانچه زنان سرپرست خانواده از منابع حمایتی خانواده و اجتماع برخوردار باشند با مشکلات کمتری روبرو خواهند بود و درجه آسیب پذیری آنان نسبت به مسائل و مشکلات روانی پائین خواهد آمد ولی چنانچه خانواده آنان قادر به حمایت اقتصادی یا حتی نگهداری و مراقبت از فرزندان نباشد یا اینکه در جامعه و موسساتی جهت ارائه خدمات حمایتی از زنان سرپرست خانواده وجود نداشته باشد آنان مجبورند خود به تنهایی بار همه مشکلات را متحمل شوند و در نتیجه میزان آسیب پذیری آنان در قبال مشکلات روانی افزایش می یابد و مستعد اختلالات روانی می شوند.

۲- مشکلات اقتصادی

فقر در مورد زنان دارای کودکان خردسال که نیاز به مراقبت دایمی دارند شدیدتر است در این جا یک دور باطل وجود دارد زنی که می تواند شغلی با درآمد نسبتا خوب بدست آورد چون مجبور است هزینه های مراقبت از کودکان خود را بپردازد ممکن است از لحاظ مالی فلج شود با و چود این اگر بطور نیمه وقت شروع بکار کند درآمدش کاهش می یابد و هر گونه احتمال پیشرفت شغلی از بین می رود و همچنین مزایای اقتصادی دیگری را مانند حقوق بازنشستگی که کارکنان تمام وقت دریافت می کنند از دست می دهد. درصد فقر مطلق زنان سرپرست خانواده بیشتر از خانواده های دارای سرپرست مرد می باشد منظور از فقر مطلق در یک جامعه افرادی هستند که درآمدشان از حداقل درآمد معیشتی معین (تامین نیازهای اولیه) کمتر می باشد در واقع این افراد زیر خط فقر زندگی می کنند.

۳- مشکلات اجتماعی

زنان سرپرست خانواده و فاقد همسر با مشکل احساس تنهایی، انزوا - طردشدگر و عدم درک از سوی دیگران مواجهند فقدان حمایت های اجتماعی مهمترین عامل جهت پیش بینی پیامدهای منفی وضعیت این زنان است این گروه از زنان با توجه به نقش های چندگانه و مسئولیت های بسیار، غالبا وقت اضافی برای برقراری روابط اجتماعی ندارند این موضوع به مرور موجب طرد آنها از جامعه شده و مشکلات عدیده ای را برایشان بوجود می آورد. متأسفانه در جامعه کنونی ما زندگی زنان پس از ترک شوهر غالبا با ابهامات و مخاطراتی روبروست از جمله سرپرستی فرزندان به تنهایی، سختی مشکلات اقتصادی، زندگی در تنهایی و همراه با افسردگی و ناامیدی و همچنین نگرش غلط جامعه نسبت به زنان مطلقه و بیوه در فقدان همسرشان آنان را در روابط اجتماعی و حضور در اجتماع با مشکلات عدیده ای روبرو می کند. نگاه های معنی دار، سخنان تلخ و گزنده از دست دادن حمایت های عاطفی همسر، فقر اقتصادی و تمایل به تنها ماندن و حفظ حیثیت و شخصیت خود پاره ای از مشکلات تمام ناشدنی این قشر زحمت کش است (نازک تبار، ویسی؛ ۱۳۸۶: ۲۶).

۲-۲-۱۳-۳ تاثیرات محکومیت زندان بر کودکان زندانیان

بر اساس نظریه ((شاو)) در سال ۱۹۸۷ کودکان زندانیان بعنوان اطفال یتیم عدالت و بر اساس نظریه ((ماتیوز)) در سال ۱۹۸۳ بعنوان قربانیان فراموش شده جرم و افراد مورد مسامحه قرار گرفته، توسط سیستم کیفر شناسی تلقی شده اند. کودکان زندانیان متحمل یک سری مشکلات ناشی از محکومیت زندان والدین خود می شوند که از جمله می توان به معضلاتی مانند افسردگی، فزونکاوای، رفتارهای پرخاشگرانه، معضلات خواب، مشکلات تغذیه، فرار، وقت گذرانی و پرسه زنی (مدرسه گریزی) و کسب نمرات تحصیلی ضعیف اشاره کرد (فرقدان؛ ۱۳۸۹: ۲۷). به نوشته گیل و چپمن ۱۹۸۹ به نقل از راتر ۱۹۷۵ نشانه های شکست تحصیلی دانش آموزان چون عقب ماندگی و ناسازگاری درسی و گریز از مدرسه را به عوامل عاطفی موجود در محیط نسبت می دهند که از آن جمله به مجرم بودن والدین و ارتباط ضعیف اعضای خانواده با یکدیگر اشاره می نماید. (کرباسی، وکیلان؛ ۱۳۸۵: ۴۸). در تحقیقات بعمل آمده توسط ((موریس)) در سال ۱۹۶۵، ۴۹ درصد همسران زن از بدو محکومیت شوهران خود به زندان تغییر و تحولات مغایر و ناسازگاری را در رفتار کودکانشان مشاهده و گزارش کرده اند. این قبیل تحقیقات و مطالعات اشاره می کنند که محکومیت زندان والدین یک عامل خطر برای مشکلات سلامت روان در میان کودکان است (فرقدان؛ ۱۳۸۹: ۲۹).

۲-۳ چارچوب نظری :

۲-۳-۱ مقدمه

انحراف و رفتار نابهنجار در جوامع امروزی یک پدیده قابل تامل و بررسی است چرا که آثار منفی و زیانباری از نظر اجتماعی، اقتصادی و غیره برای جامعه بشری دارد از این رو ست که متفکران متعددی در کشورهای مختلف و زمانهای گذشته تا بحال در صدد بررسی علل و آثار و راههای مقابله با آن برآمده اند. در تعریف انحراف آمده است که: هرگونه رفتاری که با چشمداشتهای جامعه یا گروه معینی در داخل جامعه تطبیق نداشته باشد انحراف نامیده میشود انحراف به دوری جستن از هنجارها اطلاق می شود و زمانی رخ می دهد که یک فرد یا یک گروه معیارهای جامعه را رعایت نکند ما معمولاً انحراف را به رفتاری منفی مانند بزهکاری یا جنون اطلاق می کنیم . ولی فردی که معیارهای جامعه را ندیده می گیرد و یا زیر پا می گذارد نیز به همین سان منحرف است. (بروس کوئن ؛ ۱۳۷۶: ۱۶۵).

در رابطه با بزهکاری و انحراف باید گفت که جامعه‌شناسی انحرافات بعنوان یکی از حوزه‌های جامعه‌شناسی بدنبال تبیین علل و عوامل عدم هم‌نوایی افراد با هنجارهای اجتماعی است. انحراف اجتماعی یک پدیده اجتماعی است که بر حسب زمان، مکان، موقعیت اجتماعی افراد، فرهنگها و خرده فرهنگهای مختلف ایدئولوژیها و گروههای اجتماعی متفاوت نسبی می‌باشد. از جمله نظریه‌هایی که در زمینه انحرافات اجتماعی مطرح هستند:

۲-۳-۲ نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی^۱

نظریه پردازان بی‌سازمانی اجتماعی بر این باورند که عواملی چون کاهش کارایی نهادهای اجتماعی نظیر خانواده و تضعیف تقیدهای خویشاوندی بعنوان نیروهای غیر رسمی کنترل اجتماعی، کاهش انسجام سنتی اجتماعی که پیامد رشد سریع صنعتی شدن، شهرنشینی و مهاجرت فزاینده به سوی حوزه‌های شهری است جرایمی نظیر قتل، سرقت، انحرافات جنسی و اعتیاد را افزایش می‌دهند. از نیمه دوم قرن نوزدهم تا ربع سوم قرن بیستم، توسعه نظری مفهوم آنومی و بی‌سازمانی اجتماعی بوسیله دورکیم (۱۳۷۸)، مرتن (۱۹۵۷)، پارسونز (۱۹۴۲) و پارک و برگس (۱۹۲۷) به مطالعات اصالت محیط اروپایی و امریکایی در تبیین جرم و بزهکاری کمک کرد. به اعتقاد آنان عوامل اجتماعی افراد را کنترل می‌کنند و وقتی که این عوامل بی‌ثبات شوند، افراد، توان کمتری برای کنترل رفتار خود دارند. فقدان ثبات در ساختار اجتماعی رفتار انحرافی را به همراه خواهد داشت. در این بخش دیدگاه دورکیم، مرتن و پارسونز در تبیین انحرافات اجتماعی بررسی خواهد شد. (احمدی؛ ۱۳۸۴: ۴۳).

۲-۳-۱ دورکیم: نظریه آنومی

دورکیم مفهوم آنومی را برای اولین بار در کتاب تقسیم کار اجتماعی^۲ بکار برد و این مفهوم را به شرایط اجتماعی بی‌هنجاری یا بی‌سازمانی اجتماعی ارجاع داد. به اعتقاد دورکیم جامعه آنومیک یابی سازمانی جامعه‌ای است که مجموعه‌ای از هنجارها و ارزشهای متضاد بایکدیگر در خود داشته و فاقد خطوط راهنمای روشن و پایداری برای مردم به منظور یادگیری و درونی کردن هنجارهاست. آنومی مرکز بحث نظریات اساسی دورکیم در تحلیل بی‌نظمیهای اجتماعی، هرج و مرج^۳، رفتار ضداجتماعی^۴ و رفتار انحرافی است (احمدی؛ ۱۳۸۴: ۴۴). آنومی وضعیتی است که در جامعه هنجارهای معینی وجود ندارد که فرد از آن پیروی کند و اوبه صورت بی‌ریشه عمل می‌کند و این حالت هنگامی است که انتظارات فرهنگی با واقعیت اجتماعی ناهماهنگ باشد آنومی یا بی‌نظمی جامعه هنگامی اتفاق می‌افتد که استانداردها و قیود جامعه ضعیف شده باشد اشاره دورکیم به متغیرهای دینی و تعلقات فرد به

^۱ Social Disorganizational Theories

^۲ The Division Of labor Society

^۳ Anarchy

^۴ Anti-Social Behavior

ارزشهای مذهبی و به ویژه وابستگی فرد به اجتماعات دینی و همبستگی اجتماعی ناشی از اجتماعات دینی و تاثیر آنها در کاهش خودکشی بعنوان یکی از موضوعات مورد مطالعه در انحرافات اجتماعی از طریق سازو کارهایی نظیر وحدت خانوادگی و تنظیمات والدین قابل تامل است از طرف دیگر، به اعتقاد دورکیم ساخت خانواده در جوامع جدید به سمت خانواده نسبی پیش می رود یعنی خانواده های گسترده بتدریج به خانواده های هسته ای تبدیل می شوند که این امر در افزایش انحرافات اجتماعی موثر است (احمدی؛ ۱۳۸۴: ۴۹).

دورکیم معتقد است هرگاه شیرازه تنظیم های اجتماعی از هم گسیخته گردند . نفوذ نظارت کننده جامعه بر گرایشهای فردی دیگر کارآیی اش را از دست خواهد داد و افراد جامعه بحال خودشان واگذار خواهند شد. دورکیم چنین وضعیتی را بی هنجاری می خواند. این اصطلاح به وضع بی ضابطگی نسبی در کل جامعه یاد بر برخی از گروه های ترکیب کننده آن راجع است (کوزر؛ ۱۳۸۲: ۱۹۲).

۲-۲-۳-۲ مرتن: نظریه ساخت اجتماعی و آنومی

دیدگاه مرتن به دنبال کشف این امر است که چگونه برخی از ساختهای اجتماعی بر افراد خاصی از جامعه تاثیر گذاشته و موجب شده آنان مرتکب رفتار ناهمنوا با هنجارهای اجتماعی شوند. بنظر او ساختهای اجتماعی فعال بوده و تولیدکننده الگوهای رفتاری می باشند؛ بنابراین، او بر نظم اجتماعی تمرکز نموده و تاثیر ساختهای هنجاری را بر افراد مورد تفحص و تبیین قرار می دهد. مرتن (۱۹۷۰) در مقاله معروفش با عنوان ساخت اجتماعی و آنومی مفهوم آنومی دورکیم را تعدیل کرد. بعقیده او تضاد میان اهداف فرهنگی مانند پول، قدرت، مقام و ابزارهای نهادی شده مشروع برای دسترسی به آن اهداف منبع اولیه آنومی است. در جامعه آمریکا هدف عمده برای بیشتر اعضای جامعه دستیابی به موفقیت اقتصادی است در بعضی از ساختهای اقتصادی و اجتماعی فرصتهای قانونی برای بدست آوردن چنین موفقیتی (مثلاً " شغل و تحصیل) بطور همگانی و عادلانه در جامعه توزیع نشده است. اگرچه بیشتر مردم میتوانند بعضی از مشاغل را بدست آورند ولی توانایی دسترسی به مشاغل بالا فقط برای افراد خاص فراهم است؛ برای مثال فرد جوانی که تواناییهایش در حد متوسط است شانس کمی برای کسب ثروت و شهرت از راههای قانونی و مشروع دارد در نتیجه راه تخلف از قانون را برای رسیدن به آن موفقیت انتخاب می کند. بنابراین، جرم و بزهکاری از ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه نشئت می گیرد. همه اعضای جامعه در ارزشهای مشترک سهیم اند و وفاقی جمعی درباره ارزشها در جامعه وجود دارد ولی چون اعضای جامعه به لحاظ ساختارهای اجتماعی در موقعیتهای مختلفی قرار میگیرند، برای درک ارزشهای مشترک فرصتهای مساوی ندارند. و چنین وضعی ممکن

است موجب انحرافات اجتماعی شود؛ بنابراین واکنشهای زیر از سوی افراد جامعه که ناشی از فشارهای بین اهداف فرهنگی و راهها و وسایل دستیابی به آن اهداف است که انجام می شود:

۱. هم‌نواپی^۱ : حالتی که جامعه متعادل است و افراد اهداف فرهنگی و راهها و ابزارهای نهادی شده و قابل قبول برای نیل به آن اهداف را پذیرفته و در آن جهت تلاش می کنند به عقیده مرتن بعضی از جوامع تعادل میان اهداف فرهنگی و ابزارهای نهادی شده به منظور دستیابی به یک بنای نسبی در جامعه فراهم کرده اند.

۲. نوآوری^۲: وضعیتی است که در آن افراد اهداف فرهنگی را پذیرفته اند اما برای نیل به آن اهداف وسایل و راههای مشروع برای رسیدن به آن اهداف را نپذیرفته و راهها و وسایل غیر مشروع و غیر قانونی را انتخاب کرده اند. این نوع رفتار انحرافی میان طبقات پایین جامعه یعنی کسانی که اهداف مورد انتظارشان به وسیله ساختهای اجتماعی محدود شده بیشتر شایع است. اختلاس به منظور تامین هزینه تحصیل فرزندان رفتار انحرافی از نوع بدعت گذاری است.

۳. تشریفات پرستی : تشریفات پرستی به این معنی است که افراد ابزارها و وسایل مورد تأیید جامعه را پذیرفته اند، اما اهداف فرهنگی در سطح وسیع انکار می شود، مانند پرستاری که به قوانین و مقررات رسمی تعریف شده در بیمارستان بیشتر اهمیت می دهد تا نجات جان بیماری که در آستانه مرگ در خارج از چارچوب رسمی بیمارستان به فوریتهای پزشکی نیاز دارد.

۴. عقب نشینی^۳: حالتی که در آن افراد جامعه نه اهداف فرهنگی را قبول دارند و نه وسایل و راههای مشروع نیل به آن اهداف را می پذیرند این رفتار در معتادان به مواد مخدر و الکلیها دیده می شود.

۵. طغیان^۴ : وضعیتی است که افراد هم اهداف فرهنگی و هم راهها و ابزارهای مشروع نیل به آن اهداف را انکار نموده اما در جهت ایجاد شرایطی بهتر و اهداف جدید به منظور تعدیل ساختهای اجتماعی تلاش می کنند. تنفر و نفرت انقلابیون و اعتصاب کنندگان یک کارخانه نمونه هایی از این نوع رفتار انحرافی است. امتیاز نظریه آنومی مرتن این است که او مفهوم آنومی دورکیم را نه فقط در تبیین خودکشی بعنوان یک نوع انحراف اجتماعی استفاده کرد بلکه این مفهوم را در مورد انواع جرم و بزهکاری بکار برد. (احمدی؛ ۱۳۸۴: ۵۲)

۶. مرتن انحراف را ناشی از فرهنگ و ساختار جامعه می داند و بنظر وی در جوامعی که هدفها مورد توجه است و اهمیتی به راهها و وسایل رسیدن به آن نمی دهند، باعث می شود که افراد از کارآترین وسایل - حتی غیر

^۱ Conformity

^۲ In Novation

^۳ Retralism

^۴ Rebellion

مشروع برای رسیدن به هدفهای خود استفاده کنند. مرتن بر این باور است که انحراف و کجرفتاری برای این پیش می آید که جامعه دستیابی به برخی هدفها را تشویق می کند ولی وسایل ضروری برای رسیدن به این هدفها را در اختیار همه ی اعضای جامعه قرار نمی دهد. (محققان؛ ۱۳۸۷: ۱۶۱).

۲-۳-۲-۳ پارسونز: کنش اجتماعی و انومی

بحث اصلی پارسونز در تبیین انحرافات اجتماعی بر مبنای پیش فرضی که در مورد خرده نظامهای چهارگانه فرهنگ، اجتماع، شخصیت و اقتصاد مطرح کرده شکل گرفته است. کارکردهای مناسب هر یک از این خرده نظامها و ارتباط و کنش متقابل بین آنها عامل کنترل کننده هر جامعه و همچنین علل بقاء و پایداری نظام اجتماعی است. در مقابل، عدم تعادل و بی سازمانی در هریک از خرده نظامها حیات جامعه را تهدید کرده، زمینه را برای رفتار انحرافی فراهم می سازد (احمدی؛ ۱۳۸۴: ۵۴) از دید پارسونز نهادها و سازمانهای اجتماعی عوامل اجرایی و ابزارهای جامعه پذیری الگوهای رفتاری و درونی ساختن آنها در افراد هستند در صورتی که نهادها و سازمانهای کارگزار جامعه پذیری نظیر، خانواده، مدرسه، و وسایل ارتباط جمعی کارایی لازم را نداشته باشند جامعه دچار بی سازمانی اجتماعی گردیده و پیامد آن شیوع رفتار انحرافی در جامعه است (آدامز؛ ۱۳۶۹: ۷) به اعتقاد پارسونز، افراد با درونی کردن الگوها در فرایند جامعه پذیری و ایفای نقشها در چهارچوب نظام فرهنگی، روی پیوستاری قرار می گیرند که در یک طرف دیگر آن رضایت و اقناع درونی و برخورداری از حمایت و پذیرش اجتماعی برای افراد است و در طرف دیگر آن نابسامانی و بی هنجاری و رفتار انحرافی است که اجبار واضطراب اجتماعی را به همراه دارد (احمدی؛ ۱۳۸۴: ۵۴).

پارسونز کجروی را پدیده ای نشأت گرفته از فقدان سازماندهی و همچنین فعالیتی قلمداد می کند که محصول نوع همبستگی ناقص در میان اعضای جهان اجتماعی است. پدیده ای است که در عین حال می تواند با نهادها و افرادی که در مسیر فقدان پیوستگی با دیگران قرار گرفته اند نیز همراه شود و در نهایت یا به نوعی همنوایی جدید بدل گردد، یا بعنوان نوعی منبع فشار در درون نظام اجتماعی موجود، به حیات خود ادامه هد، یا اینکه همراه با تعادل و انسجامی که بعدها به جامعه بر می گردد از بین می رود (سلیمی و داوری؛ ۱۳۸۰: ۴۳۷).

۲-۳-۳ نظریه های تضاد

نظریه های تضاد جامعه سرمایه داری را در حال تغییر، ناهماهنگی و عدم تعادل دانسته و این ویژگیها را برای نظام سرمایه داری اموری اجتناب ناپذیر می دانند. این نظریه ها به همبستگی جرم و بزهدکاری با نظام سرمایه داری اشاره کرده و بر این نکته تاکید می کنند که قوانین کیفری به وسیله گروههایی که قدرت اقتصادی و سیاسی را در اختیار دارند به منظور کنترل کسانی که صاحب قدرت نیستند وضع می شود. نظریه های تضاد بر اساس دیدگاه مارکس

شکل گرفته و بر این پیش فرض مارکس متمرکز شده اند که سرمایه داری به علت ویژگیهای خاصی که در ماهیت این نظام وجود دارد نظیر نابرابری طبقاتی، روابط طبقاتی آشتی ناپذیر و استثمار از کار انسان در ارتباط با منافع طبقات مسلط جامعه موجب می گردد که آنها را از خود بیگانه نموده و جرم و بزهکاری را به وجود آورد (احمدی؛ ۵۹:۱۳۸۴).

اساس و شالوده تمامی نظریه های تضاد اجتماعی، در حوزه مطالعه جرم و کجروی اندیشه های مارکسیستی است که با تکیه بر نقش دولت در تولید جرم، رفتارهای کجروانه را، یا عکس العملی در برابر توزیع نا برابر ثروت و قدرت در جامعه می داند. یا نوعی کارکرد گونه های متفاوت تضاد موجود در درون جامعه. (احمدی؛ ۶۵:۱۳۷۷).

مارکس انحرافات افراد را واکنشی در برابر محرومیتهایی که نظام سرمایه داری برای آنان ایجاد کرده می داند او اکثر مجرمان و بزهکاران را بعنوان لمپن پرولتاریا، طبقه خطرناک و فرومایه بی طبقه، طبقه بندی نموده است که آگاهی طبقاتی نداشته و آگاهی آنان از نوع فردی و کاذب است. مارکس و انگلس بر این باورند که شرایط نامناسب اقتصادی به ویژه فقر مادی از عوامل اساسی جرم و بزهکاری است. مالکیت خصوصی به فقیر شدن برخی از اعضای جامعه می انجامد، زیرا صاحبان ابزار تولید، افرادی را که مالک آن ابزار نیستند استثمار می کنند و در نتیجه این افراد به دلیل فقر مرتکب جرم و بزه کاری می شوند، از نظر مارکس با حذف طبقه اجتماعی و مالکیت خصوصی بر ابزار تولید از طریق انقلاب اجتماعی، تضاد حذف و در نتیجه جرم و بزه کاری از بین خواهد رفت (ممتاز؛ ۱۳۸۱:۱۳۰).

۲-۳-۴ نظریه کنترل

نظریه کنترل اجتماعی بر این پیش فرض استوار است که برای کاستن از تمایل به رفتار بزهکارانه و مجرمانه باید همه افراد کنترل شوند. این نظریه همچنین رفتار انحرافی را عمومی و جهان شمول دانسته و آن را نتیجه کارکرد ضعیف سازوکارهای کنترل اجتماعی و کنترلهای شخصی و درونی می داند؛ بنابراین بزهکاری و جرم، از یک سو، محصول عوامل فردی کنترل نظیر خود پنداره منفی^۱، ناکامی، روان پریشی و اعتماد به نفس^۲ پایین است، و از سوی دیگر، نظامهای کنترل ناقص اجتماعی و فقدان تقید و تعهد نسبت به نهادهای بنیادین اجتماعی مانند خانواده و مدرسه به رفتار انحرافی منتهی می شود در تبیین انحرافات اجتماعی اندیشمندان نظریه کنترل بر عوامل کنترل شخصی و درونی و عوامل کنترل اجتماعی تاکید نمودهاند. بطور کلی، نبود کنترلهای شخصی و اجتماعی موجب پیدایش بزهکاری و جرم می گردد کنترلهای اجتماعی از کنترلهای رسمی نظیر قوانین و کنترلهای غیر رسمی

^۱ Negative Self Concept

^۲ Self-Esteem

همچون ضمانت‌های اجتماعی منتج می‌شوند. برخی از مقوله‌های کنترل برای تحلیل بزهکاری جوانان به شرح زیر است:

۱. کنترل مستقیم: که والدین آن را از طریق تنبیه و تشویق اعمال می‌کنند.
۲. کنترل غیر مستقیم: که بوسیله آن جوانان از رفتار بزهکارانه خودداری می‌کنند، زیرا این رفتار ممکن است موجب نگرانی و ناامیدی برای والدین یا دیگران باشد که با آنها روابط نزدیکی دارند.
۳. کنترل درونی، که بوسیله آن آگاهی از احساس تقصیر و گناه و شرم جوانان را از درگیر شدن در رفتار بزهکارانه باز می‌دارد (احمدی؛ ۱۳۸۴: ۸۶)

۲-۳-۴-۱ کنترل اجتماعی

اگرچه تحقیقات تجربی بازدارنده‌های شخصی و درونی را در رفتار انحرافی، به ویژه در بزهکاری جوانان، موثر می‌داند، ولی در شرایطی که عوامل اجتماعی و محیطی نظیر خانواده، مدرسه و گروه‌های همسالان فعال هستند عوامل درونی و شخصی به تنهایی قادر به کنترل رفتار فرد نیستند؛ بنابراین، در پاسخ به این سوال که چه عواملی سبب می‌گردد که جوانان مرتکب رفتار بزهکارانه شوند، برخی از نظریه پردازان کنترل این نوع رفتار را بر اساس میزان تعلقات^۱ و تقیدات^۲ جوانان نسبت به نهادها و سازمانهای اجتماعی مانند خانواده و مدرسه و گروه‌های همسالان تبیین می‌نمایند. آنان بر این باورند که تعلق خاطر و تقیدات نسبت به نهادها و سازمانها می‌تواند جوانان را در گروه‌های رسمی ادغام نموده و موجب کنترل فردی و اجتماعی گردیده و رفتار افراد را منظم نماید. (احمدی؛ ۱۳۸۴: ۹۰)

۲-۳-۴-۱-۱ هیرشی

هیرشی مهمترین صاحب‌نظر رویکرد کنترل اجتماعی، علت هم‌نوايي افراد با هنجارهای اجتماعی را پیوند اجتماعی آنها دانسته است. وی مدعی است که پیوند میان فرد و جامعه مهمترین علت هم‌نوايي و عامل اصلی کنترل رفتارهای فرد است و ضعف این پیوند یا نبود آن موجب اصلی کجرفتاری است. (محققان؛ ۱۳۸۷: ۱۹۸)

هیرشی معتقد است که احتمال بزهکاری هنگامی که تقیدات، تعلقات و تعهدات ضعیف شود بیشتر است منظور هیرشی از تعلق این است که فرد نسبت به افرادی که با آنان پیوندهای نزدیکی دارد دارای احساساتی است که این احساسات موجب می‌شود نسبت به آنچه درباره رفتارش می‌اندیشند مراقب باشد. بنا براین کنترل بزهکاری با تعلقات جوانان نسبت به والدینشان پیوند می‌خورد. منظور هیرشی از تعهدات به رفتار قراردادی به سرمایه‌گذاری اشاره دارد که فرد در فعالیتهایی نظیر تحصیل انجام داده است. فرد باید حد و مرزهایی را در رفتارش مورد توجه قرار

^۱ Attachments

^۲ Bonds

دهد که سرمایه گذاری انجام شده به وسیله رفتار انحرافی از دست نرود بنا بر این تعهدات به رفتار قرار دادی همچون مدرسه رفتن و برآوردن انتظارات آموزش باید علت کافی باشد برای اینکه فرد از به مخاطره انداختن وضعیت تحصیلی خود که برای آن سرمایه گذاری کرده است به واسطه درگیری در رفتار بزهکارانه پرهیز کند بر اساس نظر هیرشی اکثر مردم کالاها و خدماتی را در جامعه کسب می کنند که نمی خواهند آنها را از دست بدهند، بنابر این به منظور محافظت از آنچه کسب کرده اند و پیشگیری از به مخاطره افتادن آنها از قانون پیروی نموده و از بزهکاری و جرم اجتناب می کنند. (احمدی؛ ۱۳۸۴: ۹۲)

۲-۳-۴-۱-۲ نی

نی یکی دیگر از صاحب نظران کنترل معتقد است خانواده از طریق چهار عامل باعث تقویت پیوندهای اجتماعی می گردد او معتقد است خانواده دارای تاثیرات زیر است:

۱- نظارت درونی ۲- نظارت غیر مستقیم ۳- نظارت مستقیم ۴- ارضای نیازها، نی اضافه می کند که فروپاشی خانواده کم اهمیت تر از خوشحالی و خوشبختی خانواده است یعنی خانواده ای که پر از تشنج و اختلاف باشد می تواند نقش مهمی در کجرفتاری نوجوان بازی کند اما نوجوانی که در خانواده طلاق گرفته ولی آرام زندگی کند وضعیت بهتری دارد. (ممتاز؛ ۱۳۸۱: ۱۲۳)

۲-۳-۵ نظریه همنشینی افتراقی ساترلند

جامعه شناسان در تبیین علت‌های رفتار انحراف آمیز بر حسب اجتماعی شدن ناقص، رهیافتهای گوناگون را در پیش گرفته اند. برابر بایکی از این رهیافت‌ها، فردی که درست اجتماعی نشده است هنجارهای فرهنگی را در شخصیت خود عجین نمی سازد و برای همین نمی تواند میان رفتار شایسته و رفتار ناشایسته تمایز گذارد. بنا به رهیافت دوم، فرد منحرف نخست باید منحرف شدن را یاد بگیرد. جامعه شناسان معتقدند که بسیاری از صورتهای رفتار انحراف آمیز از شخصی به شخص دیگر انتقال می یابند و این فراگرد آموزش نیز همان مکانیسمهای فراگردهای آموزشی دیگر دارد. رهیافت سوم، انحراف را نتیجه نارساییهای موجود در یک فرهنگ و ساختار اجتماعی یک جامعه می داند. (کوئن؛ ۱۳۷۶: ۱۶۶).

ادوین . اچ. ساترلند نظریه‌ای را در این زمینه مطرح ساخته است که بارهیافت دوم در عبارت بالا همسان است ساترلند می گوید برای آنکه شخص تبهکار گردد. نخست باید یاد بگیرد که چگونه تبهکار شود. او سپس ادامه می دهد که این یادگیری در نتیجه کنش متقابل اجتماعی فرد با دیگران حاصل می شود. بیشتر افراد هم در معرض تماس با افراد یا گروههای منحرف قرار می گیرند و هم در معرض تماس با افراد یا گروههای غیر منحرف. ساترلند ارتباط متقابل با این گروهها را بر حسب بسامد، اولویت، دوام و شدت اندازه گیری کرد. هرچه سطح تماس فرد با

افراد یا گروه‌های منحرف بر حسب این چهار متغیر بالاتر باشد احتمال رفتار انحراف آمیز شخص نیز بیشتر می‌شود و بر عکس اگر سطح تماس فرد با افراد یا گروه‌های غیر منحرف باز هم بر حسب این چهار متغیر بیشتر باشد احتمال رفتار غیر انحراف آمیز شخص نیز بیشتر می‌شود. (بروس کوئن؛ ۱۳۷۶:۱۶۵).

ساترلند (۱۹۴۲) اصطلاح همنشینی افتراقی را به عنوان تبیینی از رفتار انحرافی به کار برد. همنشینی افتراقی بر این پیش فرض بنا شده است که رفتار انحرافی موروثی و ذاتی نیست و به همان روشی یاد گرفته می‌شود که هر رفتار دیگری آموخته می‌شود. در فرایند یادگیری، معاشران فرد قواعد حقوقی را به عنوان امور مناسب یا نامناسب تعریف می‌کنند و فرد این تعاریف را از آنان فرا می‌گیرد. شخص به دلیل این که در معرض تعاریفی قرار می‌گیرد که قانون شکنی را بر احترام به قانون ترجیح می‌دهند، بزهکار یا جنایتکار می‌شود بدیهی است که همه مردم با این گونه تعاریف برخورد دارند، اما مسئله اساسی میزان برخورد است (احمدی؛ ۱۳۸۴:۹۵) نظریه پیوند افتراقی ادوین ساترلند مشهورترین نظریه از مجموع نظریه‌های جامعه‌پذیری یا یادگیری در مباحث کجرفتاری اجتماعی است. این رویکرد را ساترلند برای نخستین بار در سال ۱۹۳۹ و در نخستین ویرایش‌های کتاب خود با نام اصول جرم‌شناسی مطرح ساخته است نکته اصلی نظریه وی این است که افراد به این علت کجرفتار می‌شوند که تعداد ارتباط‌های انحرافی آنان بیش از ارتباط‌های غیر انحرافی شان است. این تفاوت تعامل افراد با کسانی که ایده‌های کجرفتارانه دارند نسبت به افرادی که از ایده‌های هم‌نوایانه برخوردارند (یعنی ارتباط بیشتر آنان با کجرفتاران یا ایده‌های کجرفتاری) علت اصلی کجرفتاری آنهاست. ساترلند معتقد است که بسیاری از صور کجروی از یک فرد به فرد دیگر منتقل می‌شود. یعنی اینکه اگر فردی در محیط مجاور خود در معرض عوامل جرم‌زا قرار گیرد، شانس و احتمال قانون شکنی او افزایش می‌یابد وی می‌گوید: برای آنکه فردی تبهکار شود ابتدا باید بیاموزد که چگونه باید تبهکاری کند و این آموزش از طریق کنش و واکنش با افراد و گروه‌های دیگر به دست می‌آید بنظر وی هر فردی هم با گروه‌ها و افراد منحرف و هم غیر منحرف برخورد می‌کند که افراد در برخورد هایشان بیشتر تحت تاثیر دوستان قرار می‌گیرند. (محققیان؛ ۱۳۸:۱۸۵) از نظر ساترلند فرایند یادگیری رفتار تبهکارانه شامل: تکنیک‌های تبهکاری، انگیزه‌ها، گرایش و دلیل تراشی لازم برای آن می‌شود. بدین ترتیب یک جوان هم می‌آموزد که چگونه باموفقیت دزدی کندو هم چگونه استدلال بیاورد تا دزدی خود را توجیه کند و برای آن عذری بترشد (ممتاز؛ ۱۳۸۱:۱۲۳)

۲-۳-۶ نظریه ویلیام گود (ساختار خانواده):

ویلیام گود هر گونه نابسامانی و بی‌سامانی در خانواده و ساختار آن را در بروز تکوین انحرافات اجتماعی موثر می‌داند او خانواده را کانون، هسته و پی‌اصل شکل اجتماعی و بعنوان یک نظام کوچک اجتماعی می‌داند که زیربنای

جامعه بزرگتری را فراهم می کند. شناخت خانواده کلیدی است که برای شناخت رفتارهای فرد پرورش یافته در آن تلقی می گردد زیرا بدون تردید خانواده مهمترین عامل در شکل گیری شخصیت فرد محسوب می شود. بنظر گود عدم انجام نقشها و وظایف از جانب اعضای خانواده موجب گسیختگی در خانواده می شود او گسستگی در خانواده راناشی از عواملی چون فقدان پدر، فقدان مادر، خانواده های تو خالی، وجود روابط عاطفی ضعیف و حتی متعارض بین اعضاء عم موفقیت در اجرای نقشهای اساسی ناشی از نقص عضو یا بیماری می داند. گود به وظایف و کارکردها ی نهاد خانواده اشاره می کند و معتقد است که خانواده نقش عمده ای را در تامین نیازهای جسمی و روانی و عاطفی و اجتماعی فرزندان و اعضای خود ایفا می کند بعلاوه خانواده با شناخت خود و دستیابی به خویشتن و هدایت واقعی فرد کمک می کند. خانواده در یاد گیری هنجارها و ارزشهای اجتماعی به فرزندان و در نتیجه اجتماعی شدن و جامعه پذیری آنها نقش بسزایی دارد. او خانواده را سرچشمه رشد و شکوفایی استعدادهای اعضا و فرزندان می داند خانواده نه تنها در شکوفایی استعدادهای اعضا کمک می کند بلکه امکانات مادی و معنوی لازم را جهت شکوفا شدن استعدادها فراهم می سازد گود به شرح وظایف عمده خانواده می پردازد:

۱. تامین نیازهای جسمی فرزندان: کودک در بدوتولد قادر به ارضای نیازهای خود نبوده بطور کامل متکی به والدین می باشد که بارشد فردبه تدریج این وابستگی کاهش یافته و نیازمندیها اشکال دیگری به خود می گیرند کود این نکته را یادآوری می نماید که روابط والدین با فرزندان نقش مهمی در شخصیت کودکان دارد هنگامی که والدین طرد کننده باشند کودکان غمگین، مظنون، غیر قابل انعطاف و نامطمئن و درونگرا می گرداند و اگر والدین محبت داشته باشند آنها فرزندان بیرونگرا و خوشحال و مطمئن خواهند شد.

۲. شناخت خود و کشف خویشتن: شناخت خود در خانواده صورت می گیرد خانواده ایست که باموردقبول قرار دادن فرزندان و مهر و محبت به او او رابه خود می شناساند وبه فرزند امنیت و آسایش می دهد.

۳. یادگیری: خانواده هنجارها و ارزشهای اجتماعی را به فرزندان می آموزد و در نتیجه اجتماعی شدن و جامعه پذیری تحقق می یابد. بنابراین جامعه پذیری به معنای درونی ساختن و پایدار نمودن ارزشها و هنجارهای اجتماعی و تطابق از مهمترین وظایف نهاد خانواده است.

۴. خانواده منبع رشد: خانواده منبع رشد و شکوفایی استعدادهای اعضا و فرزندان خود می باشد و امکانات و ابزار عینی را جهت شکوفاسازی و تجلی استعدادها فراهم می سازد گود دربخشی از اثر خود به نقش خانواده در توسعه و پرورش رفتار بهنجار و نرمال اعضا و فرزندان و سپس به عواملی که منجر به فرو پاشی گسیختگی و اغتشاش و بی سازمانی در ساختار فامیل گردیده و شرایط آنومیک را به خانواده تحمیل می کند اشاره می نماید. عواملی نظیر

:

۱- عدم مشروعیت (پدر یا شوهر وجود ندارد و در نتیجه وظایف توسط مادر انجام می گیرد). ۲- فسق و جدایی، طلاق (تصمیم جدایی همسران از یکدیگر) ۳- خانواده تو خالی (خانواده‌های که علی‌رغم زندگی با یکدیگر روابط کنش متقابل ندارند و حمایت احساسی محرومند) ۴- غیبت غیر ارادی یکی از دوهمسر نظیر (فوت زن یا شوهر - زندانی یا در جنگ بودن) ۵- عدم موفقیت در اجرای نقشهای اساسی ناشی از نقص عضو یا بیماری. گود به خانواده به عنوان اولین نهادی که فرد در آن اجتماعی می شود و یادگیری هنجارهای صحیح و انتقال آنها به اعضا بویژه کودکان اهمیت زیادی می دهد و معتقد است که بسیاری از صور کثرتاری و نا بهنجاری به اختلال در کارکردها و وظایف نهاد خانواده و گسیختگی در مناسبات و رفتار و روابط فامیل و بروز آنومیک در خانواده مربوط است. (ویلیام گود؛ ۱۳۸۴: ۲۴۹-۲۴۶).

۲-۳-۷ تئوری میدانی کورت لوین

میدان اجتماعی و روانی (عوامل فردی و محیطی) در گرایش فرزندان طلاق به بزهکاری موثر است. کورت لوین در این زمینه معتقد است رفتار انسانی تابع عوامل مختلف به هم وابسته است و این عوامل را می توان به دو گونه خصایص شخصیتی و محیطی تقسیم کرد چرا که رفتار هر فرد تابع آن شرایط محدود زمانی و مکانی خاص است که او در آن زندگی می کند. این رابطه پویایی تقابل موقعیتی را به وجود می آورد که رفتار تابع آن است. به عقیده کورت لوین، میدان اجتماعی شبکه ای است از مواضع نسبی که اعضا یک گروه آن را اتخاذ می کنند و وابستگی و همبستگی که بین خود برقرار می کنند دانست. ساخت یک گروه و سازمان پویای آن گروه و سازمان رامعین می کند در موقعی که می خواهیم به شخص ساختن ساخت کارکردن و فرآیند پویایی یک وضع اجتماعی بزهکاری استفاده کنیم از این واژه می توان استفاده کرد. (سیدمحمدی؛ ۱۳۸۵: ۱۵).

۲-۳-۸ تئوری فرزندان طلاق جودیت والرستسن و جون کلی:

به این مطلب اشاره دارد که جدایی والدین از همدیگر در گرایش فرزندان به بزهکاری موثر می باشد. و کودکان پس از جدایی پدر و مادر در اغلب موارد دچار اضطراب عاطفی آشکار شده و از آن رنج می برند این نظریه پردازان همچنین می گویند کودکانی که تجربه طلاق در زندگی خود را می بینند دچار اضطراب و فرار از خانه می شوند و در نتیجه به ورطه انحرافات م بزهکاری های مختلف می افتند بدون تردید بعضی از منحرفان جوان به خانواده هایی تعلق دارند که دچار مشکلات خانوادگی هستند. (کی نیا؛ ۱۳۷۳: ۴۹۵).

۲-۳-۹ نظریه اختلاف خانوادگی و رشد شخصیت هارلوک

الیزابت هارلوک منشا نژندی و ناهنجاری انسان را در محیط خانوادگی جستجو می کند و آن را معلول نحوه تربیت مکانیسمهای جامعه پذیری خانواده و نیز چگونگی و کیفیت رشد شخصیت کودک در خانواده می داند (به نقل از محسنی؛ ۱۳۸۶)

جدول (۱-۲) : علل جرم و بزهکاری از دیدگاه نظریه پردازان

ردیف	نظریه پرداز	علل جرم ، بزهکاری و کج رفتاری
۱	مارکس و انگلس	شرایط نامناسب اقتصادی به ویژه فقر مادی از عوامل اساسی جرم و بزهکاری است (احمدی؛ ۱۳۷۷:۶۵)
۲	هیرشی	ضعف پیوند میان فرد و جامعه مهمترین علت اصلی کج رفتاری است (احمدی؛ ۱۳۸۴:۹۱)
۳	نی	تشنج و اختلاف در خانواده نقش مهمی در کج رفتاری نوجوانان بازی می کند (ممتاز؛ ۱۳۸۱:۱۲۳)
۴	پارسونز	عدم تعادل ویب سازمانی در هر یک از خرده نظامها حیات جامعه را تهدید کرده زمینه را برای رفتار انحرافی فراهم می سازد (آدامز؛ ۱۳۶۹:۷)
۵	مرتن	انحراف ناشی از فرهنگ و ساختار جامعه است جوامعی که هدفها مورد توجه است و اهمیتی به راهها و وسایل رسیدن به آن نمی دهند باعث می شود که افراد از کارآمدترین وسایل حتی غیر مشروع برای رسیدن به هدفهای خود استفاده کنند (محققان؛ ۱۳۸۷:۱۶۱)
۶	دورکیم	بی نظمی یا آنومی هنگامی اتفاق می افتد که استانداردها و حدود جامعه ضعیف شده باشد (کوزر؛ ۱۳۸۲:۱۹۲)
۷	ساترلند	افراد به این علت کج رفتار می شوند که تعداد ارتباطهای انحرافی آنان بیش از ارتباطهای غیر انحرافی شان است (محققان؛ ۱۳۸۷:۱۸۵)
۸	ویلیام گود	هر گونه نابسامانی و بی سامانی در خانواده و ساختار آن در بروز و تکوین انحرافات اجتماعی موثر است (ناصحی؛ ۱۳۸۴:۲۴۶)
۹	جودیت والرستین و جون کلی	جدایی پدر و مادر موجب می شود فرزندان به ورطه انحرافات و بزهکاریهای مختلف کشانده شوند (کی نیا؛ ۱۳۷۳:۴۹۵)
۱۰	الیزابت هارلوک	منشاء نژندی و ناهنجاری انسان را در محیط خانوادگی جستجو می کند و آنرا معلول نحوه تربیت مکانیسمهای جامعه پذیری خانواده و نیز چگونگی و کیفیت رشد شخصیت کودک در خانواده می داند (محسنی؛ ۱۳۸۶)

۲-۴ چارچوب نظری منتخب تحقیق

در این تحقیق با رجوع به تعابیری که در رویکردهای گوناگون در خلال بحث ارائه شد بنظر می رسد که هیچ نظریه ای نمی تواند بطور کامل پیامدهای منفی حبس سرپرست خانواده و تاثیرات آن را بر خانواده زندانی تبیین نماید . هر نظریه ای قدرت و ضعفهای خاص خود را داراست بنظر می رسد تلاش برای آمیختن نظریه های موجود که توانایی های نسبی یکدیگر را تکمیل نمایند و توانایی تبیین را افزایش دهد راهی را پیش روی محقق قرار می دهند تا بتواند به این هدف نایل آید در این تحقیق سعی شده است که از چند منبع به صورت تلفیقی استفاده شود. از آنجا

که وجه مهمی از مساله مورد بررسی ما ریشه در خانواده و کارکردهای آن برای فرد و جامعه دارد و وجه دیگر به موضوع انحرافات اجتماعی مربوط می شود بنابراین جهت استخراج متغیرها تلفیقی از نظریه های خانوادگی و نظریه های انحرافات اجتماعی استفاده شده است .

۲-۴-۱ نظریه ساختار خانواده ویلیام جی گود

برای ساخت مدل نظری خود باید نگاهی به عقب، به نظریه هایی که مرور کردیم داشته باشیم .آنچه که در نظریه ساختار خانواده (ویلیام گود) درباره تکوین انحرافات اجتماعی مطرح می کند مبنی براین است که هر گونه نابسامانی و بی سامانی در خانواده و ساختار آن در بوجود آمدن انحرافات اجتماعی موثر است در این نظریه خانواده را مهمترین عامل در شکل گیری شخصیت فرد معرفی می کند و عدم انجام نقشها و وظایف از جانب اعضای خانواده را موجب از هم گسیختگی در خانواده می داند . ویلیام گود در نظریه ساختار خانواده خود متذکر می شود که عواملی مانند فقدان پدر، مادر، خانواده های تو خالی، و وجود روابط عاطفی ضعیف بین اعضای خانواده باعث بوجود آمدن از هم گسیختگی و از هم پاشیدگی خانواده می شود بر اساس نظریه ساختار خانواده ویلیام گود می توان متغیر گرایش به طلاق همسر را استخراج نمود چرا که عدم حضور مرد بعنوان همسر و پدر خانواده خود یک نابسامانی و بی سامانی در خانواده است که این بی سامانی طبق نظریه ویلیام گود باعث از هم گسستگی خانواده می شود همچنین در چنین شرایطی بدلیل عدم حضور مرد و دوری او از کانون خانواده به تبع روابط عاطفی رو به سردی می گراید و این روابط ضعیف تر می شود که این خود می تواند آغاز گر از هم گسستگی خانواده و تمایل و گرایش همسر به طلاق شود. با توجه به نظریه ساختار خانواده ویلیام گود که به وظایف و کارکردهای نهاد خانواده اشاره می کند و معتقد است که خانواده نقش عمده ای در تامین نیازهای جسمی، روانی، مادی، عاطفی، اجتماعی و معنوی فرزندان و اعضای خود ایفا می کند . حال اگر نابسامانی و بی سامانی در خانواده در اثر فقدان یکی از والدین (پدر) بوجود آید خانواده در انجام کارکردهایش دچار مشکل خواهد شد و قادر نخواهد بود که به درستی وظایفش را انجام دهد حضور زن و شوهر در خانواده به جهت ایفای نقش پدری و مادری تاثیر بسزایی در رشد سالم شخصیت فرزند دارد از لحاظ مدیریت امور خانه نیز این دو مکمل یکدیگرند از این رو فقدان هریک از آنها می تواند آسیبهای جدی به خانواده و اعضای آن وارد سازد و در این میان بیشترین آسیبهای روانی و اقتصادی متوجه کودکان و زنان می باشد خانواده هایی که به هر دلیل سرپرستی آنان بر عهده زنان است مشکلات اقتصادی بیشتری دارند زیرا زنان در بیشتر جوامع با مشکلات اشتغال و کمبود درآمد روبرویند. همین امر علاوه بر تشدید مشکلات اقتصادی می تواند مشکلات روحی روانی بسیاری را برای زن و فرزندان به ارمغان آورد بدین ترتیب سه متغیر دیگر (مشکلات اقتصادی، مشکلات روحی همسر، مشکلات روحی فرزندان) از نظریه ساختار خانواده ویلیام گود استخراج می شود.

۲-۴-۲ نظریه ساخت اجتماعی و آنومی مرتن

مرتن یکی از نظریه پردازان بی‌سازمانی اجتماعی در نظریه ساخت اجتماعی و آنومی خود مطرح می‌کند که جرم و بزهکاری از ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه نشئت می‌گیرد، همه اعضای جامعه در ارزشهای مشترک سهیم اند و وفاق جمعی درباره ارزشها در جامعه وجود دارد. ولی چون اعضای جامعه به لحاظ ساختارهای اجتماعی در موقعیتهای مختلفی قرار می‌گیرند برای درک ارزشهای مشترک فرصتهای مساوی ندارند و چنین وضعی ممکن است موجب انحرافات اجتماعی شود او چهار واکنش را از سوی افراد جامعه که ناشی از فشارهای بین اهداف فرهنگی و راهها و وسایل دستیابی به آن اهداف است را ذکر می‌نماید. یکی از این واکنشها عقب نشینی یا واپس زدگی است که حالتی است که در آن افراد جامعه نه اهداف فرهنگی را قبول دارند و نه وسایل و راههای مشروع نیل به آن اهداف را می‌پذیرند. به بیان دیگر می‌توان به قول مرتون چنین گفت که گاهی جامعه ابزار یا وسیله را در اختیار فرد نمی‌گذارد یا از فرد گرفته یا فرد آن را قبول ندارد. یکی از اهداف والدین در زندگی ایجاد محیط و شرایط مناسب و مطلوب و تامین نیازهای فرزندان و فراهم آوردن امکانات جهت خوشبختی و سعادت فرزندان در زندگی و در امر تحصیل است حال اگر در اینجا والدین (پدر) را وسیله و راه و ابزار نیل به هدف (تحصیلی فرزند) در نظر بگیریم، فرزند خانواده ای که پدرش در زندان بوده و او نیز علاقه به تحصیل داشته ولی چون به لحاظ ساختار اجتماعی در موقعیتی مختلف از دیگر همسالان خود قرار دارد برای موفقیت در امر تحصیل نسبت به دیگر همسالان فرصت مساوی ندارد و در این حالت عدم حضور پدر در خانواده یعنی اینکه عملاً وسیله ای برای رسیدن به هدف (تحصیل) وجود ندارد و اگر دلیل حضور پدر و غیبت او بخاطر حبس در زندان باشد بتدریج هدف نیز بی اهمیت می‌شود و فرزند نیز نسبت به تحصیل بی‌میل و بی‌انگیزه و بی‌علاقه می‌شود و بطوری که از مدرسه گریزان و فراری می‌شود و از رسیدن به هدفش عقب نشینی می‌کند که این خود می‌تواند عامل مهمی جهت گرایش به انحراف فرزند شود. در اینجا متغیر عدم موفقیت تحصیلی فرزندان را می‌توان از نظریه مرتن استخراج نمود. همچنین بر اساس نظریه ساختار خانواده ویلیام گود که در شرح وظایف و عملکرد خانواده بیان می‌دارد که خانواده منبع رشد و شکوفایی استعدادها و اعضا و فرزندان خود می‌باشد و امکانات و ابزار عینی را جهت شکوفا سازی و تجلی استعدادها فراهم می‌سازد و وقتی که عدم حضور پدر موجب یک نابسامانی در خانواده می‌شود باز خانواده نمی‌تواند یکی از کارکردهایش که شکوفا سازی استعدادها و فرزندان است را بخوبی انجام دهد و فرزند که مستعد یادگیری و علاقمند به تحصیل می‌باشد وقتی امکاناتی از طرف خانواده برای او مهیا نمی‌شود این خود باعث افت تحصیلی و به هدر رفتن استعداد او در زمینه تحصیل و یادگیری می‌شود چرا که پشتوانه خود را جهت تامین مخارج تحصیلی در خانواده از دست داده است حال یا بصورت موقت و یا بصورت دائم بطوری که می‌توان گفت

وقتی در خانواده بی سامانی بوجود آید باعث به هدر رفتن و از بین رفتن استعدادها می شود. بدین ترتیب از نظریه ساختار خانواده ویلیام گود باز هم می توان متغیر موفقیت تحصیلی فرزندان را استخراج نمود.

۲-۴-۳ تلفیق نظریه های

تلفیق نظریه های (کنش اجتماعی و آنومی پارسنز، ساختار خانواده ویلیام گود، کنترل اجتماعی هیرشی و همنشینی افتراقی ساترلند) بر اساس نظریه کنش اجتماعی و آنومی پارسونز عدم تعادل ویی سازمانی در هر یک از خرده نظامها حیات جامعه را تهدید کرده زمینه را برای رفتار انحرافی فراهم می سازد از دید پارسونز نهادها و سازمانهای اجتماعی عوامل اجرایی و ابزارهای جامعه پذیری الگوهای رفتاری و درونی ساختن آنها در افراد هستند در صورتی که نهادها و سازمانهای کارگزار جامعه پذیری نظیر، خانواده، مدرسه، و وسایل ارتباط جمعی کارایی لازم را نداشته باشند جامعه دچار بی سازمانی اجتماعی گردیده و پیامد آن شیوع رفتار انحرافی در جامعه است. وقتی فقدان یکی از والدین که در اینجا پدر مد نظ می باشد باعث بوجود آمدن بی سامانی در خانواده می شود و همین امر در انجام وظایف و کارکردهای خانواده اختلال بوجود می آورد و در نتیجه بعلت عدم حضور مرد در خانواده روابط عاطفی میان آنان ضعیف می شود که بر اساس نظریه ویلیام گود همین روابط ضعیف عاطفی در میان اعضای خانواده باعث گسستگی کانون خانواده می شود و وقتی روابط قوی و محکمی بین اعضای خانواده وجود نداشته باشد در نتیجه بر اساس نظریه کنترل اجتماعی هیرشی تعلقات و تقیدات فرزندان خانواده نسبت به والدین ضعیف و کم می شود و این ضعف تعلقات و تقیدات می تواند عامل اصلی کجرفتاری در فرزندان شود بدین ترتیب فرزندان به محیط خارج از خانواده کشیده می شوند و اکثر اوقات خود را با دوستان و همسالان خود می گذرانند که بر اساس نظریه همنشینی افتراقی ساترلند بیشتر افراد هم در معرض تماس با افراد یا گروههای منحرف قرار می گیرند و هم در معرض تماس با افراد یا گروههای غیر منحرف. ساترلند ارتباط متقابل با این گروهها را بر حسب بسامد، اولویت، دوام و شدت اندازه گیری کرد. هرچه سطح تماس فرد با افراد یا گروههای منحرف بر حسب این چهار متغیر بالاتر باشد احتمال رفتار انحراف آمیز شخص نیز بیشتر می شود و بر عکس اگر سطح تماس فرد با افراد یا گروههای غیر منحرف باز هم بر حسب این چهار متغیر بیشتر باشد احتمال رفتار غیر انحراف آمیز شخص نیز بیشتر می شود. بدین ترتیب ارتباط بیشتر فرزندان با افراد منحرف می تواند عامل مهمی در کجرفتاری و انحراف او و در نهایت گرایش او به جرم شود. در این جا توانستیم از تلفیق چهار نظریه فوق متغیر گرایش به جرم فرزندان را استخراج نماییم.

۲-۵ مروری بر مطالعات پیشین:

۲-۵-۱ تحقیقات داخلی

۱. سعید کرمی زاده (۱۳۸۳) پایان نامه خود را تحت عنوان تاثیر زندان بر تکرار جرم به انجام رسانده است در این پایان نامه به بحث تاثیر زندان در تکرار جرم می پردازد و متذکر می شود که حبس مجازاتی است که وفق قانون و بر اساس حکم قاضی آن هم پس از خاتمه تحقیقات مقدماتی و سیر مراحل دادرسی بر محکوم علیه تحمیل می شود حبس علاوه بر اینکه بعنوان مجازات بوده و مثل همه مجازاتها هدفش اصلاح مجرم است می تواند اثرات زیانباری نیز داشته باشد حبس در جرم زایی یا بطور مستقیم از طریق: الف) آموزش و انتقال جرایم از سوی زندانیان با سابقه به زندانیان تازه وارد

ب) بزهکاری در داخل زندان

ج) پذیرش ارزشهای ضد اجتماعی تاثیر می گذارد و یا بطور غیر مستقیم موثر در ارتکاب مجدد جرم از سوی زندانی یا ارتکاب جرم از سوی دیگران که به نحوی با زندانی در ارتباط هستند می باشد بدین شکل که تاثیر غیر مستقیم حبس منجر به:

الف) ازهم پاشیدگی خانواده

ب) بیکاری و طرد اجتماعی محکوم و یا اعضای خانواده او و مقدمه ارتکاب جرم از سوی محکوم یا اعضای خانواده وی می گردد. همچنین صرفنظر از حبس در پایان نامه فوق تکرار جرم نیز مورد بحث واقع شده است در تحقیق آمده که برای تحقق تکرار جرم اولاً " مرتکب تکرار جرم باید محکومیت قبلی به مجازات تعذیری یا بازدارنده داشته باشد ثانیاً حکم محکومیت قبلی اجرا شده باشد ثالثاً ارتکاب مجدد جرم مشمول قاعده تکرار جرم باید پس از اجرای محکومیت قبلی صورت گرفته باشد.

۲. معروفی (۱۳۸۴) در تحقیق تحت عنوان تاثیر زندانی شدن والدین بر عملکرد تحصیلی فرزندان نشان داد میانگین عملکرد تحصیلی دانش آموزان قبل از دستگیری والدینشان در سطح خوبی بوده و در طول حبس در سطح پایینتری کاهش یافته است و بیشترین و کمترین میانگین عملکرد تحصیلی به ترتیب در قبل و بعد از دستگیری به دانش آموزان دوره ابتدایی و متوسطه متعلق است.

۳. محمدی فرود (۱۳۸۴) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر زندانی شدن بر خانواده زندانی نشان داد که فرزند زندانی که یکی از والدینش در زندان بسر می برد از لحاظ پذیرش اجتماعی بین همسالان با مشکلات عدیده ای روبرو می شود از جمله احساس حقارت، شکست، سرخوردگی، افسردگی، پرخاشگری و غیره. همچنین از نظر مسائل اجتماعی با محیط ناسازگار می شود و در او عدم جامعه پذیری بوجود می آید. مشکلات تحصیلی نیز یکی دیگر

از پیامدهای منفی برای فرزندان زندانی می‌باشد و بلاخره تغییر در سرپرستی و در خصوص پیامد زندانی شدن برای هر زندانی اشاره کرده که سابقه حبس و مدت حبس بی تاثیر در تمایل همسر به طلاق نمی باشد.

۴. امراللهی (۱۳۸۴) در تحقیقی تحت عنوان بررسی تطبیقی مشکلات زنان سرپرست و غیر سرپرست خانوار در حوزه جامعه پذیری فرزندان به انجام رسانده که مطالعه زندگی زنان سرپرست و غیر سرپرست خانوار در زمینه جامعه پذیری فرزندان اساس مطالعه این پژوهش می باشد زنانی که درگیر مسائل و مشکلات متعددی در زندگی می باشند سرپرستی خود و خانواده خویش و فرزندان رابر عهده دارند مسائل و مشکلات عمده ای که در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته عبارت است از مشکلات روحی، فقر، وضعیت اقتصادی نامناسب، مسائل و مشکلات مربوط به مسکن، تحصیل فرزندان، تربیت فرزندان و غیره می باشد.

۵. محمدی و همکارانش (۱۳۸۵) در شهر شیراز مطالعه ای روی خانواده زندانیانی که به جرم حمل یا مصرف مواد مخدر دوران حبس را می گذرانند انجام دادند که نتایج این مطالعه نشان داد زندانی شدن سرپرست خانواده در چند حوزه زندگی خانوادگی تاثیر داشته از جمله امرار معاش، قدرت جامعه پذیری فرزندان، کیفیت تحصیل و در موارد متعدد ترک تحصیل و افزایش احتمال طلاق.

۶. پاکیده و رنجبر (۱۳۸۷) در تحقیقی تحت عنوان تحلیل جامعه شناختی تاثیر زندان بر زندانی و خانواده او به کارکردهای منفی و مثبت زندان اشاره کردند، کارکردهای منفی زندان در دو سطح مورد تحلیل جامعه شناختی قرار می گیرد. یکی سطح خرد و فرد زندانی دیگر سطح میانی و خانواده زندانی است که بیان می دارد در سطح خرد: شخص زندانی در محیطی قرار می گیرد که تجارب بیشتری در زمینه انحرافات کسب می کند با الگوی خرده فرهنگ منحرفان هم‌نوا می شود و زندان موجب زائل شدن نیروی کار زندانی می شود و در سطح میانی (خانواده) با عث بوجود آمدن طلاق، از هم گسیختگی خانواده تکرار جرم توسط اعضای دیگر خانواده می شود.

۷. نور بخش (۱۳۸۸) در تحقیقی تحت عنوان بررسی مجازات حبس و نقش آن در اصلاح مجرمین به آثار مثبت و منفی مجازات حبس بر جامعه و خانواده زندانی اشاره کرده است همچنین متذکر شده است که ساخت و نگهداری زندان‌ها هزینه‌های فراوان و هنگفتی در بر دارد دولت سالیانه بودجه‌های قابل توجهی به امر اداره زندانها اختصاص می دهد دولت ناگزیر از تحمل این هزینه‌ها می‌باشد و در نهایت بر دوش مالیات دهندگان سنگینی ایجاد می‌کند وی در آثاری که حبس بر خانواده زندانی بجا می گذارد به از هم گسیختگی کانون خانواده اشاره می‌نماید و بیان می دارد که یکی از عوامل موثر بر بزهکاری کودکان و نوجوانان ازهم گسیختگی کانون خانواده است.

۸. کرمی (۱۳۸۸) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر زندان بر زندانی از دیدگاه آسیب شناسی با تاثیرات عینی و ذهنی منفی روی زندانیان پرداخته است، که تاثیرات عینی شامل: زمینه خانوادگی، اشتغال، بیکاری، آموزش و یاد گیری فنون ارتکاب جرم می باشد و در خصوص خانواده به از هم گسیختگی خانوادگی بصورت طلاق، بی سرپرستی، دوری از خانواده، فقدان همانند سازی لازم با خانواده و طرد شدن از خانواده و در نتیجه متذکر شده است که زندان بیش از آنکه مشکلات اخلاقی اجتماعی روانی و اقتصادی را حل کند بر این مشکلات می افزاید.

۹. حسینی (۱۳۸۹) در تحقیقی به بررسی کیفیت زندگی خانواده های زندانیان مواد مخدر پرداخته که بیان می دارد با زندانی شدن همسر، زندگی خانواده زندانیان را در ابعاد مختلف تحت تاثیر قرار داده و مشکلات فراوانی را برای آنها بوجود می آورد از جمله این مشکلات: (۱) کاهش سازگاری و روابط اجتماعی و کاهش رضایت از زندگی بخصوص رضایت از امرار معاش خانواده زندانیان بعد از دستگیری همسر (۲) کاهش ارضای نیاز مادی و غیر مادی آنها بعد از دستگیری مرد خانواده (۳) از دست رفتن سلامت جسمی و روحی خانواده (۴) گوشه گیری زنان زندانیان و منزوی شدن آنها (۵) احساس بیگانگی از خود و دیگران (۶) کاهش تعهد و تقید فرزندان به خانواده (۷) وضعیت تحصیلی فرزندان (۸) وضعیت امرار معاش خانواده.

۱۰. فرقدان (۱۳۸۹) در تحقیقی تحت عنوان تاثیرات محکومیت زندان بر خانواده ها و کودکان زندانیان به پیامدهای زندانی شدن می پردازد، که عمده ترین و پررنگ ترین پیامدهای ناشی از محکومیت زندان را انحلال و از هم گسیختگی خانواده، کاهش فرصت های شغلی برای زندانیانی که از زندان ها ترخیص می شوند انحراف مسیر سرمایه ها در خصوص مدارس و دانشگاه ها و نیز بار مسئولیت های مالی و روانی بر دوش خانواده ها می داند.

۱۱. مولوی گنجه و تقوی زاده (۱۳۸۹) در تحقیقی تحت عنوان بررسی نقش عوامل جامعه شناختی بر بروز طلاق در زندانیان زندان مرکزی رشت به نقش عواملی مانند فشار مالی، بیکاری، دوری فیزیکی روانی، مشکلات روحی زندانیان، اعتیاد همسر و زندانی شدن همسر را بر بروز طلاق در زندانیان مورد بررسی قرار می دهد.

۱۲. صفا وزین (۱۳۸۹) در تحقیقی تحت عنوان عنوان نقش و تاثیر زندان در پیشگیری و بازدارندگی از جرم به این نتیجه دست یافت که (۱) مجازات حبس می تواند بعنوان یکی از ابزارهای پیشگیری از جرم محسوب شود (۲) بین مجازات حبس و پیشگیری از جرم رابطه منطقی برقرار است (۳) مجازات حبس می تواند بعنوان یک ابزار پیشگیرانه محسوب شود.

۱۳. نوایی (۱۳۹۰) در تحقیقی تحت عنوان زندان و تاثیرات آن بر زنان زندانی به این نتیجه دست یافت (۱) زندان در کاهش بزه کاری زنان موثر نیست (۲) مراقبت بعد از خروج از زندان و ایجاد اشتغال برای فرد موجب کاهش جرم و جلوگیری از بازگشت مجدد وی به زندان می‌شود.

۲-۵-۲ تحقیقات خارجی

۱. موریس (۱۹۶۵) مطالعه و بررسی بسیار جامعی در مورد همسران زن زندانیان انجام داد که از تعداد ۸۲۵ نفر زندانی مرد و ۴۶۹ نفر از زنان آنها در انگلستان مصاحبه بعمل آورده، موریس دریافت که محکومیت زندان یکی از والدین بطور کلی بعنوان یک بحران از هم پاشیدگی خانواده می باشد تا یک بحران تضعیف روحیه ناشی از لکه ننگ یا شرمساری. لکه ننگ محکومیت زندان تقریباً بطور انحصاری توسط همسران زن که شوهرانشان برای اولین بار به زندان محکوم شدند، صرفاً در مراحل اولیه جدایشان مورد تجربه قرار گرفته است. در میان رایج ترین معضلات گزارش شده، ۶۳ درصد همسران زن اظهار کردند که آنها تباهی و وخیمتر شدن اوضاع رادر وضعیت مالی، ۸۱ درصد تباهی در کارشان، ۴۶ درصد تباهی در گرایش برای ازدواج، ۶۳ درصد زوال در فعالیت اجتماعی، ۶۰ درصد تباهی در روابط با خویشاوندان سببی و ۵۷ درصد وخیم تر شد تا اوضاع را در روابط بادوستان و همسایگان خود تجربه کرده اند.
۲. بام (۱۹۶۶) بر روی ۱۸۰ نفر از دانش آموزان پسر دبیرستان تحقیق انجام داد. نیمی از این دانش آموزان تحت سرپرستی مادران خود بودند و نیمی دیگر در خانواده هایی زندگی می کردند که پدر و مادر هر دو حضور داشتند دو گروه بر حسب هوش، سن و درآمد هم‌تاسازی شدند و برای مقایسه، میانگین نمره لغت و خواندن مورد استفاده قرار گرفت نتیجه تحقیق هیچ اختلاف معناداری نشان نداد.
۳. اسمیت، روزنبرگ و لندی (۱۹۶۸) نمره های آزمون ورود به دانشگاه های آمریکایی دو گروه از دانشجویان دختر و پسر را که پدرانشان برای دو سال یا بیشتر زندانی داشته اند مقایسه کردند و نشان دادند که نمره های آزمون ورودی این دانشجویان نسبت به سایر دانشجویان کمتر است.
۴. هالت و میلر (۱۹۷۲)، در نتیجه مطالعات خود نشان دادند که زندانیان بدون خانواده در زندانهای کالیفرنیا در یک سال پس از آزادیشان شش بار دیگر بواسطه ارتکاب جرم بازگشت به زندان داشته اند در صورتی که زندانیان دیگر حد اکثر سه بار بازگشت داشتند.

۵. بی لیتل و همکارانش (۱۹۷۳) در مطالعات خود، تفاوت دانش آموزان از لحاظ سن، سطح تحصیلات والدین و ثبات و پایداری خانوادگی آنها را مورد بررسی قرار دادند. محققان به این نتیجه رسیده اند که پیشرفت کودکانی که والدین با سواد و خانواده با ثبات داشته اند، بیشتر بوده است.
۶. هانس لائو (۱۹۸۲) و ریچارد (۱۹۹۲) تاکید کردند که محکومیت زندان والدین همچنین می تواند بعنوان یک رهاسازی و یا ترک انفاق تلقی گردد که ممکن است تنگدستی را برای کودکان ایجاد نماید.
۷. مرکز تحقیقات جرم شناسی آکسفورد (۱۹۹۱) نشان داد که کیفیت مطلوب روابط مجرم با خانواده و احساس خرسندی از روابط خانوادگی عامل موثری در ترک خلاف در زندانیان است.
۸. پیرت و اسکواپت (۱۹۹۲) چنین دریافتند که همسرانی که دارای فرزند هستند با معضل وظایف والدینی (وظایفی که والدین بر عهده دارند) در یک زمان خاص آسیب پذیر مواجه می شوند. علاوه بر اینکه بایستی با مشکلات خود دست و پنجه نرم کنند، از همسران انتظار می رود که از زندانیان حمایت کرده و کودکان را تحت مراقبت قرار دهند و چنانچه پدر یا مادر در زندان باشد مسئولیت این کار برای آنها بسیار حاد خواهد بود. همسران با مشکلات دیگری که با واقعیت محکومیت زندان بیشتر ارتباط دارد مواجه هستند. همسران زندانیان به علت فقدان اطلاعات در مورد محکومیت زندان، نحوه ملاقات و تماس با زندانیان شان قطعاً متحمل رنج می شوند. آنها دریافتند که با تشدید شدن این مشکلات، زندانها نمی توانند به عنوان یک محیط دوستانه خانوادگی برای ملاقات تلقی شوند. امکانات ضعیف ملاقات و گرایشات خصمانه پرسنل زندان می تواند عذر و بهانه ای برای خانواده ها از انجام ملاقات باشد به ویژه برای آن دسته از کسانی که دارای فرزند هستند. اگرچه خانواده های زندانیان غالباً استرس های مشابهی را تجربه کرده اند، این درک و استنباط وجود دارد که خانواده ها و همسران زندانیان از یک گروه همجنس نیستند. حتی در زمینه های کیفری و فرهنگی، محیط زندانبر اعضای خانواده تاثیر می گذارد و احتمال دارد بر اساس روابط قبلی، انواع جرائم، سیستم های حمایتی اجتماعی و دیگر عوامل وابسته به آمارگیری نفوس اجتماعی تفاوت داشته باشد.
۹. نوبل (۱۹۹۵) به این نتیجه رسید که همسران زندانیان غالباً "در مورد سازگاری خود با زمان ترخیص و بازگشتشان به محیط منزل احساس نگرانی می کنند و مطالعات در مورد زندانیان چنین اشاره می کند که واقعیت تجدید دیدار و به هم پیوستگی مجدد می تواند مشکلات عمیق را برای زندانیان و خانواده های آنان به همراه داشته باشد.

۱۰. مامولا (۲۰۰۰) پس از انجام یک تحقیق به این نتیجه رسید که حدود یک و نیم میلیون کودک که والدینشان در زندانها به سر می‌برند در سال ۱۹۹۹ در آمریکا وجود داشت که این رقم بیش از نیم میلیون در سال ۱۹۹۱ بوده است. ۹۹ درصد از آن کودکان پدرانشان در زندانها بودند. به طور نا متناسب در مقایسه با ۸ درصد کودکان سفید پوست محکومیت زندان والدین تاثیری را بر کودکان سیاه پوست ۷ درصد، کودکان اسپانیولی ۲/۶ درصد به جای می‌گذارد.

۱۱. کوراکیومد^۱ (۲۰۰۲) در تحقیقی در مقایسه بین پانصد جفت پسر بزهکار با غیر بزهکار به این نتیجه رسید که ۶۰ درصد از بزهکاران در مقابل ۳۴ درصد از غیر بزهکاران از خانواده‌هایی هستند که از یکدیگر جدا شده و یا یکی از اعضا فوت شده و یا غیبت طولانی داشته‌اند. این افراد بیش از همسالان خود دچار افسردگی می‌شدند. در این تحقیق نشان داده شد که وجود نا مادری از جمله دلایلی در گرایش فرزندان به بزهکاری بوده است.

۱۲. گابل (۲۰۰۳) به این نتیجه رسید که به هر حال شواهد و قرائن موجود در مورد تاثیرات جدایی کودکان زندانیان و نیز تاثیرات ناشی از دیگر اشکال عدم حضور والدین بر کودکان اشاره می‌کند به اینکه جدایی به خودی خود نمی‌تواند برجسته‌ترین ویژگی توصیف‌کننده عواقب کودکان باشد چنانچه کودکان با مجرمیت والدین شان تعیین هویت شوند و از رفتار والدین خود تقلید نمایند محکومیت زندان پدر یا مادر ممکن است باعث رفتار ضد اجتماعی در میان کودکان بشود.

۱۳. ترلوپس (۲۰۰۵) در مقاله‌ای تحت عنوان خانواده‌های ترک شده: هزینه‌های پنهان زندانی شدن و ورود دوباره (آزاد شدن) چنین می‌نویسد که: با افزایش میزان زندانی‌ها در آمریکا، اکنون نظام عدالت کیفری شروع به بررسی زندگی هزاران کودک در هر سال کرده است. زندانی شدن تقریباً ۷۵۰ هزار پدر و مادر سبب اختلال در روابط فرزند و خانواده می‌شود، شبکه‌های حمایت خانوادگی را دگرگون می‌کند، و فشارهای جدیدی بر خدمات دولتی از قبیل مدرسه، حمایت از کودکان بی سرپرست، موسساتی برای تحویل کودکان بی سرپرست به افراد متقاضی، و سازمان‌های خدمت‌رسانی به جوانان، تحمیل می‌کند. مطالعات اندکی راجع به تاثیر زندانی بودن والدین بر کودکان انجام شده، و نیز مطالعات کمی، نیازهایی که در این گونه شرایط ایجاد می‌شوند را مشخص کرده است. در مورد اینکه چگونه جوامع، سازمان‌های خدمات اجتماعی، مراکز ارائه‌دهنده خدمات بهداشتی و سلامتی، و نظام عدالت کیفری می‌توانند با همکاری یکدیگر به طور بهتری از پس نیازهای خانواده‌ای ترک شده بر آیند، توجه کمی صورت گرفته است. اثرات مستقیم این جریان بر کودکان می‌تواند

¹ Koorakimod

شامل این موارد باشد: احساس شرم، احساس بدنامی اجتماعی، از دست دادن حمایت مالی، تضعیف پیوند با والدین، دگرگونی در ترکیب خانوادگی، عملکرد ضعیف در مدرسه، افزایش بزهکاری، و افزایش خطر سوء استفاده و سهل انگاری.

۱۴. موری (۲۰۰۵) در فصل ۱۷ کتاب خود بنام " اثرات زندان " چنین می نویسد: پژوهشگران بالاخره شروع به کاوش در رابطه با اثرات گسترده ی زندان در آنسوی دیوار های زندان کرده اند. پیامدهای ناخواسته ای که تاکنون برجسته شده اند شامل این موارد می باشند: بهم ریختگی اجتماعی جوامع (کلیر و دیگر همکاران، ۲۰۰۱)، کاهش فرصت های شغلی برای زندانیان سابق (هولزر و دیگر همکاران، ۲۰۰۴)، انحراف سرمایه ها از مدارس و دانشگاه ها (هاگان و دینوتویتزر، ۱۹۹۹) و فشار های بار مالی و بار روانی بر خانواده ها. از دست دادن روابط بیرونی به عنوان دردناک ترین جنبه ی زندانی بود زندانیان قلمداد می شود (فلانگان، ۱۹۸۰؛ ریچاردز، ۱۹۷۸). تماس با خانواده به عنوان عاملی در کاهش میزان خود زنی (آسیب به خود) در زندان تلقی می شود (هاروی، در همین کتاب؛ لیبلینگ، ۱۹۹۲).

۱۵. متاسفانه راجع به حقوق خانواده ی زندانیان تحقیقات اندکی به عمل آمده است. اثرات زندان بر خانواده ها و فرزندان زندانیان تقریباً به طور کامل توسط تحقیقات آکادمیک، آمار زندان، سیاست های عمومی و رسانه ها مورد غفلت قرار گرفته است. با این حال، ما می توانیم از سوابق و وضعیت زندانیان استنباط کنیم که خانواده های آنان گروهی بسیار آسیب پذیر می باشند. تحقیقات محدودی که تاکنون انجام شده حاکی از آن است که زندان می تواند پیامد هایی بسیار مخرب بر والدین و فرزندان داشته باشد. و این یعنی آنکه خانواده و فرزندان زندانیان می توانند در نتیجه ی زندانی شدن یک عضو نسبی خود (خانواده) متحمل زیان های عمیق اجتماعی، روانی و اقتصادی گردند.

۱۶. رابرتسون (۲۰۰۷) در اثر خود با عنوان تاثیر زندانی بودن پدر و مادر بر فرزندان اثرات حبس پدر و مادر بر فرزندان رابه سه دوره تقسیم می کند (۱) قبل از حبس: بازداشت والدین قبل از محاکمه ی آنها بسیاری از مسائل و مشکلاتی که در هنگام زندانی شدن پس از محاکمه ایجاد می شود برای کودکان بوجود می آورد. همچنین می تواند سبب ایجاد محدودیت های شدید تر از قبیل ممنوعیت تماس فرزند با والدین در هنگامی که قرار شده که کودک طبق یک برنامه ی معین یا همراه با دیگر اعضای خانواده در دادگاه حاضر شود، می شود، و این امر سبب می شود که عملاً آن فرزند نتواند والدین خود را ملاقات کند. (۲) در هنگام حبس: فرزندان اغلب مجبور خواهند شد که متعاقب زندانی شدن پدر یا مادرشان، خانه و مدرسه و سرپرستان خود را عوض کنند، و این می تواند سبب جدایی خواهر و برادران شود. این شرایط جدید می تواند بسیار ناخوشایند باشد و در صورتی

که نیاز به تغییر شرایط دوباره باشد می تواند باعث دگرگونی های فاحش و بدی شود. ۳) پس از حبس: فرزندان که والدینشان در زندان بوده اند دارای گرایش بیشتری به ارتکاب جرم یا انجام اعمال خلاف جامعه در زندگی آینده ی خود هستند. بنابراین، کاهش حبس والدین روشی مهم در کاهش جرائم آینده می باشد.

۱۷. لوپر (۲۰۰۸) در اثر خود تحت عنوان زندانی شدن در خانواده: تاثیر بر زندانیان، کودکان و خانواده آنها چنین می گوید: تقریباً از هر ۴۰ کودک در آمریکا یک نفر دارای پدر یا مادر زندانی می باشد (گلیز و ماروشاک، ۲۰۰۸). اخیراً، محققان توجه خود را بر اثرات بلند مدتی که زندان بر رشد کودکان می گذارد معطوف کرده اند. در بین ۴۹۵ مرد و زنی که در زندان بودند تقریباً نصف آنها گزارش دادند که پدر یا مادری در زندان دارند. این افراد به عنوان نسل دوم زندانی تلقی می شوند یعنی، نسل اول آنها که پدر یا مادر آنها بوده است و اکنون خود آنها هم به عنوان نسل دوم و تحت تاثیر زندانی شدن پدر یا مادرشان مرتکب بزهکاری شده اند که سبب زندانی شدن آنها شده است. در رابطه با این جامعه ی آماری این مطالعه نشان داد که: در تمام این افراد گزارشی مبنی بر سختی و فلاکت های دوران کودکی میزان نسبتاً بالاتری در بین گروه نسل دوم زندانی، وجود داشته است. طبق گزارش زندانیان نسل دوم، در میان آنها خشم و خشونت های درون زندانی بیشتری وجود داشته است، و در مقایسه با زندانیان نسل اول، میزان بالاتری از قانون شکنی های نهادی را نشان دادند. داشتن والدین زندانی به طور قابل توجهی با احتمال اخراج از مدرسه در ارتباط است. دخترانی که عضو خانواده آنها در زندان است در سنین پایین تر به رابطه جنسی روی می آوردند و کمتر از موارد ضد حاملگی استفاده می کنند.

۱۸. کریستوفر ویلدمن و بروس وسترن (۲۰۱۰) در اثر خود تحت عنوان حبس در خانواده های آسیب پذیر چنین می گوید: زندانی شدن سبب کاهش درآمد مردان بزرگسال می شود، سلامت آنها را به خطر می اندازد، سبب کاهش سرمایه های خانوادگی می شود، و منجر به فروپاشی خانواده می شود. این امر همچنین سبب فقیر تر شدن کودکان فقیر می شود، و بدین صورت این موضوع را مسلم می شمارد که اثرات زندان بر نابرابری به طور بین نسلی انتقال می یابد. زندانی شدن های خودسرانه، اثرات مخرب خود را بر خانواده هایی که پدران آنها قبل از زندانی شدن نه در خشونت های خانگی و نه در جرائم خشونت آمیز دخیل بوده اند، می گذارد. از آنجایی که اکنون داشتن یک پدر یا مادر زندانی در بین کودکان اقلیت فقیر امری معمول است و به طور منفی بر آنها اثر می گذارد، صاحبان امر استدلال می کنند که حبس های جمعی و انبوه ممکن است سبب نابرابری نژادی و طبقاتی بیشتر در آینده شود- و حتی می تواند در دراز مدت سبب جرم و جنایت های بیشتری شود و بدین طریق سبب باطل کردن هر گونه مزیت مبتنی بر توسعه و رونق زندان گردد.

فصل سوم

روش شناسی تحقیق

۳-۱- مقدمه

فصل گذشته به مبانی نظری پژوهش و مرور پیشینه پژوهش اختصاص داشت. در این فصل به روش تحقیق، تعداد کل جامعه، نمونه، روش نمونه گیری، ابزارها و روش تجزیه و تحلیلی که برای بررسی مساله پژوهش مناسبتر است، پرداخته شده است.

۳-۲- روش تحقیق

این تحقیق وضعیت کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر استان گلستان در مقایسه با قبل از زندانی شدن مرد خانواده از دیدگاه همسران زندانیان را مورد بررسی قرار می‌دهد، بنابراین از منظر هدف بنیادی و از نوع توصیفی - مقطعی می‌باشد.

۳-۳- جامعه آماری

جامعه آماری مورد مطالعه، کلیه خانواده‌های زندانیان مواد مخدر استان گلستان اعم از معتادین، خرده فروش و قاچاقچیان مواد مخدر می‌باشد که در مقطع زمانی خاص مورد مطالعه ۱۳۹۴ بر اساس آمار ستاد مبارزه با مواد مخدر ۱۰,۰۰۰ نفر بوده‌اند. از بین این افراد حدود ۲۰۰۰ نفر متأهل و بیشتر صاحب فرزند یا فرزندی در حال تحصیل بوده است.

۳-۴- روش نمونه گیری

با توجه به اینکه افراد دارای صلاحیت بررسی ۲۰۰۰ نفر بوده‌اند، حجم نمونه بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۳۲۲ نفر تعیین شده است. روش نمونه‌گیری، خوشه‌ای می‌باشد، بدینصورت که ابتدا زندانیان را بر اساس شهر محل سکونت تقسیم به خوشه‌های مختلف نموده، سپس به نسبت تعداد هر خوشه نسبت به جامعه آماری، نمونه مورد نظر را انتخاب می‌نماییم.

۳-۵- ابزار پژوهش

در این تحقیق جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه‌ی محقق ساخته استفاده می‌شود. این پرسشنامه دارای ۳۲ سوال می‌باشد و دارای هفت خرده مقیاس (وضعیت معیشتی، وضعیت تحصیلی، تمایل فرزندان به رفتار بزهکارانه،

وضعیت کنترل اجتماعی، نحوه جامعه‌پذیری فرزندان، روابط اجتماعی، وضعیت بهداشت) می‌باشد و در یک طیف لیکرتی ۵ درجه‌ای تنظیم شده است.

روایی این پرسشنامه بدینصورت مورد بررسی قرار گرفت که پرسشنامه بعد از تکمیل تقدیم اساتید صاحب‌نظر قرار گرفت و برخی از گزینه‌ها که بنظر مناسب نبودند حذف و گزینه‌های مناسب جایگزین آنها گردید، سپس با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا مورد سنجش قرار گرفت که ضریب KMO برابر با ۰/۸۷ بدست آمد که روایی مناسبی را نشان داد. همچنین جهت سنجش پایایی این آزمون نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید که در نهایت برای ضریب ۰/۸۹ برای کل پرسشنامه بدست آمد که نشان‌دهنده پایایی بالای پرسشنامه می‌باشد.

۳-۶- روش تجزیه و تحلیل داده ها

تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو بخش توصیف اطلاعات و استنباط اطلاعات انجام می‌گیرد. در بخش توصیفی از آزمون‌های فراوانی و سنجش میانگین و در آزمون‌های استنباطی نیز از روش تحلیل واریانس، و جهت رتبه بندی نیز از آزمون فریدمن استفاده شده است. کلیه تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شد.

فصل چهارم

تجزیه و تحلیل داده ها

۴-۱- مقدمه

در این فصل ابتدا به توصیف متغیرهای پژوهش پرداختیم، سپس به آزمون فرضیه‌ها و امکان تعمیم نتایج به دست آمده از نمونه به جامعه آماری پرداخته شده است.

۴-۲- توصیف داده‌ها

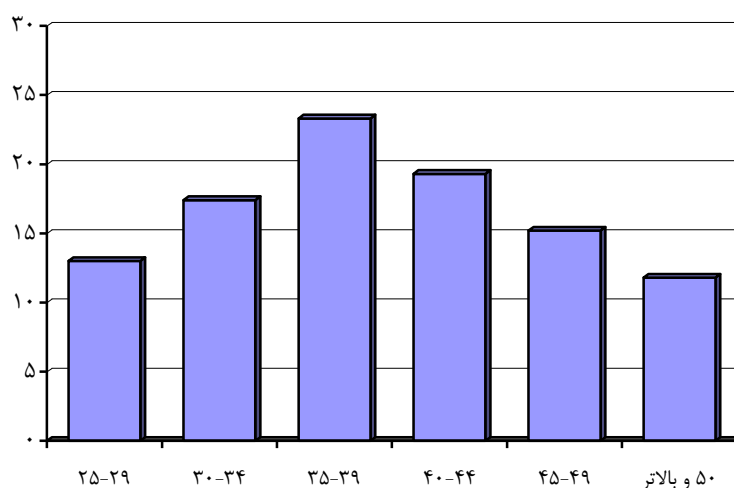
در این بخش به توصیف متغیرهای سن، تحصیلات، شغل، درآمد ماهیانه، مالکیت مسکن، مدت غیبت همسر، تعداد فرزندان، تعداد فرزندان محصل، ارگان حمایتی در بین پاسخگویان پرداخته و جداول و نمودارهای مربوط به هر متغیر و نیز توضیحات مربوط فراوانی هر متغیر را ارائه می‌دهیم.

۴-۲-۱- توصیف متغیرهای جمعیت شناختی

سن : جدول و نمودار ۴-۱، توزیع فراوانی سن آزمودنی ها را نشان می دهد.

جدول ۴-۱، توزیع فراوانی متغیر سن

سن	فراوانی	درصد
۲۵-۲۹	۴۲	۱۳
۳۰-۳۴	۵۶	۱۷,۴
۳۵-۳۹	۷۵	۲۳,۳
۴۰-۴۴	۶۲	۱۹,۳
۴۵-۴۹	۴۹	۱۵,۲
۵۰ و بالاتر	۳۸	۱۱,۸
جمع	۳۲۲	۱۰۰

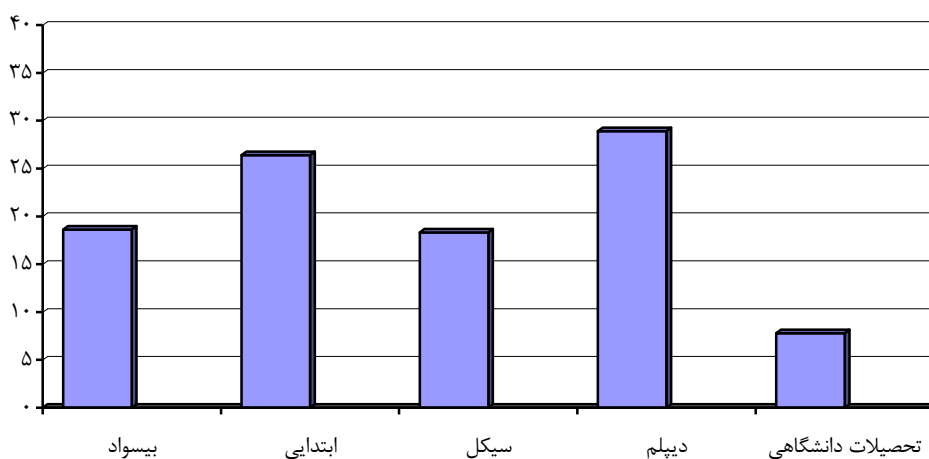
نمودار ۴-۱، نمودار ستونی سن

با توجه به جداول توزیع فراوانی و نمودار فوق مشخص شد که ۴۲ نفر معادل ۱۳ درصد در سنین ۲۵-۲۹ سال، ۵۶ نفر معادل ۱۷,۴ درصد در سنین ۳۰-۳۴ سال، ۷۵ نفر معادل ۲۳,۳ درصد در سنین ۳۵-۳۹ سال، ۶۲ نفر معادل ۱۹,۳ درصد در سنین ۴۰-۴۴ سال، ۴۹ نفر معادل ۱۵,۲ درصد در سنین ۴۵-۴۹ سال و ۳۸ نفر معادل ۱۱,۸ درصد در سنین ۵۰ و بالاتر قرار دارند.

تحصیلات: جدول و نمودار ۴-۲، توزیع فراوانی تحصیلات افراد مورد بررسی را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۲، توزیع فراوانی تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد
بیسواد	۶۰	۱۸,۶
ابتدایی	۸۵	۲۶,۴
سیکل	۵۹	۱۸,۳
دیپلم	۹۳	۲۸,۹
تحصیلات دانشگاهی	۲۵	۷,۸
جمع	۳۲۲	۱۰۰

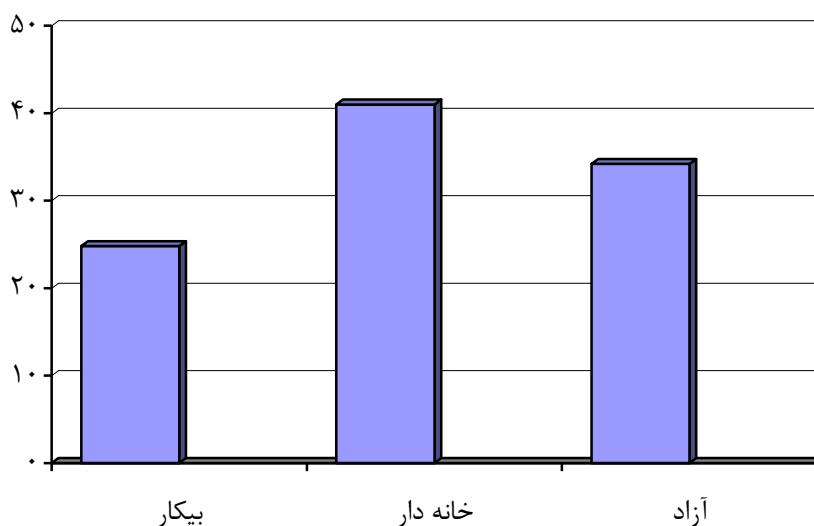
نمودار ۴-۲، نمودار ستونی تحصیلات

بر اساس جدول توزیع فراوانی و نمودار فوق مشخص گردید ۶۰ نفر معادل ۱۸,۶ درصد بیسواد، ۸۵ نفر معادل ۲۶,۴ درصد ابتدایی، ۵۹ نفر معادل ۱۸,۳ درصد سیکل، ۹۳ نفر معادل ۲۸,۹ درصد دیپلم و ۲۵ نفر معادل ۷,۸ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند.

شغل: جدول و نمودار ۳-۴، توزیع فراوانی وضعیت شغلی افراد را نشان می‌دهد.

جدول ۳-۴، توزیع فراوانی وضعیت شغلی

وضعیت شغلی	فراوانی	درصد
بیکار	۸۰	۲۴,۸
خانه دار	۱۳۲	۴۱
آزاد	۱۱۰	۳۴,۲
جمع	۳۲۲	۱۰۰

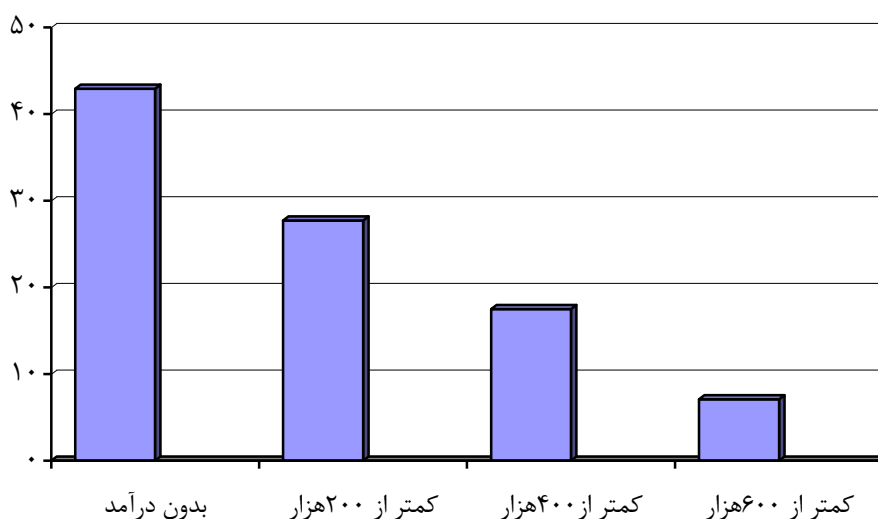
نمودار ۳-۴، نمودار ستونی وضعیت شغلی

بر اساس جدول و نمودار فوق مشخص گردید، از نظر وضعیت شغلی، ۸۰ نفر معادل ۲۴,۸ درصد بیکار، ۱۳۲ نفر معادل ۴۱ درصد خانه دار و ۱۱۰ نفر معادل ۳۴,۲ درصد دارای شغل آزاد هستند.

درآمد ماهیانه: جدول و نمودار ۴-۴، توزیع فراوانی درآمد ماهیانه افراد مورد بررسی را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۴، توزیع فراوانی درآمد ماهیانه

درآمد ماهیانه	فراوانی	درصد
بدون درآمد	۸۸	۲۷,۳
کمتر از ۲۰۰ هزار	۹۰	۲۸
کمتر از ۴۰۰ هزار	۱۰۲	۳۱,۷
کمتر از ۶۰۰ هزار	۴۲	۱۳
جمع	۳۲۲	۱۰۰

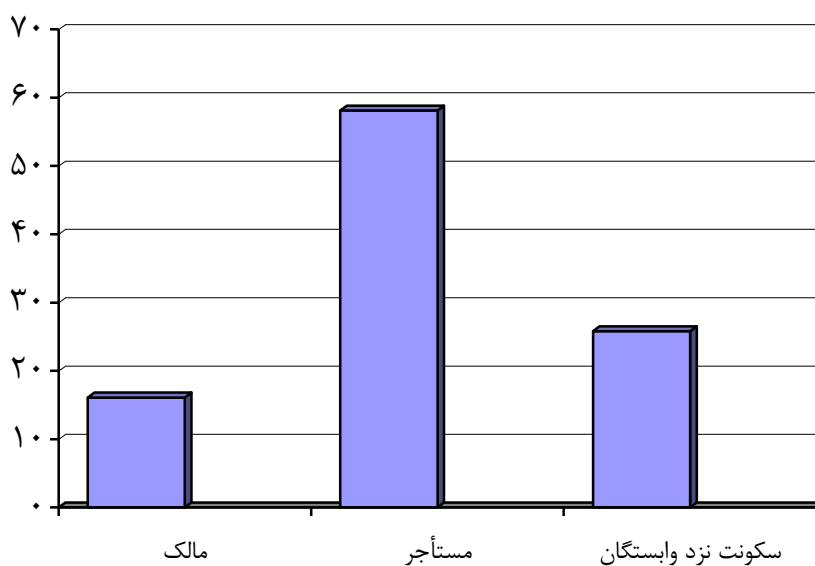
نمودار ۴-۴، نمودار ستونی درآمد ماهیانه

بر اساس جدول و نمودار فوق مشخص گردید، ۸۸ نفر معادل ۲۷,۳ درصد بدون درآمد، ۹۰ نفر معادل ۲۸ درصد کمتر از ۲۰۰ هزار تومان، ۱۰۲ نفر معادل ۳۱,۷ درصد کمتر از ۴۰۰ هزار تومان و ۴۲ نفر معادل ۱۳ درصد دارای درآمد کمتر از ۶۰۰ هزار تومان هستند.

مالکیت مسکن: جدول و نمودار ۴-۵، توزیع فراوانی وضعیت مسکن را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۵، توزیع فراوانی وضعیت مسکن

وضعیت مسکن	فراوانی	درصد
مالک	۵۲	۱۶,۱
مستأجر	۱۸۷	۵۸,۱
سکونت نزد وابستگان	۸۳	۲۵,۸
جمع	۳۲۲	۱۰۰

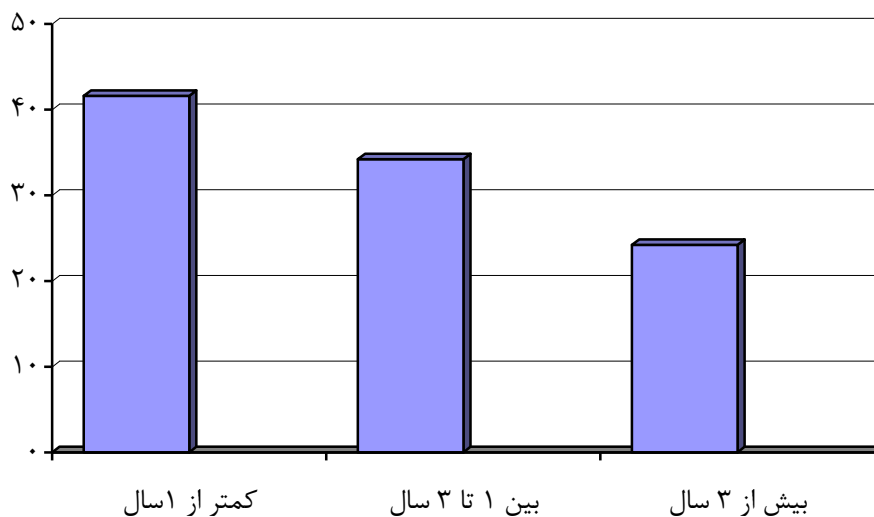
نمودار ۴-۵، نمودار ستونی وضعیت مسکن

بر اساس جدول و نمودار فوق مشخص گردید ۵۲ خانواده معادل ۱۶,۱ درصد مالک، ۱۸۷ خانواده معادل ۵۸,۱ درصد مستأجر و ۸۳ خانواده معادل ۲۵,۸ نزد وابستگان سکونت دارند.

مدت غیبت همسر: جدول و نمودار ۴-۶، توزیع فراوانی مدت غیبت همسر را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۶، توزیع فراوانی مدت غیبت همسر

مدت غیبت همسر	فراوانی	درصد
کمتر از ۱ سال	۱۳۴	۴۱,۶
بین ۱ تا ۳ سال	۱۱۰	۳۴,۲
بیش از ۳ سال	۷۸	۲۴,۲
جمع	۳۲۲	۱۰۰

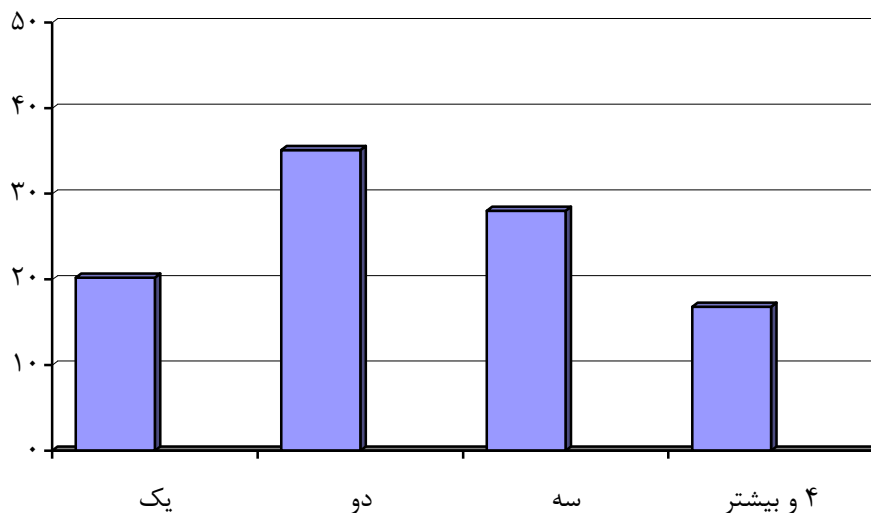
نمودار ۴-۶، نمودار ستونی مدت غیبت همسر

بر اساس جدول و نمودار فوق مشخص گردید ۱۳۴ نفر کمتر از یک سال، ۱۱۰ نفر معادل ۳۴,۲ درصد بین ۱ تا ۳ سال و ۷۸ نفر معادل ۲۴,۲ درصد بیشتر از ۳ سال غیبت داشته‌اند.

تعداد فرزندان: جدول و نمودار ۴-۷، توزیع فراوانی تعداد فرزندان پاسخگویان را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۷، توزیع فراوانی تعداد فرزندان

تعداد فرزندان	فراوانی	درصد
یک	۶۵	۲۰,۲
دو	۱۱۳	۳۵,۱
سه	۹۰	۲۸
۴ و بیشتر	۵۴	۱۶,۸
جمع	۳۲۲	۱۰۰

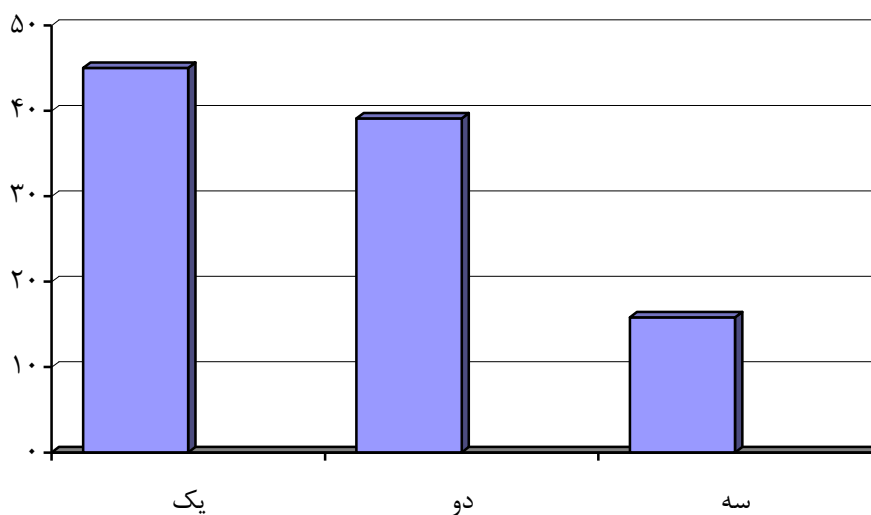
نمودار ۴-۷، نمودار ستونی تعداد فرزندان

بر اساس جدول و نمودار فوق مشخص گردید، ۶۵ نفر معادل ۲۰,۲ درصد دارای یک فرزند، ۱۱۳ نفر معادل ۳۵,۱ درصد دارای ۲ فرزند، ۹۰ نفر معادل ۲۸ درصد دارای ۳ فرزند و ۵۴ نفر معادل ۱۶,۸ درصد دارای ۴ و بیش از ۴ فرزند می‌باشند.

تعداد فرزندان به سن مدرسه: جدول و نمودار ۴-۸، توزیع فراوانی تعداد فرزندان به سن مدرسه، پاسخگویان را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۸، توزیع فراوانی تعداد فرزندان به سن مدرسه

درصد	فراوانی	تعداد فرزندان به سن مدرسه
۴۵	۱۴۵	یک
۳۹,۱	۱۲۶	دو
۱۵,۸	۵۱	سه
۱۰۰	۳۲۲	جمع

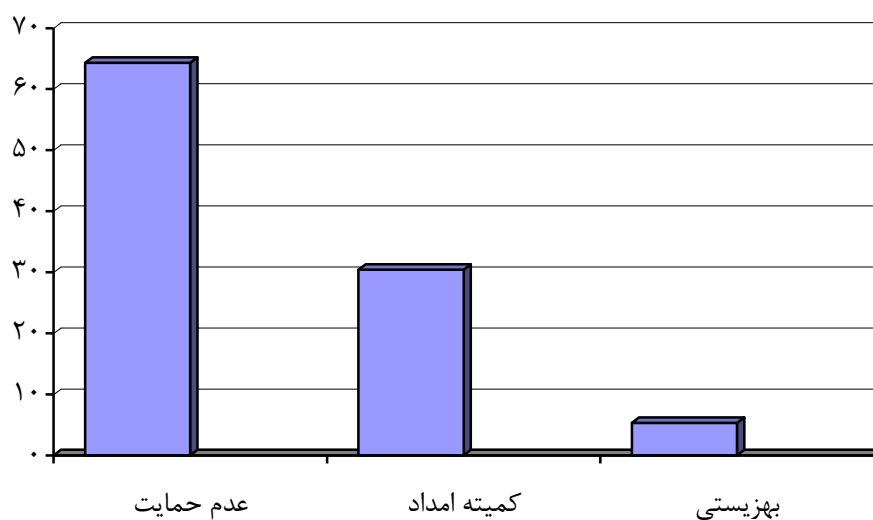
نمودار ۴-۸، نمودار ستونی تعداد فرزندان به سن مدرسه

بر اساس جدول و نمودار فوق مشخص گردید، ۱۴۵ نفر معادل ۴۵ درصد دارای یک فرزند به سن مدرسه، ۱۲۶ نفر معادل ۳۹,۱ درصد دارای ۲ فرزند به سن مدرسه و ۵۱ نفر معادل ۱۵,۸ درصد دارای ۳ فرزند به سن مدرسه می-باشند.

ارگان حمایتی: جدول و نمودار ۴-۹، توزیع فراوانی ارگان حمایتی، پاسخگویان را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۹، توزیع فراوانی ارگان حمایتی

درصد	فراوانی	ارگان حمایتی
۶۴,۳	۲۰۷	عدم حمایت
۳۰,۴	۹۸	کمیته امداد
۵,۳	۱۷	بهبیستی
۱۰۰	۳۲۲	جمع

نمودار ۴-۹، نمودار ستونی ارگان حمایتی

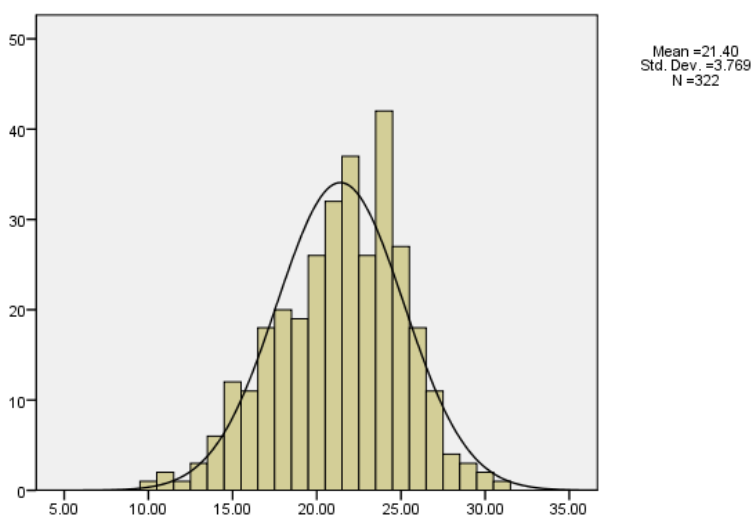
بر اساس جدول و نمودار فوق مشخص گردید، ۲۰۷ نفر معادل ۶۴,۳ درصد عدم حمایت، ۹۸ نفر معادل ۳۰,۴ درصد تحت پوشش کمیته امداد و ۱۷ نفر معادل ۵,۳ درصد تحت پوشش بهبیستی می‌باشند.

۴-۲-۲- توصیف مقیاس‌های پژوهش

کیفیت زندگی: جدول ۴-۱۰، بیانگر نحوه توزیع کیفیت زندگی در بین پاسخگویان است.

جدول ۴-۱۰، آماره‌های توصیفی کیفیت زندگی

۳۲۲	تعداد
۲۱,۴	میانگین
۲۲	میانه
۲۴	مد
۰,۲۱	انحراف میانگین
۳,۷۶	انحراف معیار
۱۴,۲	واریانس

نمودار ۴-۱۰، نمودار هیستوگرام کیفیت زندگی

میانگین و میانه و مد متغیر کیفیت زندگی به ترتیب ۲۱، ۲۲ و ۲۴ است. با توجه به ضریب چولگی، توزیع کیفیت زندگی دارای کجی به راست است. با توجه به میانگین بدست آمده (۲۱) نسبت به میانگین استاندارد این آزمون (۱۵) می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان از کیفیت زندگی‌ای پایین‌تر از حد متوسط برخوردارند.

تأثیر زندان بر کیفیت زندگی: جدول ۴-۱۱، بیانگر میزان تأثیر زندانی شدن سرپرست خانوار بر کیفیت زندگی پاسخگویان است.

جدول ۴-۱۱، آماره‌های توصیفی موثر بر کیفیت زندگی خانواده زندانیان

وارianس	انحراف معیار	انحراف میانگین	مد	میانه	میانگین استاندارد	میانگین	
۳,۹	۱,۹۷	۰,۱۱	۱۰	۱۰	۶	۹,۴	وضعیت معیشتی
۶	۲,۴۶	۰,۱۳	۱۴	۱۳	۸	۱۲,۵	وضعیت تحصیلی
۱۱,۲	۳,۳۴	۰,۱۸	۲۲	۱۹	۱۲	۱۸,۸	رفتار بزهکارانه فرزندان
۵,۳	۲,۳۱	۰,۱۲	۱۳	۱۲	۸	۱۲,۱	کنترل اجتماعی
۷,۱	۲,۶۷	۰,۱۵	۱۵	۱۴	۸	۱۳	جامعه پذیری
۱۰,۸	۳,۲۸	۰,۱۸	۲۰	۱۹	۱۲	۱۸,۶	روابط اجتماعی
۲۵,۵	۵,۰۲	۰,۲۸	۳۱	۲۹	۱۸	۲۸,۱	وضعیت بهداشت روانی

میانگین و میانه و مد متغیر مولفه‌های تحت تأثیر زندانی شدن سرپرست خانوار، همگی نشان دهنده‌ی تأثیر زندانی شدن سرپرست خانوار بر وضعیت معیشتی، تحصیلی، رفتار بزهکارانه فرزندان، کنترل اجتماعی، جامعه پذیری، روابط اجتماعی و وضعیت بهداشت روانی خانواده‌ها و فرزندان آنان می‌باشد.

۳-۴-آزمون فرضیه‌ها

برای انجام آزمون‌های استنباطی ابتدا لازم است تا از توزیع نرمال داده‌ها اطلاع پیدا کنیم، برای این امر از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده گردیده و نتایج آن در جدول زیر ارائه گردیده است.

جدول ۴-۱۲: آزمون کولموگروف و اسمیرنوف

متغیر	آماره Z	سطح معناداری
تأثیر زندانی شدن سرپرست بر کیفیت زندگی	۰/۵۲۵	۰/۹۴۵
وضعیت معیشتی	۰/۷۱۷	۰/۶۸۲
وضعیت تحصیلی	۰/۵۸۰	۰/۸۸۹
رفتار بزهکارانه فرزندان	۰/۴۴۰	۰/۹۹۰
کنترل اجتماعی	۰/۵۵۱	۰/۹۲۲
جامعه پذیری	۰/۵۸۰	۰/۸۸۹
روابط اجتماعی	۰/۵۰۰	۰/۹۶۴
وضعیت بهداشت روانی خانواده	۰/۷۰۱	۰/۷۰۹

با توجه به نتایج بدست آمده در جدول فوق، مشخص گردید که متغیرهای دارای توزیع نرمال هستند.

فرضیه اول: بین کیفیت زندگی با وضعیت معیشتی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه و به لحاظ روشن شدن تأثیر متغیرها بر یکدیگر، رابطه بین آن‌ها را از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار می‌دهیم تا رابطه بین متغیرها و نیز نوع (مثبت یا منفی بودن) رابطه مشخص شود.

جدول ۴-۱۳ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت معیشتی

جدول ضریب همبستگی پیرسون		
وضعیت معیشتی	کیفیت زندگی	
۰/۳۷۱**	۱	همبستگی پیرسون
۰/۰۰۰		سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل
۱	۰/۳۷۱**	همبستگی پیرسون
	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل

** معنی داری در سطح ۰/۰۱ درصد

همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد، سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است و فرضیه اول یعنی وجود رابطه بین کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت معیشتی آنان تایید می‌شود؛ بدین معنی که هر چه میزان کیفیت زندگی خانواده زندانیان بهتر باشد، وضعیت معیشتی آنان نیز بهتر خواهد بود.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل رگرسیون نیز استفاده می‌شود:

جدول (۴-۱۴) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانوادہ زندانیان با وضعیت معیشتی

ضریب R	ضریب تعیین یا R ²	ضریب تعیین اصلاح	انحراف معیار خطای معادله تخمین
۰/۳۷۱ (a)	۰/۱۳۸	۰/۱۳۵	۳/۵۰۵۵۶

بر اساس جدول (۴-۱۴): ضریب همبستگی ۰/۳۷۱ و ضریب $R^2 = ۰/۱۳۸$ شده است و به این معنی است که متغیر وضعیت معیشتی می‌تواند ۱۳٫۸ درصد از تغییرات متغیر کیفیت زندگی را پیش‌بینی کند.

جدول (۴-۱۵) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانوادہ زندانیان و وضعیت معیشتی

سطح معناداری	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
رگرسیونی	۶۲۷,۰۵۰	۱	۶۲۷,۰۵۰	۵۱,۰۲۶	۰/۰۰۰
باقیمانده	۳۹۳۲,۴۵۶	۳۲۰	۱۲,۲۸۹		
کل	۴۵۵۹,۵۱۶	۳۲۱			

با توجه به جدول (۴-۱۵) مقدار F برابر با ۵۱,۰۲۶ گردیده که این مقدار با درجه آزادی ۱ در سطح ۰/۰۰۰ معنی-دار گردیده و این سطح از ۰/۰۱ کمتر می‌باشد بنابراین نتیجه می‌گیریم که وضعیت معیشتی می‌تواند کیفیت زندگی خانوادہ‌های زندانیان را پیش‌بینی کند.

فرضیه دوم: بین کیفیت زندگی با وضعیت تحصیلی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه و به لحاظ روشن شدن تأثیر متغیرها بر یکدیگر، رابطه بین آن‌ها را از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار می‌دهیم تا رابطه بین متغیرها و نیز نوع (مثبت یا منفی بودن) رابطه مشخص شود.

جدول ۴-۱۶ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت تحصیلی

جدول ضریب همبستگی پیرسون		
وضعیت تحصیلی	کیفیت زندگی	
۰/۴۳۳**	۱	همبستگی پیرسون
۰/۰۰۰		سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل
۱	۰/۴۳۳**	همبستگی پیرسون
	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل

** معنی داری در سطح ۰/۰۱ درصد

همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد، سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است و فرضیه دوم یعنی وجود رابطه بین کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت تحصیلی فرزندان تایید می‌شود؛ بدین معنی که هر چه میزان کیفیت زندگی خانواده زندانیان بهتر باشد، وضعیت تحصیلی آنان نیز بهتر خواهد بود و عواملی چون ترک تحصیل، افت تحصیلی و عدم علاقه به تحصیل در بین آنان کمتر خواهد بود.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل رگرسیون نیز استفاده می‌شود:

جدول (۴-۱۷) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت تحصیلی

ضریب R	ضریب تعیین یا R ²	ضریب تعیین اصلاح	انحراف معیار خطای معادله تخمین
۰/۴۳۳ (a)	۰/۱۸۷	۰/۱۸۵	۲,۲۲۷۰۱

بر اساس جدول (۴-۱۷): ضریب همبستگی $r = 0/433$ و ضریب $R^2 = 0/187$ شده است و به این معنی است که متغیر وضعیت تحصیلی می‌تواند ۱۸,۷ درصد از تغییرات متغیر کیفیت زندگی را پیش بینی کند.

جدول (۴-۱۸) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و وضعیت تحصیلی

سطح معناداری	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
	۳۶۵,۱۸۰	۱	۳۶۵,۱۸۰	۷۳,۶۳۱	۰/۰۰۰
رگرسیونی	۱۵۸۷,۰۶۸	۳۲۰	۴,۹۶۰		
باقیمانده	۱۹۵۲,۲۴۸	۳۲۱			
کل					

با توجه به جدول (۴-۱۸) مقدار F برابر با ۷۳,۶۳۱ گردیده که این مقدار با درجه آزادی ۱ در سطح ۰/۰۰۰ معنی‌دار گردیده و این سطح از ۰/۰۱ کمتر می‌باشد بنابراین نتیجه می‌گیریم که وضعیت تحصیلی می‌تواند کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان را پیش‌بینی کند.

فرضیه سوم: بین کیفیت زندگی با رفتار بزهکارانه فرزندان خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه و به لحاظ روشن شدن تأثیر متغیرها بر یکدیگر، رابطه بین آن‌ها را از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار می‌دهیم تا رابطه بین متغیرها و نیز نوع (مثبت یا منفی بودن) رابطه مشخص شود.

جدول ۴-۱۹ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با رفتار بزهکارانه فرزندان

جدول ضریب همبستگی پیرسون		
رفتار بزهکارانه فرزندان	کیفیت زندگی	
-۰/۴۹۵**	۱	همبستگی پیرسون
۰/۰۰۰		سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل
۱	-۰/۴۹۵**	همبستگی پیرسون
	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل

** معنی داری در سطح ۰/۰۱ درصد

همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد، سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است و فرضیه سوم یعنی وجود رابطه بین کیفیت زندگی خانواده زندانیان با رفتار بزهکارانه فرزندان آنان تایید می‌شود؛ بدین معنی که هر چه میزان کیفیت زندگی خانواده زندانیان بهتر باشد، رفتار بزهکارانه در فرزندان آنان کمتر خواهد بود، یعنی با افزایش میزان کیفیت زندگی تمایل فرزندان به شرکت در گروه‌های بزهکار کمتر خواهد بود و برعکس با کاهش کیفیت زندگی گرایش به رفتار بزهکارانه بیشتر خواهد شد.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل رگرسیون نیز استفاده می‌شود:

جدول (۴-۲۰) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با رفتار بزهکارانه فرزندان

ضریب R	ضریب تعیین یا R ²	ضریب تعیین اصلاح	انحراف معیار خطای معادله تخمین
۰/۴۹۵ (a)	۰/۲۴۵	۰/۲۴۳	۳,۲۷۹۴

بر اساس جدول (۴-۲۰): ضریب همبستگی $r = 0/495$ و ضریب $R^2 = 0/245$ شده است و به این معنی است که متغیر رفتار بزهکارانه فرزندان می‌تواند ۲۴,۵ درصد از تغییرات متغیر کیفیت زندگی را پیش بینی کند.

جدول (۴-۲۱) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و رفتار بزهکارانه فرزندان

سطح معناداری	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
	۱۱۱۷,۹۱۰	۱	۱۱۱۷,۹۱۰		رگرسیونی
۰/۰۰۰	۳۴۴۱,۶۰۴	۳۲۰	۱۰,۷۷۵	۱۰۳,۹۴۳	باقیمانده
	۴۵۵۹,۵۱۶	۳۲۱			کل

با توجه به جدول (۴-۲۱) مقدار F برابر با ۱۰۳,۹۴۳ گردیده که این مقدار با درجه آزادی ۱ در سطح ۰/۰۰۰ معنی‌دار گردیده و این سطح از ۰/۰۱ کمتر می‌باشد بنابراین نتیجه می‌گیریم که رفتار بزهکارانه فرزندان می‌تواند کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان را پیش‌بینی کند.

فرضیه چهارم: بین کیفیت زندگی با کنترل اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه و به لحاظ روشن شدن تأثیر متغیرها بر یکدیگر، رابطه بین آن‌ها را از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار می‌دهیم تا رابطه بین متغیرها و نیز نوع (مثبت یا منفی بودن) رابطه مشخص شود.

جدول ۴-۲۲ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با کنترل اجتماعی

جدول ضریب همبستگی پیرسون		
کنترل اجتماعی	کیفیت زندگی	
۰/۴۶۳**	۱	همبستگی پیرسون
۰/۰۰۰		سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل
۱	۰/۴۶۳**	همبستگی پیرسون
	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل

** معنی داری در سطح ۰/۰۱ درصد

همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد، سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است و فرضیه چهارم یعنی وجود رابطه بین کیفیت زندگی خانواده زندانیان با کنترل اجتماعی فرزندان آنان تایید می‌شود؛ بدین معنی که هر چه میزان کیفیت زندگی خانواده زندانیان بهتر باشد، میزان کنترل آن‌ها بر فرزندان نیز بیشتر خواهد بود و از این طریق مانع بروز رفتارهای نادرست در بین فرزندان می‌شود.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل رگرسیون نیز استفاده می‌شود:

جدول (۴-۲۳) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با کنترل اجتماعی

ضریب R	ضریب تعیین یا R ²	ضریب تعیین اصلاح	انحراف معیار خطای معادله تخمین
۰/۴۶۳ (a)	۰/۲۱۴	۰/۲۱۲	۳,۳۴۵۵

بر اساس جدول (۴-۲۳): ضریب همبستگی $r = 0/463$ و ضریب $R^2 = 0/214$ شده است و به این معنی است که متغیر کنترل اجتماعی می‌تواند ۲۱,۴ درصد از تغییرات متغیر کیفیت زندگی را پیش بینی کند.

جدول (۴-۲۴) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و کنترل اجتماعی

سطح معناداری	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
رگرسیونی	۹۷۷,۹۴۲	۱	۹۷۷,۹۴۲	۸۷,۳۷۵	۰/۰۰۰
باقیمانده	۳۵۸۱,۵۷۴	۳۲۰	۱۱,۱۹۲		
کل	۴۵۵۹,۵۱۶	۳۲۱			

با توجه به جدول (۴-۲۴) مقدار F برابر با ۸۷,۳۷۵ گردیده که این مقدار با درجه آزادی ۱ در سطح ۰/۰۰۰ معنی‌دار گردیده و این سطح از ۰/۰۱ کمتر می‌باشد بنابراین نتیجه می‌گیریم که کنترل اجتماعی می‌تواند کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان را پیش‌بینی کند.

فرضیه پنجم: بین کیفیت زندگی با جامعه‌پذیری خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه و به لحاظ روشن شدن تأثیر متغیرها بر یکدیگر، رابطه بین آن‌ها را از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار می‌دهیم تا رابطه بین متغیرها و نیز نوع (مثبت یا منفی بودن) رابطه مشخص شود.

جدول ۴-۲۵ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با جامعه‌پذیری

جدول ضریب همبستگی پیرسون		
جامعه‌پذیری	کیفیت زندگی	
۰/۵۲۰**	۱	همبستگی پیرسون
۰/۰۰۰		سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل
۱	۰/۵۲۰**	همبستگی پیرسون
	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل

** معنی داری در سطح ۰/۰۱ درصد

همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد، سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است و فرضیه پنجم یعنی وجود رابطه بین کیفیت زندگی خانواده زندانیان با جامعه‌پذیری آنان تایید می‌شود؛ بدین معنی که هر چه میزان کیفیت زندگی خانواده زندانیان بهتر باشد، میزان جامعه‌پذیری آن‌ها نیز بیشتر خواهد بود.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل رگرسیون نیز استفاده می‌شود:

جدول (۴-۲۶) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با جامعه پذیری

ضریب R	ضریب تعیین یا R ²	ضریب تعیین اصلاح	انحراف معیار خطای معادله تخمین
۰/۵۲۰ (a)	۰/۲۷۰	۰/۲۶۸	۳,۳۴۵۵

بر اساس جدول (۴-۲۶): ضریب همبستگی $r = 0/463$ و ضریب $R^2 = 0/214$ شده است و به این معنی است که متغیر جامعه پذیری می‌تواند ۲۶,۸ درصد از تغییرات متغیر کیفیت زندگی را پیش بینی کند.

جدول (۴-۲۷) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و جامعه پذیری

سطح معناداری	آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۰۰	۱۱۸,۵۴۲	۱۲۳۲,۴۷۹	۱	۱۲۳۲,۴۷۹	رگرسیونی
		۱۰,۳۹۷	۳۲۰	۳۳۲۷,۰۳۷	باقیمانده
			۳۲۱	۴۵۵۹,۵۱۶	کل

با توجه به جدول (۴-۲۷) مقدار F برابر با ۱۱۸,۵۴۲ گردیده که این مقدار با درجه آزادی ۱ در سطح ۰/۰۰۰ معنی‌دار گردیده و این سطح از ۰/۰۱ کمتر می‌باشد بنابراین نتیجه می‌گیریم که جامعه پذیری می‌تواند کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان را پیش‌بینی کند.

فرضیه ششم: بین کیفیت زندگی با روابط اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه و به لحاظ روشن شدن تأثیر متغیرها بر یکدیگر، رابطه بین آن‌ها را از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار می‌دهیم تا رابطه بین متغیرها و نیز نوع (مثبت یا منفی بودن) رابطه مشخص شود.

جدول ۴-۲۸ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با روابط اجتماعی

جدول ضریب همبستگی پیرسون		
روابط اجتماعی	کیفیت زندگی	
۰/۳۳۱**	۱	همبستگی پیرسون
۰/۰۰۰		سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل
۱	۰/۳۳۱**	همبستگی پیرسون
	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل

** معنی داری در سطح ۰/۰۱ درصد

همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد، سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است و فرضیه ششم یعنی وجود رابطه بین کیفیت زندگی خانواده زندانیان با روابط اجتماعی آنان تایید می‌شود؛ بدین معنی که هر چه میزان کیفیت زندگی خانواده زندانیان بهتر باشد، میزان روابط اجتماعی آن‌ها همچون روابط با همسایگان، فامیل‌ها و وابستگان نیز بیشتر خواهد بود.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل رگرسیون نیز استفاده می‌شود:

جدول (۴-۲۹) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با جامعه پذیری

انحراف معیار خطای معادله تخمین	ضریب تعیین اصلاح	ضریب تعیین یا R2	ضریب R	
۳,۵۶۲۰	۰/۱۰۷	۰/۱۱۰	(a)۰/۳۳۱	۱

بر اساس جدول (۴-۲۹): ضریب همبستگی $r = 0/331$ و ضریب $R^2 = 0/110$ شده است و به این معنی است که متغیر روابط اجتماعی می‌تواند ۱۱ درصد از تغییرات متغیر کیفیت زندگی را پیش بینی کند.

جدول (۴-۳۰) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و روابط اجتماعی

سطح معناداری	آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۰۰	۳۹,۳۵۰	۴۹۹,۲۸۱	۱	۴۹۹,۲۸۱	رگرسیونی
		۱۲,۶۸۸	۳۲۰	۴۰۶۰,۲۳۴	باقیمانده
			۳۲۱	۴۵۵۹,۵۱۶	کل

با توجه به جدول (۴-۳۰) مقدار F برابر با ۳۹,۳۵۰ گردیده که این مقدار با درجه آزادی ۱ در سطح ۰/۰۰۰ معنی‌دار گردیده و این سطح از ۰/۰۱ کمتر می‌باشد بنابراین نتیجه می‌گیریم که روابط اجتماعی می‌تواند کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان را پیش‌بینی کند.

فرضیه هفتم: بین کیفیت زندگی با وضعیت بهداشت روانی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه و به لحاظ روشن شدن تأثیر متغیرها بر یکدیگر، رابطه بین آن‌ها را از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار می‌دهیم تا رابطه بین متغیرها و نیز نوع (مثبت یا منفی بودن) رابطه مشخص شود.

جدول ۴-۳۱ بررسی رابطه کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت بهداشت روانی

جدول ضریب همبستگی پیرسون		
وضعیت بهداشت روانی	کیفیت زندگی	
۰/۵۳۴***	۱	همبستگی پیرسون
۰/۰۰۰		سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل
۱	۰/۵۳۴***	همبستگی پیرسون
	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۳۲۲	۳۲۲	کل

** معنی داری در سطح ۰/۰۱ درصد

همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد، سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است و فرضیه هفتم یعنی وجود رابطه بین کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت بهداشت روانی آنان تایید می‌شود؛ بدین معنی که هر چه میزان کیفیت زندگی خانواده زندانیان بهتر باشد، وضعیت بهداشت روانی آن‌ها بهتر خواهد بود.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل رگرسیون نیز استفاده می‌شود:

جدول (۴-۳۲) تحلیل رگرسیون کیفیت زندگی خانواده زندانیان با وضعیت بهداشت روانی

ضریب R	ضریب تعیین یا R ²	ضریب تعیین اصلاح	انحراف معیار خطای معادله تخمین
۰/۵۳۴ (a)	۰/۲۸۵	۰/۲۸۳	۳,۱۹۱۴

بر اساس جدول (۴-۳۲): ضریب همبستگی $r = 0/534$ و ضریب $R^2 = 0/285$ شده است و به این معنی است که متغیر روابط اجتماعی می‌تواند ۲۸,۵ درصد از تغییرات متغیر کیفیت زندگی را پیش بینی کند.

جدول (۴-۳۳) تحلیل واریانس کیفیت زندگی خانواده زندانیان و وضعیت بهداشت روانی

سطح معناداری	آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۰۰	۱۲۷,۶۵۵	۱۳۰۰,۲۰۶	۱	۱۳۰۰,۲۰۶	رگرسیونی
		۱۰,۱۸۵	۳۲۰	۳۲۵۹,۳۰۹	باقیمانده
			۳۲۱	۴۵۵۹,۵۱۶	کل

با توجه به جدول (۴-۳۳) مقدار F برابر با ۱۲۷,۶۵۵ گردیده که این مقدار با درجه آزادی ۱ در سطح ۰/۰۰۰ معنی‌دار گردیده و این سطح از ۰/۰۱ کمتر می‌باشد بنابراین نتیجه می‌گیریم که وضعیت بهداشت روانی می‌تواند کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان را پیش‌بینی کند.

فصل پنجم

خلاصه، بحث، نتیجه گیری و

پیشنهادات

۵-۱- مقدمه

در این فصل به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادهای مطابق با یافته‌های فصل چهار پرداخته شده است. در ادامه بحث و نتیجه‌گیری، محدودیت‌ها و موانع موجود در این پژوهش بیان شده و پیشنهادهای مبتنی بر نتایج حاصل به پژوهشگران، مسئولین و برنامه‌ریزان ادارات زندان استان گلستان ارائه گردیده است.

۵-۲- خلاصه

امروزه هدف مشترک توسعه در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی بهبود کیفیت زندگی است و آینده‌ی زندگی بشر متکی بر درک بهتر عواملی خواهد بود که بر کیفیت زندگی انسان تاثیرگذار هستند. علاوه بر عواملی که باعث بهتر شدن کیفیت زندگی انسان‌ها می‌شود، عوامل دیگری وجود دارد که بر کیفیت زندگی انسان‌ها تأثیر منفی می‌گذارد، هدف از این تحقیق بررسی تاثیر مجازات مجرمین مواد مخدر بر کیفیت زندگی خانواده زندانیان استان گلستان است، زیرا تحقیقات متعددی که درباره‌ی قاچاق مواد مخدر و توزیع و مصرف و پیشگیری و مبارزه با آن و زیان‌های جسمی، روانی، اقتصادی و اجتماعی ناشی از آن صورت گرفته است که این تحقیقات به نقش عواملی چون روابط نامناسب والدین با فرزندان، پدران غایب یا منفعل، سرخوردگی‌های اجتماعی، طرد عاطفی از سوی خانواده، افت تحصیلی، ناسازگاری‌های زناشویی، اختلالات ارتباطی و شخصیتی و روان‌پزشکی، از خود بیگانگی و عدم اعتماد به نقش، بیکاری، در دسترس بودن مواد و ناکارآمدی رسانه‌های جمعی و سازمان‌های آموزشی و فرهنگی در جرایم مواد مخدر اشاره نموده‌اند. اما آنچه در این میان مورد غفلت واقع شده، تاثیر اشتغال سرپرست خانواده‌ها به قاچاق و توزیع مواد مخدر و مصرف آن بر کیفیت زندگی اعضای خانواده‌های آنها به عنوان قربانیان جرایم مواد مخدر و همچنین تاثیر مجازات زندان سرپرست خانواده بر کیفیت زندگی خانواده‌های آنها در ابعاد مختلف نظیر بهداشت روانی خانواده، وضعیت تحصیلی فرزندان، وضعیت معیشت خانواده، بزهکاری فرزندان و به طور کلی ارضای نیازهای آنها است.

در دهه‌های اخیر به منظور شناسایی افرادی که قربانی جرایمی نظیر مواد مخدر می‌شوند جامعه‌شناسان مفهوم قربانی‌شناسی را توسعه داده‌اند. در مورد زندانیان مواد مخدر، قربانی‌شناسی به توضیح وضعیت ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی خانواده‌های این گروه از زندانیان می‌پردازد. اعضای این خانواده‌ها به علت فعالیت‌های مجرمانه سرپرست خانواده، و محبوس بودن در زندان در معرض آسیب‌های آشکار و خصوصی و پنهان قرار می‌گیرند. با رویکرد نظری قربانی‌شناسی، خانواده‌های زندانیان مواد مخدر به عنوان کسانی تعریف می‌شوند که حقوق انسانی

آن‌ها تحت تأثیر جرایم مواد مخدر و حبس‌های طولانی مدت تزییع می‌شود و چنانچه کیفیت زندگی آن‌ها کاهش یافته باشد می‌بایست این امر مورد توجه دولت‌ها قرار گیرد.

با اینحال باید به این موضوع توجه داشت که زندانی‌شدن مجرم، معمولاً تأثیر مخربی بر خانواده‌های زندانیان می‌گذارد از این رو مهم است که به این مسئله بعنوان مسئله‌ای ضروری، توجه ویژه‌ای شود. یکی از اثرات سوء روانی و البته اجتماعی نردان شدن والدین بر روی فرزندان، تغییر در سرپرستی است. با زندانی شدن والدین احتمال تغییر سرپرست خانواده افزایش می‌یابد. بدین ترتیب که در صورت زندانی‌شدن پدر، امکان طلاق مادر و ازدواج مجدد او با مرد دیگری افزایش می‌یابد که در این صورت اگر بچه‌ها با مادر باشند، دارای ناپدری می‌شوند که این موضوع به تبع خود مشکلات فراوانی را ایجاد می‌کند. در صورتی که مادر مسئولیت فرزندان را برعهده نگیرد، معمولاً عمو، پدربزرگ، دایی عهده‌دار مسئولیت بچه‌ها می‌شوند که بازهم به معنای تغییر در سرپرستی و بروز مشکلات مربوط به خود است. اما در صورتی که مادر زندانی شود، اجتماعی تغییر سرپرستی به مراتب بیشتر از حالت قبل است که پدر زندانی شده بود. زیرا مادران بیشتر احتمال دارد که ازدواج نکنند و فرزندان را نگهداری نمایند، زیرا برای پدران نگهداری فرزندان بدون همسر معمولاً دشوارتر است و لذا یا با ازدواج مجدد فرزندان دارای نامادری می‌شوند که مشکلاتی به همراه دارد و یا اینکه پدر بچه‌ها را رها می‌کند که سرپرستی به خویشان و اطرافیان یا افراد غریبه و بهزیستی موکول می‌شود.

جامعه پژوهش شامل کلیه خانواده‌های زندانیان مواد مخدر استان گلستان اعم از معتادین، خرده فروش و قاچاقچیان مواد مخدر می‌باشد که در مقطع زمانی خاص مورد مطالعه ۱۳۹۴ بر اساس آمار ستاد مبارزه با مواد مخدر ۱۰,۰۰۰ نفر بوده‌اند. از بین این افراد حدود ۲۰۰۰ نفر متأهل و بیشتر صاحب فرزند یا فرزندی در حال تحصیل بوده‌اند، که طبق جدول کرجسی و مورگان ۳۲۲ نفر بعنوان نمونه انتخاب شدند.

در این پژوهش از پرسشنامه‌ی محقق ساخته «تأثیر مجازات مجرمین مواد مخدر بر کیفیت زندگی خانواده آن‌ها» برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. در این تحقیق جهت توصیف داده‌ها از آزمون‌های توصیفی و جهت سنجش روابط بین فرضیات تحقیق از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

۵-۳- نتایج پژوهش

۵-۳-۱- یافته‌های تحقیق

- از نظر سن، مشخص شد که ۴۲ نفر معادل ۱۳ درصد در سنین ۲۹-۲۵ سال، ۵۶ نفر معادل ۱۷,۴ درصد در سنین ۳۴-۳۰ سال، ۷۵ نفر معادل ۲۳,۳ درصد در سنین ۳۹-۳۵ سال، ۶۲ نفر معادل ۱۹,۳ درصد در سنین ۴۴-

۴۰ سال، ۴۹ نفر معادل ۱۵,۲ درصد در سنین ۴۵-۴۹ سال و ۳۸ نفر معادل ۱۱,۸ درصد در سنین ۵۰ سال و بالاتر قرار دارند.

▪ از نظر میزان تحصیلات مشخص گردید ۶۰ نفر معادل ۱۸,۶ درصد بیسواد، ۸۵ نفر معادل ۲۶,۴ درصد ابتدایی، ۵۹ نفر معادل ۱۸,۳ درصد سیکل، ۹۳ نفر معادل ۲۸,۹ درصد دیپلم و ۲۵ نفر معادل ۷,۸ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند.

▪ از نظر وضعیت شغلی مشخص گردید، از نظر وضعیت شغلی، ۸۰ نفر معادل ۲۴,۸ درصد بیکار، ۱۳۲ نفر معادل ۴۱ درصد خانه دار و ۱۱۰ نفر معادل ۳۴,۲ درصد دارای شغل آزاد هستند.

▪ از نظر درآمد ماهیانه مشخص گردید، ۸۸ نفر معادل ۲۷,۳ درصد بدون درآمد، ۹۰ نفر معادل ۲۸ درصد کمتر از ۲۰۰ هزار تومان، ۱۰۲ نفر معادل ۳۱,۷ درصد کمتر از ۴۰۰ هزار تومان و ۴۲ نفر معادل ۱۳ درصد دارای درآمد کمتر از ۶۰۰ هزار تومان هستند.

▪ از نظر نوع مالکیت مسکن مشخص گردید ۵۲ خانواده معادل ۱۶,۱ درصد مالک، ۱۸۷ خانواده معادل ۵۸,۱ درصد مستأجر و ۸۳ خانواده معادل ۲۵,۸ نزد وابستگان سکونت دارند

▪ از نظر مدت غیبت همسر مشخص گردید ۱۳۴ نفر کمتر از یک سال، ۱۱۰ نفر معادل ۳۴,۲ درصد بین ۱ تا ۳ سال و ۷۸ نفر معادل ۲۴,۲ درصد بیشتر از ۳ سال غیبت داشته‌اند.

▪ از نظر تعداد فرزندان مشخص گردید، ۶۵ نفر معادل ۲۰,۲ درصد دارای یک فرزند، ۱۱۳ نفر معادل ۳۵,۱ درصد دارای ۲ فرزند، ۹۰ نفر معادل ۲۸ درصد دارای ۳ فرزند و ۵۴ نفر معادل ۱۶,۸ درصد دارای ۴ و بیش از ۴ فرزند می‌باشند.

▪ از نظر تعداد فرزندان به سن مدرسه مشخص گردید، ۱۴۵ نفر معادل ۴۵ درصد دارای یک فرزند به سن مدرسه، ۱۲۶ نفر معادل ۳۹,۱ درصد دارای ۲ فرزند به سن مدرسه و ۵۱ نفر معادل ۱۵,۸ درصد دارای ۳ فرزند به سن مدرسه می‌باشند.

▪ از نظر نوع ارگان حمایتی مشخص گردید، ۲۰۷ نفر معادل ۶۴,۳ درصد عدم حمایت، ۹۸ نفر معادل ۳۰,۴ درصد تحت پوشش کمیته امداد و ۱۷ نفر معادل ۵,۳ درصد تحت پوشش بهزیستی می‌باشند.

▪ از نظر وضعیت کیفیت زندگی مشخص گردید، میانگین و میانه و مد متغیر کیفیت زندگی به ترتیب ۲۱، ۲۲ و ۲۴ است. با توجه به میانگین بدست آمده (۲۱) نسبت به میانگین استاندارد این آزمون (۱۵) می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان از کیفیت زندگی‌ای پایین‌تر از حد متوسط برخوردارند.

۵-۳-۲- یافته‌های استنباطی

۱- بین کیفیت زندگی با وضعیت معیشتی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج بدست آمده از این تحقیق نشان داد که کیفیت زندگی با وضعیت معیشتی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری دارد. در این زمینه در ایران و خارج از ایران تحقیقاتی همچون محمدی و همکاران (۱۳۸۵)، مولوی گنجه و تقوی‌زاده (۱۳۸۹) و کریستوفر ویلدمن و بروس وسترن (۲۰۱۰) صورت گرفته است، که همگی نشان دادند زندانی شدن سرپرست خانوار باعث صدمات زیادی به ساختار خانواده می‌گردد که وضعیت معیشتی و مشکلات مالی از جمله مهمترین اثرات زندان شدن می‌باشد که بر کیفیت زندگی خانواده تأثیرگذار است، که این نتایج با نتایج بدست آمده از تحقیق حاضر همسو است.

۲- بین کیفیت زندگی با وضعیت تحصیلی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج بدست آمده از این تحقیق نشان داد که بین کیفیت زندگی با وضعیت تحصیلی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه مستقیم و معناداری دارد. در این زمینه تحقیقاتی همچون حسینی (۱۳۸۹)، نور بخش (۱۳۸۸)، معروفی (۱۳۸۴) و لوپر (۲۰۰۸) و اسمیت، روزنبرگ و لندی (۱۹۶۸) و ترلوپس (۲۰۰۵) صورت گرفته است، که نشان دادند مجازات (زندانی شدن) سرپرست خانواده یا یکی از اعضای تأثیر منفی بر ساختار خانواده دارد و در صورتی که فرد زندانی سرپرست خانوار باشد، زندانی شدن اثرات بلند مدتی بر فرزندان همچون وضعیت تحصیلی، سلامت اجتماعی، احساس شرم و بدنامی و ... دارد که آینده‌ی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، که این نتایج با نتایج بدست آمده از تحقیق حاضر همسو است.

۳- بین کیفیت زندگی با رفتار بزهکارانه فرزندان خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج بدست آمده از این تحقیق نشان داد که بین کیفیت زندگی با رفتار بزهکارانه فرزندان خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد. در این زمینه در ایران و خارج از ایران تحقیقاتی همچون فرقدان (۱۳۸۹) و رابرتسون (۲۰۰۷) صورت گرفته است، که نشان دادند زندانی شدن سرپرست خانوار تأثیر منفی بر خانواده‌ی وی

دارد، مخصوصاً اینکه باعث بروز رفتارهای بزهکارانه در فرزندان می‌شود، بنابراین نتایج این تحقیقات با نتایج بدست آمده از تحقیق حاضر همسو است.

۴- بین کیفیت زندگی با کنترل اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج بدست آمده از این تحقیق نشان داد که بین کیفیت زندگی با کنترل اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد. در این زمینه در ایران و خارج از ایران تحقیقاتی همچون کرمی‌زاده (۱۳۸۳)، پاکیده و رنجبر (۱۳۸۷) و بی لیتل و همکارانش (۱۹۷۳) صورت گرفته است، که نشان دادند یکی از اثرات منفی زندانی شدن سرپرست خانوار، عدم کنترل اجتماعی، عدم سازگاری و پذیرش اجتماعی خانواده زندانی است، که نتایج این تحقیقات با نتایج بدست آمده از تحقیق حاضر همسو است.

۵- بین کیفیت زندگی با جامعه‌پذیری خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج بدست آمده از این تحقیق نشان داد که بین کیفیت زندگی با جامعه‌پذیری خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد. در این زمینه در ایران و خارج از ایران تحقیقاتی همچون محمدی فرود (۱۳۸۴)، موری (۲۰۰۵) و ترلوپس (۲۰۰۵) صورت گرفته است، که نشان دادند زندانی شدن سرپرست خانواده، کاهش جامعه‌پذیری افراد خانواده و نیز باعث تأثیرات منفی روانی همچون احساس حقارت، شکست، سرخوردگی، افسردگی، پرخاشگری و ... در میان افراد خانواده می‌شود، بنابراین نتایج این تحقیقات با نتایج بدست آمده از تحقیق حاضر همسو است.

۶- بین کیفیت زندگی با روابط اجتماعی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج بدست آمده از این تحقیق نشان داد که کیفیت زندگی با روابط اجتماعی خانواده‌های زندانیان رابطه معناداری وجود دارد. در این زمینه در ایران و خارج از ایران تحقیقاتی همچون امراللهی (۱۳۸۴)، موریس (۱۹۶۵)، بام (۱۹۶۶) و گابل (۲۰۰۳) صورت گرفته است، که نشان دادند زندانی شدن سرپرست باعث بروز تأثیرات منفی بر روابط خانواده و اعضای آن با سایرین و ارتباطات اجتماعی آنان را که قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده وجود داشته با مشکل مواجه خواهد ساخت، بنابراین نتایج این تحقیقات با نتایج بدست آمده از تحقیق حاضر همسو است.

۷- بین کیفیت زندگی با وضعیت بهداشت روانی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج بدست آمده از این تحقیق نشان داد که بین کیفیت زندگی با وضعیت بهداشت روانی خانواده‌های زندانیان مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد. در این زمینه در ایران و خارج از ایران تحقیقاتی همچون فرقدان (۱۳۸۹)، بی لیتل و همکارانش (۱۹۷۳) و ترلوویس (۲۰۰۵) صورت گرفته است، که نشان دادند زندانی شدن سرپرست خانواده، می‌تواند باعث بروز مشکلات روانی همچون، یأس و ناامیدی، احساس حقارت، سرخوردگی، افسردگی، پرخاشگری و ... در میان افراد خانواده می‌شود، بنابراین نتایج این تحقیقات با نتایج بدست آمده از تحقیق حاضر همسو است.

۵-۴- بحث و نتیجه گیری

در تفسیر فرضیه اول: نکته مهم در مجازات زندان و یکی از دلایل ناکارآمدی زندان، عدم شخصی بودن مجازات است. پیامدهای فردی ناشی از حبس افراد مدت هاست اذهان را به خود مشغول کرده و این نکته را در مورد زندانی کردن افراد مجرم در ذهن متبادر می‌نماید که چنین مجازاتی با یک اصل مهم قضایی در تضاد است و آن اصل این است که تنها مجرم باید مجازات شود (اصل شخصی بودن مجازات) در حالی که معمولاً به تمام خانواده او اعم از همسر و فرزندان وی ضرر وارد می‌شود. زندانی کردن او به همه آن‌ها آسیب می‌رساند مجازات باید فقط به شخص مجرم برگردد و او را کیفر کند و نه خانواده او را چون آنها بی‌گناه هستند. کارکرد منفی دیگر مجازات رسمی پس از صدور حکم دادگاه‌ها به وسیله سازمان زندانها اعمال می‌شود تاثیر مجازاتها بر خانواده های مجرمین است اعمال برجسب انحراف و ارتکاب به جرم به سرپرست خانواده، احساس تعلق، تعهد و تقید اعضای خانواده به سرپرست خانواده را کاهش داده و روابط اجتماعی آنان را محدود میسازد. برجسبها بر روابط اجتماعی شبکه خویشاوندی با خانواده مجرمان تاثیر منفی خواهد داشت.

در تفسیر فرضیه دوم: بر اساس نظریه «شاو» در سال ۱۹۸۷ کودکان زندانیان بعنوان اطفال یتیم عدالت و بر اساس نظریه «ماتیوز» در سال ۱۹۸۳ بعنوان قربانیان فراموش شده جرم و افراد مورد مسامحه قرار گرفته، توسط سیستم کیفر شناسی تلقی شده اند. کودکان زندانیان متحمل یک سری مشکلات ناشی از محکومیت زندان والدین خود می‌شوند که از جمله می‌توان به معضلاتی مانند افسردگی، فزونکاوی، رفتارهای پرخاشگرانه، معضلات خواب، مشکلات تغذیه، فرار، وقت گذرانی و پرسه زنی (مدرسه گریزی) و کسب نمرات تحصیلی ضعیف اشاره کرد. به نوشته گیل و چپمن ۱۹۸۹ به نقل از راتر ۱۹۷۵ نشانه های شکست تحصیلی دانش آموزان چون عقب ماندگی و ناسازگاری درسی و گریز از مدرسه را به عوامل عاطفی موجود در محیط نسبت می‌دهند که از آن جمله به مجرم

بودن والدین و ارتباط ضعیف اعضای خانواده با یکدیگر اشاره می نماید. در تحقیقات بعمل آمده توسط «موریسم در سال ۱۹۶۵، ۴۹ درصد همسران زن از بدو محکومیت شوهران خود به زندان تغییر و تحولات مغایر و ناسازگاری را در رفتار کودکانشان مشاهده و گزارش کرده‌اند. این قبیل تحقیقات و مطالعات اشاره می کنند که محکومیت زندان والدین یک عامل خطر برای مشکلات سلامت روان در میان کودکان است.

در تفسیر فرضیه سوم: جامعه شناسان در تبیین علت‌های رفتار انحراف آمیز بر حسب اجتماعی شدن ناقص، رهیافت‌های گوناگون را در پیش گرفته اند. برابر بایکی از این رهیافت‌ها، فردی که درست اجتماعی نشده است هنجارهای فرهنگی را در شخصیت خود عجز نمی سازد و برای همین نمی تواند میان رفتار شایسته و رفتار ناشایسته تمایز گذارد. بنا به رهیافت دوم، فرد منحرف نخست باید منحرف شدن را یاد بگیرد. جامعه شناسان معتقدند که بسیاری از صورتهای رفتار انحراف آمیز از شخصی به شخص دیگر انتقال می یابند و این فراگرد آموزش نیز همان مکانیسمهای فراگردهای آموزشی دیگر دارد. رهیافت سوم، انحراف را نتیجه نارساییهای موجود در یک فرهنگ و ساختار اجتماعی یک جامعه می داند.

ادوین . اچ. ساترلند نظریه‌ای را در این زمینه مطرح ساخته است که بارهیافت دوم در عبارت بالا همسان است ساترلند می گوید برای آنکه شخص تبهکار گردد. نخست باید یاد بگیرد که چگونه تبهکار شود. او سپس ادامه می دهد که این یادگیری در نتیجه کنش متقابل اجتماعی فرد با دیگران حاصل می شود. بیشتر افراد هم در معرض تماس با افراد یا گروههای منحرف قرار می گیرند و هم در معرض تماس با افراد یا گروههای غیر منحرف. ساترلند ارتباط متقابل با این گروهها را بر حسب بسامد، اولویت، دوام و شدت اندازه گیری کرد. هرچه سطح تماس فرد با افراد یا گروههای منحرف بر حسب این چهار متغیر بالاتر باشد احتمال رفتار انحراف آمیز شخص نیز بیشتر می شود و بر عکس اگر سطح تماس فرد با افراد یا گروههای غیر منحرف باز هم بر حسب این چهار متغیر بیشتر باشد احتمال رفتار غیر انحراف آمیز شخص نیز بیشتر می شود.

در تفسیر فرضیه چهارم: نظریه پردازان بی سازمانی اجتماعی بر این باورند که عواملی چون کاهش کارایی نهادهای اجتماعی نظیر خانواده و تضعیف تقیدهای خویشاوندی بعنوان نیروهای غیر رسمی کنترل اجتماعی، کاهش انسجام سنتی اجتماعی که پیامد رشد سریع صنعتی شدن، شهرنشینی و مهاجرت فزاینده به سوی حوزه های شهری است جرایمی نظیر قتل، سرقت، انحرافات جنسی و اعتیاد را افزایش می دهند. از نیمه دوم قرن نوزدهم تا ربع سوم قرن بیستم، توسعه نظری مفهوم آنومی و بی سازمانی اجتماعی بوسیله دورکیم (۱۳۷۸)، مرتن (۱۹۵۷)، پارسونز (۱۹۴۲) و پارک و برگس (۱۹۲۷) به مطالعات اصالت محیط اروپایی و امریکایی در تبیین جرم و بزهکاری کمک کرد. به اعتقاد آنان عوامل اجتماعی افراد را کنترل می کنند و وقتی که این عوامل بی ثبات شوند، افراد، توان کمتری برای کنترل

رفتار خود دارند. فقدان ثبات در ساختار اجتماعی رفتار انحرافی رابه همراه خواهد داشت. در این بخش دیدگاه دورکیم، مرتن و پارسونز در تبیین انحرافات اجتماعی بررسی خواهد شد.

در تفسیر فرضیه پنجم: ویلیام گود هر گونه نابسامانی و بی سامانی در خانواده و ساختار آن را در بروز تکوین انحرافات اجتماعی موثر می داند او خانواده را کانون، هسته و پی اصل شکل اجتماعی و بعنوان یک نظام کوچک اجتماعی می داند که زیربنای جامعه بزرگتری را فراهم می کند. شناخت خانواده کلیدی است که برای شناخت رفتارهای فرد پرورش یافته در آن تلقی می گردد زیرا بدون تردید خانواده مهمترین عامل در شکل گیری شخصیت فرد محسوب می شود. بنظر گود عدم انجام نقشها و وظایف از جانب اعضای خانواده موجب گسیختگی در خانواده می شود او گسستگی در خانواده راناشی از عواملی چون فقدان پدر، فقدان مادر، خانواده های تو خالی، وجود روابط عاطفی ضعیف و حتی متعارض بین اعضاء عم موفقیت در اجرای نقشهای اساسی ناشی از نقص عضو یا بیماری می داند. گود به وظایف و کارکردهای نهاد خانواده اشاره می کند و معتقد است که خانواده نقش عمده ای را در تامین نیازهای جسمی و روانی و عاطفی و اجتماعی فرزندان و اعضای خود ایفا می کند بعلاوه خانواده با شناخت خود و دستیابی به خویشتن و هدایت واقعی فرد کمک می کند. خانواده در یاد گیری هنجارها و ارزشهای اجتماعی به فرزندان و در نتیجه اجتماعی شدن و جامعه پذیری آنها نقش بسزایی دارد.

در تفسیر فرضیه ششم: میدان اجتماعی و روانی (عوامل فردی و محیطی) در گرایش فرزندان خانواده های دارای سرپرست زندانی به بزهکاری موثر است. کورت لوین در این زمینه معتقد است رفتار انسانی تابع عوامل مختلف به هم وابسته است و این عوامل را می توان به دو گونه خصایص شخصیتی و محیطی تقسیم کرد چرا که رفتار هر فرد تابع آن شرایط محدود زمانی و مکانی خاص است که او در آن زندگی می کند. این رابطه پویایی تقابل موقعیتی را به وجود می آورد که رفتار تابع آن است. به عقیده کرت لوین، میدان اجتماعی شبکه ای است از مواضع نسبی که اعضا یک گروه آن را اتخاذ می کنند و وابستگی و همبستگی که بین خود برقرار می کنند دانست. ساخت یک گروه و سازمان پویای آن گروه و سازمان رامعین می کند در موقعی که می خواهیم به شخص ساختن ساخت کارکردن و فرآیند پویایی یک وضع اجتماعی بزهکاری استفاده کنیم از این واژه می توان استفاده کرد.

در تفسیر فرضیه هفتم: الیزابت هارلوک منشا نژندی و ناهنجاری انسان را در محیط خانوادگی جستجو می کند و آن را معلول نحوه تربیت مکانیسمهای جامعه پذیری خانواده و نیز چگونگی و کیفیت رشد شخصیت کودک در خانواده می داند. بنابراین عدم حضور مرد بعلت زندانی بودن و دوری او از کانون خانواده به تبع روابط عاطفی رو به سردی می گراید و این روابط ضعیف تر می شود که این خود می تواند آغاز گر از هم گسستگی خانواده و تمایل و گرایش همسر به طلاق شود. با توجه به نظریه ساختار خانواده ویلیام گود که به وظایف و کارکردهای نهاد خانواده اشاره می

کند و معتقد است که خانواده نقش عمده ای در تامین نیازهای جسمی، روانی، مادی، عاطفی، اجتماعی و معنوی فرزندان و اعضای خود ایفا می کند. حال اگر نابسامانی و بی سامانی در خانواده در اثر فقدان یکی از والدین (پدر) بوجود آید خانواده در انجام کارکردهایش دچار مشکل خواهد شد و قادر نخواهد بود که به درستی وظایفش را انجام دهد حضور زن و شوهر در خانواده به جهت ایفای نقش پدری و مادری تاثیر بسزایی در رشد سالم شخصیت فرزند دارد از لحاظ مدیریت امور خانه نیز این دو مکمل یکدیگرند از این رو فقدان هریک از آنها می تواند آسیبهای جدی به خانواده و اعضای آن وارد سازد.

۵-۵- محدودیت های پژوهش

برای انجام این تحقیق همانند بسیاری از تحقیقات دیگر محدودیتهایی وجود داشت که برخی از آنها با تلاش و پی گیری های محقق رفع شد، اما محدودیتهایی هم بود که امکان از بین بردن آنها برای محقق وجود نداشت.

محدودیت های خارج از کنترل پژوهشگر:

- صداقت آزمودنی در پاسخ به سوال؛
- محدود کردن ابزارهای اندازه گیری به پرسشنامه؛
- امکان عدم برداشت یکسان از سؤالات پرسشنامه ها از زندانیان؛
- عدم دسترسی به منابع قوی و مرتبط با موضوع و پیشینه کافی.

محدودیت های در اختیار پژوهشگر:

- محدود کردن جامعه آماری به زندانیان؛
- محدود کردن جامعه آماری به خانواده زندانیان مواد مخدر؛
- محدود کردن زمان پژوهشی به سال ۱۳۹۵.

۶-۵- پیشنهادات تحقیق

۶-۵-۱- پیشنهادات براساس یافته های تحقیق

- پیشنهاد می شود مسئولین زندان با بررسی هایی، زندانیانی را که خانواده های آنها بعلت زندانی بودن سرپرست در شرایط مالی خوبی به سر نمی برند شناسایی کرده و اقداماتی را جهت کمک به آنها از قبیل اعطای وام با هماهنگی با نهادهای حمایتی همچون کمیته امداد و بهزیستی انجام دهند.

- پیشنهاد می‌شود مسئولین زندان با برگزاری کلاس‌های آموزشی برای خانواده‌های زندانیان ابتدا آنها را از مشکلاتی که ممکن است برای فرزندان پیش بیاید آگاه نموده و در نهایت راهکارهایی جهت مقابله با اینگونه مشکلات به خانواده‌های زندانیان ارائه نمایند.

- پیشنهاد می‌شود مسئولین اداره زندان با برگزاری دوره‌های آموزشی و دعوت از مشاورین، آموزش‌هایی را در خصوص مهارت‌های ارتباطی به خانواده زندانیان ارائه دهند تا خانواده‌ها از این طریق بتوانند ارتباطات اجتماعی را بعنوان عاملی مثبت در تحمل شرایط سخت زندانی بودن سرپرست خانواده، با سایرین حفظ نمایند.

- پیشنهاد می‌شود، خانواده زندانیان با حفظ ارتباط با سایرین و قبول شرایط و تأثیرات منفی زندانی شدن سرپرست بر خانواده خود، سعی نمایند تا شرایط را برای خود و خانواده‌ی خود قابل تحمل نمایند.

- پیشنهاد می‌شود مسئولین زندان با ارائه راهکارهای مناسب همسران زندانیان را به نهادهای حمایتی معرفی نموده و ضمن تحت پوشش قرار دادن آنها و ارائه حمایت‌های لازم، آنها را به حفظ بنیان خانواده، تشویق و به تحمل شرایط امیدوار نمایند.

۵-۶-۲- پیشنهاداتی برای تحقیق‌های آینده

- پژوهشی مانند پژوهش حاضر در سایر زندان‌های استان انجام شود تا تأثیر مجازات زندانیان مواد مخدر بر کیفیت زندگی خانواده زندانیان در سایر نقاط استان مشخص گردد.
 - بوسیله ابزارهای متفاوتی رابطه این متغیرها بررسی شود.
- پژوهش دیگری با در نظر گرفتن سایر متغیرهایی که می‌تواند بر کیفیت زندگی خانواده‌ی زندانیان تأثیرگذار باشد، انجام شود.

منابع و مأخذ

- ابونیا، فرحناز (۱۳۸۵). زندان: زندان، از ابتدا تا پایان دوره قاجاریه (۱)، مجله اصلاح و تربیت، شماره ۵۱، ۴۳-۱.
- بستان نجفی، حیدر (۱۳۸۲). اسلام و جامعه شناسی خانواده، قم: انتشارات پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- پاکیده، فضل‌الله؛ رنجبر، علی اصغر؛ مهدوی، رمضان (۱۳۸۶). تحلیل جامعه شناختی تاثیر زندان بر زندانی و خانواده او، مجله: اصلاح و تربیت، شماره ۷۱، ۴۴-۴۰.
- پورهاشمی، سیدعباس (۱۳۸۰). زندان، هنر تنبیه یا مجازات قانونی، تهران: انتشارات حقوقی.
- حق شناس، سیدجعفر (۱۳۸۸). آسیب شناسی خانواده (مجموعه مقالات)، تهران: نهاد ریاست جمهوری، مرکز امور زنان و خانواده.
- خاکپور، محمدمهدی (۱۳۷۴). جرم شناسی زنان ناسازگار - تهران.
- دانش، تاج زمان (۱۳۷۴). مجرم کیست؟ جرم شناسی چیست؟، تهران: کیهان.
- دشتی، محمد (۱۳۷۳). مسؤولیت تربیت (و بررسی نقش زنان و مادران)، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- ریتزر، جورج (۱۳۹۴). نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
- زارعی قاضیانی، طهمورث (۱۳۹۱). بررسی تأثیر زندانی شدن بر خانواده زندانی، مجله اصلاح و تربیت، شماره ۸۵، ۴۸-۵۳.
- ساکت، محمد حسین (۱۳۸۱). نگرشی بر روند تاریخی و حقوقی زندان در حقوق اسلام پیش از تدوین و تدوین (۲)، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۳۸، ۶۹-۱۰۴.
- صرامی، حمید (۱۳۸۹). خانواده و دوره پرتلاطم نوجوانی، مجله: پیوند، شماره ۳۶۹، ۷۵-۷۳.
- صفایی، سیدحسین و امامی، اسدالله (۱۳۸۴). مختصر حقوق خانواده، چاپ چهاردهم، تهران: میزان.
- عبدی، عباس (۱۳۷۸). جرم، مجرم و مجازات در ایران، تهران: علم.
- عمید، حسن (۱۳۷۱). فرهنگ عمید، تهران: میلاد.
- فوکو، میشل (۱۳۸۲). مراقبت و تنبیه: تولد زندان، ترجمه نیکو سرخوش، تهران: نشر نی.
- قجاوند، کاظم (۱۳۹۱). کلیات جامعه شناسی انحرافات اجتماعی، مجله اصلاح و تربیت، سال هشتم، شماره ۹۳.
- کاوه، محمد، (۱۳۹۱)، آسیب شناسی بیماری های اجتماعی (جلد اول)، تهران: نشر جامعه شناسان، چاپ اول.
- محمدی فرود، محمد (۱۳۸۶). «تأثیر زندانی شدن بر خانواده زندانی»، مجله اصلاح و تربیت، شماره ۴۸.

مدنی، سیدجلال الدین (۱۳۷۸). حقوق جزای عمومی: قلمرو حقوق کیفری در مکان و زمان: علل وقوع جرم، منابع حقوق جزای عمومی، تهران: پایدار.

به نام خدا

پاسخگوی محترم

باسلام، با توجه به نقش و اهمیت خانواده در تعالی و پویندگی فرزندان، پرسشنامه ای که در پیش روی شماست در رابطه با طرح پژوهشی «بررسی تاثیر مجازات مجرمین مواد مخدر بر کیفیت زندگی خانواده زندانیان استان گلستان» می باشد، لذا شما با آسودگی خاطر به کلیه ی سوالات پاسخ دهید و نیازی هم به نوشتن مشخصات فردی نمی باشد.

باتشکر گروه پژوهش

بخش اول (سوالات عمومی

سن: مالکیت مسکن: مالک مستاجر سکونت نزد بستگان

سطح تحصیلات: مدت غیبت همسر:

شغل: تعداد فرزندان به سن مدرسه:

درآمد ماهیانه: تعداد فرزند:

در صورت حمایت از طرف ارگان های دولتی، نام ارگان را بنویسید:

بخش دوم) سوالات اختصاصی

ردیف	تأثیر زندانی شدن سرپرست بر کیفیت زندگی	اصلا	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱	آیا زندانی شدن همسر تان بر وضعیت معیشتی خانواده شما تأثیر گذار بوده است؟					
۲	آیا زندانی شدن همسر تان بر وضعیت تحصیلی فرزندان شما تأثیر گذار بوده است؟					
۳	آیا زندانی شدن همسر تان بر تمایل فرزندان تان به رفتار بزهکارانه تأثیر گذار بوده است؟					
۴	آیا زندانی شدن همسر تان بر وضعیت کنترل اجتماعی فرزندان تان تأثیر گذار بوده است؟					
۵	آیا زندانی شدن همسر تان بر نحوه جامعه پذیری فرزندان تان تأثیر گذار بوده است؟					
۶	آیا زندانی شدن همسر تان بر میزان روابط اجتماعی خانواده شما تأثیر گذار بوده است؟					
۷	آیا زندانی شدن همسر تان بر وضعیت بهداشت روانی خانواده شما تأثیر گذار بوده است؟					

ردیف	وضعیت معیشتی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۸	زندانی شدن همسر تان چه میزان بر تأمین مخارج خانواده شما تأثیر گذار بوده است؟					
۹	میزان پس انداز شما در زمان زندانی شدن همسر تان چقدر بوده است؟					
۱۰	زندانی شدن همسر تان باعث شده است که شما محتاج به کمک اعضای خانواده باشید؟					

ردیف	وضعیت تحصیلی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱۱	زندانی شدن همسر تان چه میزان بر انگیزه ادامه تحصیل فرزندان شما تأثیر گذار بوده است؟					
۱۲	زندانی شدن همسر تان چه میزان بر افت تحصیلی فرزندان شما تأثیر گذار بوده است؟					
۱۳	زندانی شدن همسر تان چه میزان بر نمرات تحصیلی فرزندان شما تأثیر گذار بوده است؟					
۱۴	زندانی شدن همسر تان چه میزان بر تمایل به ترک تحصیل فرزندان شما تأثیر گذار بوده است؟					

ردیف	رفتار بزهکارانه فرزندان	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱۵	زندانی شدن همسران چه میزان بر فرار فرزندان شما از خانه تأثیرگذار بوده است؟					
۱۶	زندانی شدن همسران چه میزان بر فرار فرزندان شما از مدرسه تأثیرگذار بوده است؟					
۱۷	زندانی شدن همسران چه میزان بر نافرمانی فرزندان تان از شما تأثیرگذار بوده است؟					
۱۸	زندانی شدن همسران تا چه میزان بر مصرف مواد مخدر توسط فرزندان تان تأثیرگذار بوده است؟					
۱۹	زندانی شدن همسران تا چه میزان بر مصرف قلیان توسط فرزندان تان تأثیرگذار بوده است؟					
۲۰	زندانی شدن همسران تا چه میزان بر گرایش فرزندان تان به گروه‌های بزهکار تأثیرگذار بوده است؟					

ردیف	کنترل اجتماعی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۲۱	زندانی شدن همسران چه میزان بر نافرمانی فرزندان تان نسبت به قوانین تأثیرگذار بوده است؟					
۲۲	زندانی شدن همسران چه میزان بر تمایل فرزندان گوش ندادن به توصیه های افراد تأثیرگذار بوده است؟					
۲۳	زندانی شدن همسران چه میزان بر شکستن قوانین توسط فرزندان تان تأثیرگذار بوده است؟					
۲۴	به نظر شما قوانین حاضر تا چه میزان بر بازدارندگی فرزندان از رفتار بزهکارانه تأثیرگذارند؟					

ردیف	جامعه پذیری	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۲۵	زندانی شدن همسران چه میزان بر شرایط خانوادگی شما تأثیرگذار بوده است؟					
۲۶	زندانی شدن همسران چه میزان بر پذیرش فرزندان تان در اجتماع تأثیرگذار بوده است؟					
۲۷	آیا زندانی شدن همسران بر پذیرش اجتماعی فرزندان تان در بین دوستان شان تأثیرگذار بوده است؟					
۲۸	آیا زندانی شدن همسران بر پذیرش شما در بین آشنایان تأثیرگذار بوده است؟					

ردیف	روابط اجتماعی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۲۹	زندانی شدن همسران چه میزان بر روابط شما با دوستان خانوادگی تأثیرگذار بوده است؟					
۳۰	زندانی شدن همسران چه میزان بر روابط شما با همسایگان تأثیرگذار بوده است؟					
۳۱	زندانی شدن همسران چه میزان بر روابط شما با خویشاوندان همسران تأثیرگذار بوده است؟					
۳۲	زندانی شدن همسران چه میزان بر روابط شما با خویشاوندان خودتان تأثیرگذار بوده است؟					
۳۳	زندانی شدن همسران چه میزان بر روابط شما با همکاران شوهرتان تأثیرگذار بوده است؟					
۳۴	زندانی شدن همسران چه میزان بر روابط شما با اقوام و آشنایان تأثیرگذار بوده است؟					

ردیف	وضعیت بهداشت روانی خانواده	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۳۵	زندانی شدن همسران چه میزان بر تمایل به تغییر محل زندگی و مهاجرت به شهرهای دیگر در شما تأثیرگذار بوده است؟					
۳۶	زندانی شدن همسران چه میزان بر ناسازگاری مردم با خانواده‌ی شما تأثیرگذار بوده است؟					
۳۷	زندانی شدن همسران تا چه میزان بر عدم درک وضعیت شما و فرزندان تان از سوی مردم تأثیرگذار بوده است؟					
۳۸	زندانی شدن همسران چه میزان بر بی‌رحمی مردم نسبت به شما و فرزندان تان تأثیرگذار بوده است؟					
۳۹	زندانی شدن همسران چه میزان بر سوءظن و بدبینی مردم نسبت به شما و خانواده‌تان تأثیرگذار بوده است؟					
۴۰	زندانی شدن همسران چه میزان بر احساس مجرم بودن شما و فرزندان تان توسط مردم، تأثیرگذار بوده است؟					
۴۱	زندانی شدن همسران چه میزان بر احساس منزوی شدن شما و خانواده‌تان، تأثیرگذار بوده است؟					
۴۲	زندانی شدن همسران چه میزان بر احساس بیگانگی شما و خانواده‌تان، تأثیرگذار بوده است؟					
۴۳	زندانی شدن همسران چه میزان بر وضعیت روحی شما و خانواده‌تان، تأثیرگذار بوده است؟					

۴۴	در طول هفته به طور متوسط چقدر با همسایگان خود در ارتباط هستید	زمان (به دقیقه)	تعداد دفعات
۴۵	در طول هفته به طور متوسط چقدر با اقوام خود خود در ارتباط هستید	زمان (به دقیقه)	تعداد دفعات
۴۶	در طول هفته به طور متوسط چقدر با اقوام همسر خود در ارتباط هستید	زمان (به دقیقه)	تعداد دفعات
۴۷	در طول هفته به طور متوسط چقدر با دوستان خود در ارتباط هستید	زمان (به دقیقه)	تعداد دفعات
۴۸	در طول هفته به طور متوسط چقدر با همکاران خود در ارتباط هستید	زمان (به دقیقه)	تعداد دفعات